

KALA-JARIISTARAPORTTEJA nro 99

Sari Jurvansuu

Niin kauan kalastan kun rahat riittää

Yrittäjyys ja elämäntapa ammattikalastajakuvan
heijastajina

Enonkoski 1997

RIISTAN- JA KALANTUTKIMUS

Niin kauan kalastan kun rahat riittää. Yrittäjyys ja elämäntapa ammattikalastajakuvan heijastajina

Tämä ammattikalastuksen luonteen muuttumista kuvaava tutkielma on osa valtakunnallista Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen "Ammattikalastuksen profiilit"-tutkimusta, jota varten haastateltiin 207 merialueen ja 60 sisävesialueen kalastajaa. Lomakehaastattelun rinnalla tutkimuksessa käytettiin nauhoitettua teemahaastattelua, jossa kalastajat kertoivat omin sanoin ammatinharjoittamisestaan. Tämän tutkimuksen aineistoksi valittiin lomakehaastatteluin kerätyt tiedot 44 merialueen ja 19 sisävesialueen troolikalastajalta sekä lähemmässä diskurssianalyttisessä osuudessa 10 merialueen ja 10 sisävesialueen troolikalastajan teemahaastattelut.

Ammattikalastusta on tässä tutkielmassa jäsennetty kahden diskurssin puitteissa. Elämäntapakalastajuuden diskurssi on edelleen vahvassa asemassa kalastajien puhuessa ammatinharjoittamisestaan. Se ilmenee muun muassa jatkuvuuden, traditioiden suuren merkityksen sekä yleensäkin kalastukseen liittyvien kulttuuristen ja sosiaalisten arvojen korostamisena. Toiminnan keskiössä on itse kalastustapahtuma. Kalastajakuva sisältää vain alkutuottajan roolin.

Ammattikalastuksen toimintaympäristön muutos ja kalastustoimintaan kohdistuvat ulkoiset, lähinnä taloudelliset pakot muuttavat ammattikalastajakuvaa. Suuntaus on tuottamisesta yrittämiseen. Modernin yrittäjyyden diskurssilla on näkyvämpi asema nuorempien kalastajien ammattikuvassa. Yrittäjyysnäkökulman voimistuminen vanhan polven kalastajien jäädessä pois alalta johtanee taloudellisten arvojen merkityksen nousuun, kalastusammattiin sitoutuneisuuden vähenemiseen ja alan sisäiseen erikoistumiseen. Tämä kehitys luonee elinmahdollisuuksia erikokoisille ja erilaisille kalastusalan yrityksille.

Ammattikalastus, troolikalastus, kalastajakuva, arvot, yrittäjyys, elämäntapa

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos
Saimaan kalantutkimus ja vesiviljely
Laasalantie 9
58175 Enonkoski
Puh. 0205 751 600 Fax 0205 751 609

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos
PL 6
00721 Helsinki
Puh. 0205 7511 Fax 0205 751 201

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2. MAASEUTUSOSIOLOGIASTA, KALASTUSTUTKIMUKSISTA JA AMMATTIKALASTUKSEN HISTORIASTA	3
2.1. MAASEUTUSOSIOLOGIAN KEHITTYMINEN JA NYKYTILA	3
2.2. SUOMALAISESTA KALASTUSTUTKIMUKSESTA	4
2.3. SUOMALAISEN AMMATTIKALASTUKSEN LÄHIHISTORIAA	5
3. KALASTUS KULTTUURISENA ALUEENA	7
3.1. KALASTUSAMMATIN ERITYISPIIRTEITÄ	7
3.2. PÄÄTÖKSENTEKO, SUHDE YMPÄRISTÖÖN JA TALOUDELLISEEN TOIMINTAAN	8
4. TALONPOIKAISUUDESTA YRITTÄJYYTEEN	11
4.1. TALONPOIKAINEN ELÄMÄNTAPA, KULTTUURI JA ELINKEINOT	11
4.2. YRITTÄJYYS JA SEN SUHDE MAASEUTUUN	13
5. ARVOJEN, KULTTUURIN JA ELÄMÄNTAVAN MUUTOKSEN DYNAMIIKKA	16
6. DISKURSSIANALYYSISTA	18
7. EMPIIRINEN OSUUS	21
7.1. TUTKIMUKSEN TAUSTASTA JA TUTKIMUSAINEISTOSTA.....	21
7.2. TROOLIKALASTAMISEN ERITYISPIIRTEISTÄ JA AMMATTIKALASTAJIEN TYYPITTELYSTÄ	21
7.3. TAUSTATietoja aineiston kalastajista	22
8. DISKURSSIEN RAKENTAMINEN	29
8.1. ELÄMÄNTAPAKALASTAJUUDEN DISKURSSI	29
8.1.1. <i>Jatkuvuus, tulevaisuus, pysyvyys, sitoutuneisuus, tradition siirtyminen</i>	29
8.1.2. <i>Kokemus ja traditio kouluttajina</i>	34
8.1.3. <i>Vahva yhteisöllinen sisältö</i>	35
8.1.4. <i>Luonnonresurssista ja ympäristöstä huolehtiminen, pyrkimys kohtuukäyttöön</i>	37
8.1.5. <i>Ammattikunnan erityisyys</i>	45
8.1.6. <i>Kalastaja vain alkutuottajana</i>	47
8.1.7. <i>Jännitystarinat - kamppailua luonnonvoimien kanssa</i>	48
8.2. MODERNIN YRITTÄJYYDEN DISKURSSI.....	49
8.2.1. <i>Raha, tuottavuus</i>	49
8.2.2. <i>Suhtautuminen riskinottoon ja investointeihin</i>	54
8.2.3. <i>Suhtautuminen teknologiaan</i>	55
8.2.4. <i>Kilpailu</i>	56
8.2.5. <i>Ilmaisut normaalista yrittäjyydestä</i>	57
8.2.6. <i>Välinpitämättömyys suhteessa luonnonresurssiin ja ympäristöön</i>	61
9. JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO	66
10. LÄHTEET	68

1. JOHDANTO

Ammattikalastus on kokenut viime vuosina suuria muutoksia. Elinkeinon epävarmuutta ovat lisänneet entisestään muun muassa resurssien ehtyminen, kalastuksen säätely ja kalan kysynnän muutokset. Suomen liittyminen Euroopan Unioniin ja yleinen kaupan vapautuminen aiheuttanevat yhä suurempia muutospaineita ammattikalastuksen rakenteeseen. Kalastustehokkuus tulee kasvamaan ja kilpailu niin markkinoilla kuin kalavesilläkin käynee yhä ankarammaksi. Tutkimuksen tekohehkellä erityistä huolta esimerkiksi merialueen ammattikalastajien keskuudessa aiheutti pelko silakan rehukalastuksen kieltämisestä Euroopan Unioniin liittymisen myötä.

Kalastajien määrä on laskenut kaikissa kalastajaryhmissä. Synä pidetään ammattikalastuksen kohdalla muun muassa kalakantojen heikkenemistä, työn raskautta ja kannattamattomuutta, vapaa-ajan kalastuksessa muun muassa maaseutuväestön vähenemistä - kaupunkilaislapset eivät omaksu kalastusta harrastukseen samaan tapaan kuin maaseudulla kasvaneet lapset (Hyytinen 1995,15). Kaikkein selvimmin kalastajien määrä on kuitenkin laskenut juuri ammattikalastuksessa. Esimerkiksi merialueen ammattikalastajien määrä Suomessa on viime vuosien aikana laskenut tuntuvasti: vuonna 1980 heitä oli 4700 ja vuonna 1992 ainoastaan 2700 (Salmi J. ym. 1994,1). Samalla kalastusyritysten koko on kasvanut. Suomalaisen kalastuslaivaston romuttaminen EU:n tukirahoilla on myös alkanut. Ennen lokakuuta 1995 maaseutuelinkeinopiireihin jätettiin romutustarjoukset yhteensä yli 50 aluksesta (Backman 1995).

Ammattikalastus on nyky-yhteiskunnassa erikoistunutta ja tarvitsee selviytyäkseen joustavuutta ja monipuolisuutta. Kalavesistä saatavaa tuottoa ei enää pelkistetä tarkoitamaan ainoastaan kalan lihaa, vaan myös muuta taloudellista tuottoa esimerkiksi erilaisten kalastuspalveluiden tuottamisen muodossa (Hyytinen 1994,10). Suuntaus on siis tuottamisesta yrittämiseen. Arkikielessä työn ja yrittämisen välillä on Juha Alarinnan (1993,92-93) mukaan selkeä ero. Työllä tarkoitetaan ansiotyötä, joka on "kodin ulkopuolella tehtävää taloudelliseen ansioon tähtäävää toimintaa". Yrittäminen taas on toisenlainen yhteiskunnallinen ilmiö, joka käsitteenä korostaa taloudellisen voiton tuottamista. Työmarkkinoilla näiden välistä raja-aitaa on pidetty varsin korkeana. Maaseudun työtä ei voida sijoittaa selkeästi kumpaankaan ryhmään, koska sitä ei yleensä pidetä varsinaisesti palkkatyönä, muttei myöskään jatkuvaan laajentumiseen tähtäävänä yritystoimintana. Sen on perinteisesti katsottu sijaitsevan jossain näiden välimaastossa.

Kalastajat joutuvat tulevaisuudessa siis yhä suuremmissa määrin sitoutumaan yhteiskunnalliseen ja kansainväliseen vuorovaikutusverkostoon, ja kalastusyritysten on sopeuduttava monenlaisiin muutospaineisiin. Kuinka tämä onnistuu elinkeinon piirissä, jonka perustalta katsotaan edelleen löytyvän pitkälti elämäntavallisia piirteitä ja vanha talonpoikainen perinne? Yleinen kuva ammattikalastuksesta onkin viime vuosina joutunut ristiriitaiseen tilanteeseen, jossa korostetaan joko sen elämäntavallisia tai yritystoiminnallisia piirteitä. Ammattikalastajia on syytetty liian tehokkaasta toiminnasta esimerkiksi lohenkalastuksessa merenrannikolla ja muikun kalastuksessa sisävesillä. Heidän toimintansa mielekkyys on näin asetettu kyseenalaiseksi ja sitä pidetään merkittävänä uhkana kalakannoille. Etenkin sisävesialueilla voimaperäisempi kalastus on joutunut voimakkaan vastustuksen kohteeksi, koska sen on katsottu vaarantavan kalakantojen uudistumista. Esimerkiksi Hyytisen (1995,16-17) mukaan suuren yleisön keskuuteen levinnyt käsitys ammattikalastuksesta ja troolauksesta muikkukantojen hävittäjinä on kuitenkin myytti, jolle ei ole tutkimuksellista perustaa. Nykyään ole-

tukseksi kalastajien käyttäytymisestä otetaan usein juuri stereotyyppinen näkemys kalastajasta lyhyen tähtäimen voittoa maksimoivana yrittäjänä.

P. Salmen ja J. Salmen (1995a,30) mukaan merkillepantavaa on kuitenkin useiden eri maissa tehtyjen kalastusta koskevien tutkimusten samansuuntainen näkemys siitä, että ei-taloudellisilla arvoilla on suuri merkitys kalastajien toiminnan taustalla myös suurempimuotoisen pyynnin kohdalla. Toisaalta kalastajia syyllistetään tästä - heitä syytetään konservatiivisuudesta, haluttomuudesta sopeutua uuden kilpailuhenkisen yrityskulttuurin vaatimuksiin, haluttomuudesta omaksua uusia innovaatioita. Esimerkiksi Niittykangas (1993,115) korostaa maaseudun elinkeinojen piirissä asenneilmaston kehittämisen tärkeyttä, jotta perinteisen alkutuotannon piirissä toimivien arvot ja asenne muuttuisivat aikaisempaa yrittäjämäisemmiksi. Kalastukseen kulttuurisena alueena liittyvät käsitteinä siis elämäntapa ja myös arvot, jotka pitkälti ohjaavat päätöksentekoa ja suhtautumista tulevaisuuteen.

Nykyistä ammattikalastajakuvaa hallitseva ristiriitaisuus luo omat ongelmansa päätöksenteon, esimerkiksi kalastuksen sääätelytoimenpiteiden kannalta, koska kalastajien reaktioita erilaisiin toimenpiteisiin on vaikea ennakoida. Ammattikalastuksen voidaan eri tutkimusten valossa katsoa poikkeavan muusta pienyrittämisestä siinä määrin, etteivät tavanomaisen yritystutkimuksen menetelmät ja näkökannat riitä kalastajien toiminnan ymmärtämiseen (Salmi P & Salmi J 1995a,1). Raymond Firth (1967,46) katsoo ongelman olevan siinä, että esimerkiksi taloussuunnittelijoilta puuttuu usein tietämys suunnitelmien kohteena olevien yhteisöjen sosiaalisesta rakenteesta ja normeista. Päätöksenteon ja valinnan prosesseihin tavalla tai toisella liittyvällä tutkimuksella voidaan siis katsoa olevan yleistä merkitystä käytännön soveltavassa toiminnassa.

Aluksi tarkastelen maaseutusosiologian kehittymistä ja kalastajatutkimuksia lähinnä Suomessa, sekä suomalaisen ammattikalastuksen historiaa, kalastuskuvaa ja kalastuksen kulttuurisia erityispiirteitä ja niistä aiheutuvia seurauksia muun muassa luontosuhteen ja kalastajien päätöksentekoon liittyvien kysymysten kannalta. Käsittelen myös yrittäjyyttä ja sen suhdetta maaseutuun, sekä talonpoikaisuutta elämäntapakalastajuutta pitkälti leimaavana aspektina. Kaiken viitekehyksenä toimii kulttuurin ja elämäntavan muutosta ja arvoja koskeva teoreettinen aines. Tämän jälkeen esittelen lyhyesti diskurssianalyysin periaatteita.

Aiemmin olen Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen (RKTL) keräämän haastatteluaineiston pohjalta analysoinut troolikalastajien muutosvalmiutta ja sopeutumiskykyä (Jurvansuu 1995). Tässä raportissa empiirinen osuus keskittyy ammattikalastuksen tarkasteluun pitkälti kahden erilaisen diskurssin, eli modernin yrittäjyyden diskurssin ja elämäntapakalastajuuden diskurssin puitteissa. Aluksi käsittelyn kohteena on tutkimusaineiston kalastajista (n=63) lomakehaastatteluin kerättyjä tietoja, joiden pohjalta pyrin luomaan kuvaa kalastajien motiiveista, taustasta ja kalastustoiminnan luonteesta. Toisena empiirisenä osuutena on pienemmän otoksen (n=20) pohjalta suoritettu diskurssianalyttinen osuus, jossa tarkastelen näiden kahden diskurssin rakentumista ja suhteita toisiinsa kalastajien puheessa. Tutkimuksen perustana on siis kaksi toisilleen vastakkaisluonteista oletusta kalastajien käyttäytymisestä ja päätöksenteosta. Toisaalta on oletus kalastajasta nykyaikaisena kilpailuhenkisenä ja voittoa tavoittelevana yrittäjänä, toisaalta käsitys muiden kuin taloudellisten arvojen suuresta merkityksestä kalastajille, jolloin kalastuksen voidaan katsoa ponnistavan talonpoikaisesta arvomaailmasta ja sitä voisi kutsua suurelta osin elämäntapakalastajuudeksi. Tutkimusongelman voisi pelkistää kysymykseen: Kuinka paljon nykyisessä ammattikalastajuudessa on vielä kyse elämäntapakalastajuudesta, ja toisaalta kuinka suuressä määrin modernin yrityskulttuurin arvot ovat integroituneet osaksi ammattikalastajuutta? Kyse ei siis loppujen lopuksi ole joko-tai -tilanteesta, vaan olettaisin kysymyksen olevan enemmänkin näiden diskurssien, erilaisten orientaatioiden suhteesta.

2. MAASEUTUSOSIOLOGIASTA, KALASTUSTUTKIMUKSISTA JA AMMATTIKALASTUKSEN HISTORIASTA

2.1. Maaseutusosiologian kehittyminen ja nykytila

Maaseudun väestön yhteiskunnallisia oloja ja ongelmia käsitteleviä tutkimuksia julkaistiin Suomessa jo viime vuosisadan vaihteessa, mutta kylätutkimus alkoi yleistyä 1920-luvulla, kansatieteellisen näkökulman ollessa hallitseva. Kylä nähtiin ajan tutkimuksissa suhteellisen integroituneena yhteisönä, jonka asukkaiden välillä vallitsevaa yhteisyyden tunnetta korostettiin. Sosiologinen tutkimusote muutti tätä kuvaa korostaessaan sosiaalisten erojen ja ristiriitojen olemassaoloa myös maaseudun pienyhteisöissä. Moderniksi maaseutusosiologiaksi luokiteltavia tutkimuksia ryhdyttiin Suomessa tekemään vasta 1960-luvulla. Aluksi turkulaiset tutkijat toimivat aktiivisimpina kylätutkimusten tekijöinä (kts. esim. Tommila & Heervä 1980). 1960- ja 1970-luvuilla heidän tutkimuksensa painottuivat vuorovaikutussosiologiaan, ja niiden leimaa-antavia piirteitä olivat epähistoriallisuus, epäteoreettisuus ja taloudellisten kysymysten välttäminen. Kylätutkimuksen vuosikymmeneksi nousi monen tieteenalan piirissä 1970-luku, jolloin maaseudun rakennemuutoksen seuraukset alkoivat näkyä muun muassa tyhjenevinä kylinä.

Maaseudun paikallisyhteisötutkimuksia on viime vuosikymmeninä tehty muun muassa etnologian, antropologian, folkloristiikan, historian ja sosiologian piirissä. 1960-luvulle asti yhteisötutkimukset muodostivatkin keskeisimmän osan maaseutusosiologiasta. Rannikon (1989) mukaan yhteisötutkimuksen asemaa maaseutusosiologiassa kuvaa hyvin se, että Ferdinand Tönnies mainitaan usein sekä yhteisötutkimuksen että maaseutusosiologian kantaisäksi. Vaikka Tönniesin tarkoituksena ei ollutkaan yksioikoisesti samaistaa maaseutukylää *Gemeinschaftiin* ja kaupunkia *Gesellschaftiin*, alkoi tämä typologia kuitenkin muuntua maaseutu-kaupunki-jatkumoksi. *Gemeinschaftin* sosiaalisia suhteita kuvaavat sukulaisuus, naapuruus ja ystävyys, kun taas *Gesellschaftin* suhteisiin liittyy sopimuksia ja lakeja, jotka säätelevät yksilöiden laskelmoivien etujen ristiriitoja. *Gesellschaftissa* "jokaisesta ihmisestä tulee jossain määrin kauppias" (Rannikko 1982,59). *Gemeinschaft* ja *Gesellschaft*-kahtiajakoon kuuluu myös käsitys sen taustalla olevista erilaisista rationaliteeteista tai tahtoista: *Gemeinschaftiin* johtaa *Wesenwille* eli olemustahto ja *Gesellschaftiin* *Kurwille* eli rationaalinen tahto (mts,58). Maaseutuun liitetty *Gemeinschaft*-myytti johti romantisoivaan ja ihannoivaan maaseudun kuvaukseen.

1960-luvulla paikallisyhteisöjen tutkimus ja maaseutusosiologia yleisemminkin joutuivat kritiikin kohteeksi. Siihen asti tutkimukset oli pitkälti sidottu juuri maaseutu-kaupunki-jatkumon viitekehykseen, jota käytettiin tutkittavien yhteisöjen luokitteluun ja selittämään sosiaalista muutosta. Tämän jatkumon merkitys teoreettisena viitekehyksenä kyseenalaistettiin. Myös yhteisö-käsitteen moniselitteisyys ja jopa harhaanjohtavuus johtivat käsitteen kritisointiin. Bellin ja Newbyn (1978, ref. Rannikko 1989) mukaan sen sekavuus on johtunut pitkälti siitä, että seuraavat kolme ulottuvuutta on yhdistetty toisiinsa: yhteisö rajattuna fyysisenä paikkana eli sen "maantieteellinen puoli", yhteisö paikallisena sosiaalisena systeeminä eli sen "sosiologinen puoli" ja yhteisö

tietynlaisena inhimillisen vuorovaikutuksen muotona katsomatta sen paikallisiin piirteisiin.

Maaseutu-kaupunki -jatkumon perusoletus oli se, että nämä kolme yhteisöllisyyden ulottuvuutta liittyvät yhteen, eli maaseudun oletettiin tuottavan erilaista sosiaalista vuorovaikutusta kuin kaupunkiympäristön. Empiirisiin tutkimuksiin kuitenkin osoitettiin, että sekä Gemeinschaftin että Gesellschaftin tyyppistä vuorovaikutusta on löydettävissä sekä kaupungista että maaseudulta. Kaupunki-maaseutu- jatkumo menetti valtasemansa keskeisenä teoreettisena viitekehystenä. Enää ei ensisijaisesti oltu kiinnostuneita maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelusta ja niiden välisten erojen tarkastelusta. Myös yhteisö-käsite menetti paikallisen ulottuvuutensa, ja sen saatettiin katsoa merkitsevän yhteenkuuluvuutta, joka ei ollut paikallisesti tai maantieteellisesti määräytynyttä. Myös yleisen yhteiskunnallisen muutoksen seurauksena paikallisen tason merkitys väestön elinmahdollisuuksien määrääjänä oli olennaisesti heikentynyt. Maaseutuososiologian painopiste siirtyi enemmän makrotasolle, taloudellisten ja poliittisten tapahtumien, maaseudun ja ympäröivän yhteiskunnan ja maaseudun tuotantoprosessien tutkimukseen.

1980-luvun puolivälissä maaseutuosiologia koki taas uuden painopisteen muutoksen. Maatalouden ylipainottuminen ja paikallisen näkökulman puuttuminen koettiin tutkimuksen epäkohdiksi. Paikallistutkimus kokikin nousun hieman uudistetussa muodossa, pyrkimyksenään välttää 1960-luvulle jatkuneita yhteisötutkimuksia leimanneita maaseutu-kaupunki -jatkumon tapaisia rajoittavia kategorioita. Enää ei myöskään pyritty ainoastaan kuvaamaan tietyn yhteisön elämää ja tapoja, vaan ryhdyttiin analysoimaan yhteiskunnan kehittymisen perustana olevia prosesseja, jotka vaikuttavat sekä maaseutuun että kaupunkialueisiin ja niiden välisiin suhteisiin. Maaseutualueiden muutosta ei enää kuvata tapahtumaksi, jossa traditionaaliset rakenteet taistelevat moderneja voimia vastaan, vaan maaseudun muutos nähdään myös sisäiseksi prosessiksi, joka tapahtuu esimerkiksi maatalouden rationalisoimisen kautta. 1980-luvun sosiologisissa kylätutkimuksissa nousi hallitsevampaan asemaan kulttuurinen näkökulma, ja tapahtui myös metodologinen muutos kvalitatiivisen tutkimusotteen suuntaan. Sosiologinen kylätutkimus läheni siis sosiaaliantropologiaa.

2.2. Suomalaisesta kalastustutkimuksesta

Kalataloustutkimus Suomessa on ollut viime vuosikymmenelle asti pääasiassa biologisesta ja elintarviketuotannon näkökulmasta tehtyä. Vasta 1980-luvulla on alettu kiinnittää huomiota myös kalastukseen liittyviin aineettomiin arvoihin, kuten esimerkiksi kalastavaan väestönosaan, kalastuksen sosiaalisiin merkityksiin ja siihen liittyviin arvostuksiin (mm. Leinonen & Lehtonen 1992). Kalastuksen yhteiskunnallisten, psykologisten ja sosiaalisten aspektien tutkimus on kuitenkin vasta alullaan - kun näistä kalastuksen puolesta halutaan tutkittua tietoa, törmätään edelleen "suureen mustaan aukkoon" (Hyytinen 1995,9). Yhteiskunnallinen kehitys on myös tuonut uudenlaisia tarpeita kala- ja kalataloustutkimukseen. Muun muassa vapaa-ajan käytön vaatimukset ovat lisääntyneet, ja jotta kaikkia harrastajia voitaisiin palvella tehokkaasti, tarvitaan tietoa kalatalouteen liittyvistä yhteiskunnallisista ja taloudellisista vaikutuksista (mts.20-21).

Ammattikalastusta on Suomessa tutkittu lähinnä kahdesta näkökulmasta: on tehty antropologisia ja kansatieteellisiä selvityksiä sekä toisaalta kalatalouden päätöksentekoa palvelevia tutkimuksia ja selvityksiä. Ammattikalastusta koskevan tutkimuksen funktio on useimmiten ollut juuri tiedon tuottaminen viranomaisten ja muiden päätöksentekijöiden tarpeita varten. Selvityksiä ja tutkimuksia, joissa tällaista nopeasti käytäntöön sovellettavissa olevaa tietoa on kerätty, kutsutaan kalastustutkimuksiksi.

Yhteiskuntatieteellisessä tutkimusperinteessä kalastusta on käsitelty lähinnä yhteisötutkimusten yhteydessä eli osana syrjäseutujen pienyhteisöjä tarkastelevaa tutkimusta. Yhteisötutkimukset ovat mahdollistaneet kalastuksen tarkastelun laajempaan kulttuurisena ilmauksena - ne antavat mahdollisuuden ymmärtää paremmin esimerkiksi kulttuurin ja elämäntavan merkitystä ammattikalastajien toiminnassa. Suomessa pienyhteisöjä koskevissa kylätutkimuksissa on ammattikalastusta käsitelty kuitenkin satunnaisluotoisesti. (Salmi P & Salmi J 1995a,1)

Ammattikalastustutkimuksia ja -selvityksiä on perinteisesti tehty lähinnä kvantitatiivisia menetelmiä käyttäen, eli ne ovat perustuneet useimmiten postikyselyihin, valmiiksi strukturoituihin lomakkeisiin. Ne ovat yleensä myös rajoittuneet alueellisesti johonkin erityiskysymykseen tai tiettyyn pyyntimuotoon. Kvalitatiivisten aineistojen käyttö kalastajatutkimuksissa on kuitenkin yleistymässä, ja esimerkiksi haastatteluaineistoihin perustuva tutkimusote on viime vuosina laajentanut kalastajakuvaa tuomalla selvemmin esille itse kalastajien oman äänen ja näkökulman (esim. Salmi P ym. 1994, Salmi P & Salmi J 1993). Tällä uudella kalastajatutkimuksella voi olla suurikin merkitys ammattikunnan tilanteen yleisenä valottajana. Ammattikalastajien vähäisyydestä ja työn luonteesta pitkine vesilläoloineen seuraa se, että ammattikalastuksen todellisuus on yleisesti ottaen suhteellisen vieras ja kalastajat poliittisella kentällä usein huonosti edustettuja. Tästäkin syystä tiivis yhteistyö kalastajien, tutkijoiden ja viranomaisten välillä on erityisen tärkeää.

2.3. Suomalaisen ammattikalastuksen lähihistoriaa

Ammattikalastajaväestön nykytilanteen ymmärtämiseksi lienee syytä luoda lyhyt katsaus ammattikalastuksen lähihistoriaan. Ammattikalastus on osa uuden ajan raha- ja vaihdantajärjestelmää, joten sen voidaan katsoa varsinaisesti alkaneen 1800-luvun lopulla. Esimerkiksi Pohjois-Satakunnan rannikon kalastuksesta muodostui ensinnäkin merkittävä elinkeino vasta 1850-luvun puolivälissä, mihin asti taloudellisesti merkittävää kalastusta harjoittivat lähinnä kaupunkien porvarit ja rannikolla kesää viettävät talonpojat. Talonpoikaa ja kalastajaa yhdisti monitoimisuus, eli sivuelinkeinoina harjoitettiin metsästystä, rakennustöitä, kuljetustoimintaa, metsätöitä jne. Vasta 1800-luvun lopulla kalastuksesta muodostui joillekin pääasiallinen ammatti. Vielä vuosisadan lopulla taloudellinen ajattelu oli kalastajille suhteellisen vierasta, ja kalastuksen päämäärä oli vain perheen toimeentulon takaaminen. Kalastajaväestön ympärille muodostui myös kiinteä yhteisö esimerkiksi verkonkutojia, kalanperkaajia ja veneenkantajia, jotka kaikki saivat välillisesti tulonsa kalastuksesta. Vähitellen omavaraisuus väistyi kehittyneen työnjaon ja vaihdannan tieltä. (Salmi J & Salmi P 1991). 1940-luvulla tapahtunut kalastajaväestön väheneminen on luonnollisesti osa laajaa yhteiskuntarakenteen muutosta, eli siirtymistä agraariyhteiskunnasta teollisuusyhteiskuntaan.

Ammattikalastuksen yritystoiminnaksi rationalisoituminen alkoi maatilatalouden tavoin vasta 1960-luvulla yhteiskunnan rakennemuutoksen myötä (Lappalainen 1994,58). Erikoistuminen ammattikalastuksessa merkitsi pääoman ja velkaantumisen nopeaa kasvua, jota myös valtion tukipolitiikka osaltaan edisti. Työolosuhteiden muutos toi mukanaan muutoksen elämäntapaan: pienimuotoisesta usein isältä peritystä elinkeinosta siirryttiin velkaantumista edellyttävään riskialttiiseen yritystoimintaan (Salmi J & Salmi P 1991,65). Rannikkokalastajista tuli avomeripyntiä harjoittavia investointikalastajia. Kasvaneet lohisaaliit houkuttelivat lohien avomerikalastukseen myös kalastajia, joiden syy alalle tulemiseen ei ollut enää ammatin periytyminen suvussa. Kalastuksen aloittavat yrittäjät olivat aiemmin toimineet usein aluksissa osamiehinä, mutta hyvät saaliit kannustivat siirtymään itsenäiseksi yrittäjäksi (Salmi P & Salmi J 1995b,74). 1950-luvulla voimakkaasti yleistynyt turkistarhaus lisäsi myös rehukalan kysyntää.

Myös valtio on 1960-luvulta lähtien tukenut kalastusta muun muassa korkotukilainoin, avustuksin ja korvauksin teollisuuden aiheuttamista kalavahingoista. Toisaalta 1980-luvulla on esimerkiksi rannikon lohienkalastusta ryhdytty säätelemään ja markkinointiolosuhteet ovat muuttuneet, mitkä ovat tuoneet ongelmia kalastustoiminnan pitkäjänteiseen suunnitteluun (mts,127).

Sisävesialueella troolikalastus on vielä melko nuorta. Se levisi järviolueille 1980-luvulla ja syrjäytti kannattamattomaksi käyneen kesäaikaisen nuottapyynnin. Troolauksen leviäminen liittyi kalastuselinkeinon kannattavuuden heikkenemiseen, jonka parantamiseksi se otettiin käyttöön uutena pyyntimuotona. Tämän 1980-luvun puolivälin murroksen yhteydessä ammattikalastajaväestön määrä aleni esimerkiksi Itä-Suomessa noin kahdella kolmasosalla, ja erityisesti maatilatalouden yhteydessä kalastavien määrä väheni (Salmi P & Salmi J 1995b,68). Itä-Suomessa voitaisiin itse asiassa puhua talonpoikaistaustan sijasta ennemminkin metsätyö-pienviljelytaustasta, johon on kuulunut oleellisemmin esimerkiksi osittainen palkkatyössä käynti.

Troolikalastus uutena tehokkaana menetelmänä on aiheuttanut ympäristössä - esimerkiksi Vuoksen vesistöalueella - vastustusta, joka on johtanut muun muassa troolilupien saannin vaikeutumiseen. Perinteisen yhteisvoimin harjoitetun nuottakalastuksen vaihtumisesta vähitellen individuaalisesti harjoitettaviin pyyntimuotoihin (esim. isorysä, trooli) seurasi väistämättömiä muutoksia kalastuksen sosiaaliseen puoleen. Perinteiset talvinuottauskulttuurit perustuivat kunkin alueen vanhakantaiseen kansankulttuuriin ja kalastuselinkeinon kokonaisuutta määrääviä tekijöitä olivat ekologiset ja sosiaaliset tekijät - teknologiset ja taloudelliset tekijät olivat sekundaareja (Pennanen 1986). Kalastajan oli nyt itse hallittava kalastuksensa kaikki eri puolet - entisissä pyyntimuodoissa työntekijöiksi kelpasivat vähemmänkin ammattitaitoiset apumiehet. Pyyntivälineistön yhteishankinnan loputtua kalastajatalouden oli itse investoitava voimakkaammin pyyntivälineistöön (Anttila 1979,264). Kalastaja tuli näin aiempaa selvemmin integroiduksi markkinatalouden lakien alaisuuteen.

3. KALASTUS KULTTUURISENA ALUEENA

3.1. Kalastusammattin erityispiirteitä

Kalastusammattin poikkeuksellinen luonne perustuu pitkälti siihen, että ammattinharjoittaminen tapahtuu heterogeenisessä ja epävarmassa ympäristössä - työolosuhteiden muutokset ovat usein äkkinäisiä ja yllättäviä. Vesi on ympäristö, jossa ihmisen selviytyminen on pitkälti teknisten apuvälineiden varassa. Kalastaja ei myöskään voi sanella itse työaikatauluun, vaan sääolosuhteet ovat ne, jotka määrittävät suurelta osin työaikaa. Ainainen onnettomuuksien, teknisten vikojen ja myrskyn uhka tekee kalastuksesta etenkin merialueella vaarallisen ammatin. Miksi siis antautua näille vaaroille? Vesi elementtinä on ihmiselle vaarallisuudestaan ja vieraudestaan huolimatta - tai juuri niistä johtuen - myös kiehtova elementti. Weber (1994,47) kuvaa ihmisen ja meren suhdetta seuraavasti:

"Aika ja evoluutio ovat erottaneet ihmisen näistä alkujuurista, mutta myös ihminen kantaa yhä veressään suolaveden perintöä. Edelleen myös ihmisten lähes universaali mieltymys aaltojen ajattomaan liikkeeseen, suolaisen meren tuoksuun ja merilintujen kutsuhuutoihin todistaa syvästä psykologisesta yhteydestä mereen".

Perinteisissä sekatalouteen perustuvissa yhteisöissä kalastus ja maanviljely ovat liittyneet tiukasti yhteen toisiaan täydentäen, mutta kalastukseen on liittynyt ja liittyy kulttuurisia ja emotionaalisia merkityksiä, jotka kalastajien mielisissä jättänevät varjoonsa maatalouden harjoittamiseen liittyvät merkitykset. Foxin (1978) sanoin:

"But somehow (the land) does not have the same emotional quality as do the boats. No one ever died digging potatoes; there is no danger planting barley."

Kalastus poikkeaa maataloudesta siihen liittyvän tietyn vapauden osalta. Kalastaja voi melko vapaasti yhdistellä erilaisia kalastusmuotoja oman mielenkiintonsa ja toimeentulolähteidensä pohjalta, ja valinnanvaraa korostaa myös kalastusmuotojen selkeä vuotuinen jaksottuminen. Maataloudessa työkaksot ovat riippuvaisempia toisistaan, koska ne ovat osa laajempaa toimeentulolähteen kokonaisuutta. (Lappalainen 1995,63). Myös itsenäisyys on olennainen osa kalastusta. Ammattikalastajat ovat perinteisesti olleet varsin heterogeeninen ja omillaan toimeentuleva ryhmä, jonka keskuudessa järjestäytyminen on ollut vähäistä. Suomessa lisäksi maaltapako ja ammattikalastajien määrän väheneminen on ollut niin voimakasta, että harvoin voidaan enää puhua varsinaisista kalastajayhteisöistä, vaan kyseessä on heterogeeninen ja hajanainen joukko ammatikseen kalastavia (Salmi P & Salmi J 1995a,29).

Kalastuksessa voidaan erottaa kaksi aspektia, eli hyötynäkökohdat ja virkistysnäkökohdat. Hyötynäkökohta tarkoittaa pyynnin ruoka- ja rahataloudellista

kannattavuutta sekä saaliin määrän, arvon ja pyyntikustannusten välistä suhdetta. Virkistysnäkökohtia ovat esimerkiksi kalastuksen kautta koettava erityinen luontoyhteys, luova pyyntitekniikan ja kalalajien tuntemuksen kehittäminen, saalis psykologisena tavoitteena, pyyntitapahtuman tarjoama jännitys tai rentoutuminen, kilpailuhenkisyys toteuttaminen sekä mahdollisuus joko yksin- tai yhdessäoloon. Ennen nämä kaksi näkökulmaa vaikuttivat yhdessä kalastuksen taustalla (Lappalainen 1994,64), mutta nykyään näiden näkökohtien voitaneen katsoa eriytyneen. Nykyään kalastus on suurelta osin erimuotoista vapaa-ajan- ja virkistyskalastusta, jonka harrastajat saavat toimeentulonsa täysin muuta kautta eivätkä välttämättä asu rannikolla tai saaristossa. Vapaa-ajankalastuksessa kala on kulutustottumuksiin liittyvän merkityksensä vuoksi tervetullut kotitalouksiin. Tällaisen kalastuksen piirissä hyötynäkökohdat ovat kuitenkin heikkenemässä ja virkistysnäkökohta yhä merkittävämässä asemassa. Toisaalla ovat ammattikalastajat, jotka ovat hyvin sitoutuneita ammattiinsa, ovat investoineet siihen voimakkaasti ja saavat pääasiallisen toimeentulonsa kalastustulojen muodossa.

Kalastuksen epävarmuus ei koske ainoastaan fyysistä ympäristöä, vaan se kumpuaa myös seikoista, jotka ovat yhteydessä siihen sosiaaliseen ympäristöön, jossa kalastusta harjoitetaan. Kalastajat joutuvat työskentelemään pitkiä aikoja ahtaassa, yleensä täysin miehisessä työympäristössä kaukana kotoa, mikä saattaa aiheuttaa ongelmia sekä itse kalastajille että heidän perheilleen. Kalastaja perheineen joutuu usein omaksumaan rooleja, joita ei välttämättä pidetä yleisesti ottaen "normaaleina" ja hyväksyttävänä. Miesten täytyy organisoida tehokkaita työryhmiä ja yrittää säilyttää aluksilla jonkinlainen yksityisyys, kun taas kalastajien vaimot joutuvat itsenäisesti huolehtimaan kodista miehen ollessa vesillä. Onkin todettu, että kalastukseen valikoituu erilaisin psykologisin piirtein varustettuja yksilöitä verrattuna maalla harjoitettaviin ammatteihin saman kulttuurin piirissä. Kalastajan on muun muassa kyettävä suunnittelemaan toimiaan etukäteen ja tekemään toisaalta nopeita päätöksiä, sekä oltava tarpeen vaatiessa valmis odottamaan työnsä taloudellista tuotosta kauankin (Acheson 1981,296). Esimerkiksi Kottakin (ref. Acheson 1981,290) mukaan kalastusmenestys on yhteydessä protestanttiseen etiikkaan yhdistettävissä olevien luonteenpiirteiden kanssa.

Kalastusta leimaava epävarmuus saa myös luultavasti erilaisen merkityksen eri kalastajaryhmissä. Harrastuskalastuksessa epävarmuus on nimenomaan vahva virkistysnäkökohta. Vaikka ammattikalastuksessa työn raskaus, vaihtelevuus ja siihen liittyvä jännitys koetaan luonnolliseksi osaksi työtä ja sen kiehtovuutta (esim. Jurvansuu 1995,10, Närhi 1993,13), luonevat epävarmuustekijät ammattikalastajien keskuudessa erilaisia ongelmia kuin puhtaassa virkistyskalastuksessa. Kalastuksen eriytymisestä ovat seuranneet myös eri kalastajaryhmien ja kalastusstrategioiden väliset ristiriidat. Alueen kantokyky ei enää liitykään vain kalavaroihin. Se on yhä enenevässä määrin myös sosiaalinen kysymys - kysymys siitä, kuinka monta kalastajaa alueella voi kalastustaan harjoittaa, millä pyyntikeinoilla ja missä suhteessa milläkin pyyntikeinoilla ilman suurempia ristiriitoja kalastajien välillä (Lappalainen 1995,66).

3.2. Päätöksenteko, suhde ympäristöön ja taloudelliseen toimintaan

Kalastuksella on siis kulttuuriset erityispiirteensä, joilla on vaikutuksensa kalastajien päätöksentekoon. Kalastus perustuu sellaisen luonnonresurssin hyödyntämiseen, jonka tarkkailu on vaikeaa verrattuna vaikkapa maanviljelijän tai metsästäjän toimintaan, jossa hyödynnettävät eläimet ja kasvit ovat helpommin tutkittavissa ja tarkkailtavissa. Kalakantojen vaihtelut määrällisesti ja alueellisesti luovat epävarmuutta ammatin harjoittamiseen, ja lisäksi kalastajan saaliit ovat riippuvaisia myös muiden kalastajien toimista ja tehokkuudesta. Kalastuksessa ei suotta sanota olevan kyse enemminkin

"pyytämisestä" kuin "ottamisesta" (Lappalainen 1994,64). Lisäksi kalan hintataso saattaa olla niin epävakaa, että hyvä saalis ei takaa aina hyviä tuloja. Saaliitaan ja toimeentuloaan on kalastajan siis vaikea ennustaa, ja näin pidemmän aikavälin suunnitelmat esimerkiksi investointeja koskien ovat vaikeasti hahmoteltavissa ja toteutettavissa. Ammattikalastuksen kehittämistoiminta onkin perinteisesti keskittynyt kalastuksen jatkuvuuden turvaamiseen, ei niinkään toiminnan monipuolistamiseen (Hyytinen 1994,17).

Kalastusammattia leimaavan epävarmuuden seuraukset päätöksenteon kannalta voivat kuitenkin olla kahdenlaisia. Epävarmuus saattaa johtaa liialliseen varovaisuuteen ja riskien välttämiseen, mutta toisaalta se saattaa olla dynaaminen voima, joka johtaa luovaan riskinottoon ja kokeilunhaluun (Lappalainen 1994,64). Epävarmuustekijät, etenkin kilpailun kasvu, voivat toimia muutoksen alkuunpanijoina, jos ne saavat ammattikunnan innovaattorit tiedostamaan oman kalastuksensa ja siihen liittyvien oheistoimintojen (kuten jalostus ja markkinointi) kehittämismahdollisuudet.

Kun puhutaan kalavarojen hyödyntämisen tehostamisesta ja niistä sosiaalisista esteistä, jotka sen tiellä ovat, voidaan Lappalaisen (1994,83) mukaan yhtä hyvin kysyä, onko silloin kyseessä vain kalataloudessa 1980-luvulla alkanut "hyödyn aikakauden" puhe. Ja vielä perustellummin, kestävätkö kalavarat? Kuinka tehokasta pyyntiä kalakannat kestävät pysyen uusiutumiskykyisinä? Ammattikalastajan suhde luonnonresurssiin voidaan jossain mielessä rinnastaa maanviljelijän suhteeseen maahansa, koska molemmat perustuvat hyötyajattelulle. Mutta molemmissa tarvitaan myös suojelua ja hyödyntämisen rationalisointia, jotta toiminnan jatkuvuus voitaisiin taata. Näin kalastajakin on suojelun ja hyödyntämisen vaateiden ristitulella, mutta kun maanviljelijän suhde maahan on omistussuhde, on kalastajan suhde luonnonresurssiin monimutkaisempi. Kummankin taustalla on kuitenkin maalaisuuteen liittyvä ajatus periaatteellisesti tuotannollisesta suhteesta luontoon.

Kalavesien biologinen kantokyky on vaikeasti tutkittavissa, mistä seuraa, että kalastuskäyttämismiselle ja päätöksenteolle on vaikea asettaa tarkkoja biologisia rajoja (Lappalainen 1994,83). Kalavarojen tehokkaamman hyödyntämisen tielle nähdään myös erilaisia sosiaalisia esteitä, kuten esimerkiksi kalastajien haluttomuus omaksua uutta tehokkaampaa teknologiaa tai kalastusta määrittävät staattiset arvot. Yleisesti vähäinen panostus toiminnan monipuolistamiseen ei ole aina kiinni pelkästään kalastajasta. Esimerkiksi uusien markkinointikeinojen etsimistä saattaa tutkimusten mukaan estää lähiympäristön kielteinen asenne toimintamuotojen muutokseen kalastajayhteisöissä, joiden toimintaa on leimannut elinkeinon vakaa harjoittaminen ja perinteiset toimintamallit (Salmi J ym. 1994,2-3). On myös muistettava, että jos biologinen maksimi on saavutettu, johtaa esimerkiksi tehokkaampi pyyntivälineistö vain saman saaliin saamiseen lyhyemmässä ajassa, mikä saattaa johtaa paradoksaalisesti tehottomuuteen, välineistön ja työvoiman vajaakäyttöön, pahimmillaan kalakantojen huomattavaan heikkenemiseen ja kalastajien lisääntyvään työttömyyteen. Muutosvalmiuden ja päätöksenteon taustalla on siis monimutkainen verkosto niin sosiaalisia, henkilökohtaisia kuin ekologisia tekijöitä, joiden leikkauspisteessä kalastajan on toimintastrategiaansa koskevat ratkaisut tehtävä.

Kalastajia kautta maailman on kuvattu konservatiivisiksi (esim. Acheson 1981,293), haluttomiksi omaksumaan modernin yrityskulttuurin piirteitä. Kalastajatutkimuksissa on usein kyseenalaistettu klassisen taloustieteen ehkä tärkein universalismi eli homo economicus -käsite. Sen mukaanhan ihminen on perusluonteeltaan taloudellinen olento, joka laskelmoi hyödyn maksimoimiseksi ja kustannusten minimoimiseksi - siis tavoittelee valintatilanteissa aina suurinta mahdollista hyötyä. Esimerkiksi työn sinänsä ei katsota tuottavan tyydytystä, vaan se on vain tarpeidentyydytyskeino kulutuksen kautta (Hietala 1987,145). Homo economicus -käsite ei huomioi yhteisön ja kulttuurin vaikutuksia ihmisen taloudellisessa käyttäytymisessä. Todellisuudessaahan toimijat käyttävät

esimerkiksi sosiaalisia normeja ja oikeudenmukaisuuden tai muiden periaatteiden noudattamista valintojensa perustana. Se, mikä on taloudellisesti tavoiteltavaa, ei ole vain taloudellisen laskelmoinnin tulosta, vaan siihen vaikuttavat myös moraaliset ja maailmankuvaan liittyvät aspektit.

Uudenlaisen näkökulman taloudellisen toiminnan tutkimiseen toikin Bronislaw Malinowski (1922), joka kytki taloudellisen toiminnan tiukasti sosiaaliseen ja kulttuuriseen kontekstiin. Voimakkaampana Malinowskin esittämä uusklassisen taloustieteen kritiikki uusiutui vasta 1960-luvulla ns. substantivistien näkemyksissä, vaikka sen perustan oli jo aikaisemmin luonut taloushistorioitsija Karl Polanyi (1944). Yksilön ei välttämättä katsottu tähtäävän taloudellisella toiminnallaan aineelliseen omaan etuun, vaan sosiaalisiin arvoihin, sosiaalisten suhteidensa edistämiseen ja ylläpitämiseen, mikä voi taloudellisessa mielessä olla epäedullistakin (Valtonen 1987,11). Taloudellisen toiminnan luonnetta ei johdettu enää ihmisluonnosta tai yksilön psykologiasta, vaan määrääviksi seikoiksi luettiin kulttuurin sisäinen, yksilöiden toimintaa ohjaava säätely.

Taloudellisessa antropologiassa uutta näkökulmaa vanhojen koulukuntien eli formalistien ja substantivistien ulkopuolelta edustaa ekologinen näkökulma. Uusiutuvaan mutta rajalliseen luonnonresurssiin perustuva ammatinharjoittaminen ei ehkä tarkoitaakaan selkeää taloudellisen rationaliteetin hallitsevuutta. Rationaliteettia voikin olla monenlaista, se voi tarkoittaa eri ihmisille eri tilanteissa erilaisia asioita. Voidaankin kritisoida sitä, kuinka talonpoikauskulttuuriin liittyvä ekologinen rationaliteetti on sekoitettu asenteelliseen konservatiivisuuteen - "on nähty moraalinen arvostelma siinä, missä on asiallisesti kyse paikallisyhteisön tuhansien vuosien sedimentoituneesta ympäristökokemuksesta" (Kuisma 1989,26). Talonpoikaista ajatusmaailmaa hallitseva rajallisen maailman ajatus (tarkemmin seuraavassa luvussa), jonka mukaan uusiutuvia luonnonvaroja on hyödynnettävä kestävän käytön periaatteen mukaisesti, on noussut huomion kohteeksi nyky-yhteiskunnassa ekoajattelun myötä. Ekologisen rationaliteetin ja ekosentrismen lähtökohtana on ajatus ihmisestä osana luontoa. Luonnon tuhoutuminen johtaa myös ihmisen tuhoutumiseen ja on siis ei-rationaalista - rationaalista on eläminen niin, ettei luonnon sietokyky ylity (Saaristo 1994,207).

Talonpoikaista ajatusmaailmaa ja rationaliteettia ei siis voida pitää lopullisesti haudattuina ilmiöinä tai tarpeettomana nostalgiaa, vaan ne ovat edelleen relevantteja. Kuisman (1989,3) sanoin: "Uusiutuvien luonnonvarojen hoitajana talonpoika on myös tulevaisuuden hahmo. Onhan maaseutu todellisuuskäsitykseltään ja arvoiltaan nimenomaan uusiutuviin luonnonvaroihin mukautettu kulttuuri. Kunhan ekologinen näkemys tulee sisäänkirjoitetuksi historiaan, tulee talonpoikaisuuskin rehabilitoitumaan".

4. TALONPOIKAISUUDESTA YRITTÄJYYTEEN

Talonpoikaisen elämäntavan käsitteen tarkasteleminen on keskeistä pohdittaessa perinteisten kalastajayhteisöjen muuttumista (esim. Salmi P & Salmi J 1995a,10). Vaikka kalastusta ei enää yleensä harjoiteta perinteisissä kalastajayhteisöissä, on kalastajien elämäntavassa paljon talonpoikaisia piirteitä. Nämä agraariset arvot ja lähtökohdat tuovat omat ongelmansa esimerkiksi kalastuksen ohjaukseen, koska ne poikkeavat huomattavasti modernin keskushallinnon päätöksentekijän maailmasta (mts,30). Voidaanko nykyajan maaseudun ihmisiä sitten pitää talonpoikina? Näin ei voida tehdä siinä mielessä, että talonpoikaisuus muodostaisi yksilön ainoan ja täyden identiteetin. Yhteisöllinen talonpoikaiskulttuuri on maaseudulta häviämässä, mutta talonpoikaisuus "vaikuttaa edelleen (...) talonpoikaisen talouden praktiikassa sekä myönteisenä arvojen viiteyhteytenä" (Kuisma 1989,36). Suomen maaseutua voidaan Kuisman mukaan pitää eurooppalaisena erikoistapauksena, koska talonpoikaisuus ilmenee hänen mukaansa meillä lähempänä ideaalityyppiään kuin muualla Euroopassa.

Mitä talonpoikaisuus ja talonpoikainen elämäntapa sitten ovat? Talonpoijan käsitteen pätevyys on joutunut arvostelun kohteeksi ensinnäkin, koska talonpoikaisluokan moninaisuus ja vaihtelevuus alueittain ja yhteisöittäin näyttäisi sotivan yleistämistä vastaan. Toiseksi talonpoikaisluokka muodostaa osan laajempaa yhteiskuntaa, joten miksi sulkea se käsitteellisesti pois siitä? Shanin (1971,2) kuitenkin muistuttaa, että yhteiskuntatieteissä usein unohdettu totuus on, että sosiologinen yleistäminen ei edellytä tiukkaa homogeenisuuden ja uniformiteetin vaatimusta. Sosiologinen käsite on yleistys, joka perustuu siihen, että on olemassa sekä yhtäläisyyksiä että eroavaisuuksia - ilman eroavaisuuksiahan ei olisi tarvetta yleistykseen. Tässä yhteydessä talonpoikaisuuden käsitettä pohdittaessa voitaisiinkin kyseessä sanoa olevan Kuisman (1989,16) sanojen mukaan "ideaalityyppi (joka) toimii empaattisena lukuohjeena oivaltauduttaessa siihen, miksi talonpoika tekee niinkuin tekee".

4.1. Talonpoikainen elämäntapa, kulttuuri ja elinkeinot

Perinteisessä talonpoikaisessa elämäntavassa elinkeinon perustana olivat lähinnä kalastus ja maatalous. Elinkeinojen harjoittamisen motiivina oli ensisijaisesti perheen tarpeiden ja toimeentulon turvaaminen. Kalaa pyydettiin siis syötäväksi, mutta myös myytäväksi, mikäli ylijäämää muodostui. Yhteiskuntatieteilijöitä onkin kritisoitu siitä, että he ovat helposti unohtaneet sen tosiseikan, että talonpoikaisyhteisö on aina ollut yhteydessä niin muuhun yhteiskuntaan kuin markkinoihin (esim. Kuisma 1989,31).

Nykyisissä kalastajayhteisöissä on ennen vallinneen monitoimisuuden merkitys vähentynyt, vaikka yhteiskunnallisiin muutoksiin sopeutuminen perustuukin edelleen pitkälti eri tulolähteiden yhdistelemiseen. Nykyajan yhdistelmäammatit vaativat kuitenkin yleensä toisenlaista yrittämistä kuin ennen, koska ne edellyttävät investointeja kalliisiin työvälineisiin (Ahponen & Järvelä 1983,37). Myöskään työmarkkinoilla suhtautuminen monesta eri lähteestä saatavaan toimeentuloon ei välttämättä ole myönteinen - yleisenä ihanteenahan on ollut pitkälle viety ammatillinen erikoistuminen (Alarinta 1993,93). Seierstad (1983, ref. Hersoug ym. 1993) onkin ennustanut rannikon ja syrjäseutujen talouden vähitellen muuttuvan yhä jäykempään suuntaan.

Seierstad (1983, ref. Hersoug ym. 1993) kuvaa kalastusammattia pitkälti rannikon "puskurielinkeinoksi", joka on toiminut työttömyysaikana työvoiman vastaanottajana ja tarvittaessa puolestaan luovuttanut työvoimaa muille sektoreille. Siirtyessään pois kalastuksesta joko pysyvästi tai väliaikaisesti kalastajat ovat perinteisesti suosineet ammatteja, joissa toistuu kalastusta kulttuurisesti määrittävät piirteet kuten avoimuus ja joustavuus, ja joihin ei vaadita korkeaa muodollista koulutusta. Tällaisia ammatteja ovat edustaneet muiden muassa rakennustyöt sekä kalateollisuuteen, merenkulkuun ja veneiden rakentamiseen liittyvät ammatit.

Selkeää eroa vapaa-ajan ja työajan välillä ei talonpoikaisessa elämäntavassa tunneta. Vaikuttavana tekijänä on osaltaan se, että elinkeinon harjoittamisen perustana toimii tavallisesti kotitalous, tai usein sukulaisista ja/tai tuttavista koostuva työryhmä tai yhtiö. Talonpoikaista praktiikkaa määritteleekin muun muassa yksilön tavoite opettaa lapsilleen ja lapsenlapsilleen "yleisinhimillinen sellaisena kuin se tuossa ympäristössä ilmenee" (Kuisma 1989,14). Mahdollisuus työllistää perheenjäseniä yhteisen kalastusyrityksen piirissä saattaa edelleen näytellä merkittävää roolia kalastuksen aloittamisessa (esim. Jurvansuu 1995,8). Sukulaisuudelle, naapuruudelle tai tuttavuudelle perustuvien työryhmien voidaan katsoa omalta osaltaan tuovan pysyvyyttä epävarmaan kalastustyöhön. Tästä seuraa myös se, että työyhteisöissä vallitsevat suhteet ovat laadultaan myös tunnesuhteita, eivät vain persoonattomia asiakeskeisiä suhteita. Esimerkiksi Wadelin ja Löfgrenin mukaan (1972, ref. Acheson 1981,292) perheytykset Skandinaviassa omaavat tiettyjä etuja miehistön palkkaamisen ja pääoman keräämisen suhteen, ja ne ovat osoittautuneet myös erityisen sopeutuvaisiksi suhteessa resurssiin liittyviin vaihteluihin.

Talonpoikaisen ajattelun taustalla suhteessa luonnonresurssiin on rajallisen maailman käsite, jonka mukaan luonnonvaroja on hyödynnettävä kestävästi käytön periaatteen mukaan, eli se korostaa kohtuutta. Rajallisen maailman ajatus saattaa johtaa toisaalta kateuden etiikkaan (Kuisma 1989,29-30) eli ajattelutapaan, jonka mukaan "mikä ei kuulu minulle on väistämättä minulta pois". Kateutta onkin kutsuttu kalastajien ammattitautiksi. Vaikka vapaata resurssien hyödyntämistä talonpoikaisessa ajattelussa onkin perinteisesti pidetty suurella arvolla, on näkökulma ollut myös se, että resurssin käyttäjien on muodostettava rajattu joukko. Vaikka kalastusta pidetään periaatteessa jokamiehen oikeutena, nykytilanteessa monet kalastajista ovat halukkaita rajoittamaan niin harrastuskalastajien kalastusmahdollisuuksia kuin uusien alalle tulevien ammattikalastajienkin määrää esimerkiksi lisensein. Ulkoisten uhkien edessä kalastusta leimaavasta vapauden periaatteesta ollaan siis jossain määrin valmiita tinkimään (esim. Jurvansuu 1995,13). Kalastajille yleinen periaatteellisen kielteinen suhtautuminen kalastuksen ulkoisiin rajoituskeinoihin osoittaa itsenäisyyden ja riippumattomuuden olevan tärkeä kalastusta leimaava piirre. Kalavaroissa ja markkinoissa tapahtuviin muutoksiin sopeutumisen onkin katsottu olevan suomalaiselle ammattikalastajalle helpompaa kuin sopeutuminen ulkopuolisten tekemiin ammattikalastuksen säätelytoimiin (Salmi J & Salmi P 1993,110).

Talonpoikaisen motivaation voidaan katsoa eroavan kapitalistisesta perustavanlaatuisella tavalla. Pää tavoitteena talonpoikaisessa elämäntavassa on perheen tarpeiden ja toimeentulon turvaaminen vastakohtana kapitalistiselle voitontavoittelulle. Mikäli tuotanto on ylittämässä kotitalouden tarpeet täyttävän rajan, voivat talonpoikaisen talouden harjoittajat jopa itse rajoittaa omaa työpanostaan saattaakseen taloutensa tasapainoon. Voiton maksimointia ei siis voida pitää selkeästi dominoivana periaatteena ammatinharjoittamisessa.

Talonpoikaiskulttuurilla voidaan siis katsoa olevan vahvasti eettinen ulottuvuus, joka korostaa tasapainoa, sopusuhtaisuutta, selvyyttä, puhtautta, lujaryhtisyyttä, persoonallisuutta. Tästä huolimatta on muistettava, että myös talonpoikaisessa kulttuurissa, niin maanviljelyksessä kuin sitä usein täydentäviksi toiminnoiksi katsotuissa

metsästyksessä ja kalastuksessa, kyse on ollut elannon hankkimisesta eikä suinkaan vapaa-ajan harrastuksesta, joten perimmäinen motiivi on ollut sama kuin nykyisessä ammattikalastuksessa. Talonpoikaisessa ajatusmaailmassa korostuu kuitenkin luonnonresurssin hyödyntäminen, ei niinkään riistäminen tai luonnon täydellinen alistaminen ihmisen päämääriä varten. Pohjimmiltaan kyseen ei voida kuitenkaan sanoa olevan eiuutilistisesta suhteesta luontoon.

4.2. Yrittäjyys ja sen suhde maaseutuun

Yrittämisen, modernin yrityskulttuurin, motiiveiksi mainitaan esimerkiksi pyrkimys päästä eteenpäin elämässä, pyrkimys itsensä toteuttamiseen ja henkilökohtaiseen riippumattomuuteen sekä suoriutumisen tarve, eli tarve suoriutua paremmin kuin aikaisemmin tai paremmin kuin muut (Niittykangas 1993,112). Näissä motiiveissa korostuu siis dynaamisuuden, kunnianhimon ja kilpailuhenkisyuden suuri merkitys.

Maaseutuyrittäjien, jotka ovat kytkeytyneitä alkutuotantoon, on todettu poikkeavan perinteisistä pk-yrittäjistä (esim. Katila 1991). Heillä ei ole esimerkiksi yhtä suurta uskoa omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa, suoriutumiseen liittyvien arvojen merkitys on heidän kohdallaan vähäisempi ja työpaikan varmuus on heille tärkeämpi tekijä kuin pk-yrittäjälle (Niittykangas 1993,113). Erona on Niittykankaan mukaan myös se, että maaseutuyritysten liikeideoiden perustana ovat usein henkilökohtaiset kontaktit, kun taas perinteisen pk-yrittäjän osaaminen perustuisi etupäässä hankittuun työkokemukseen, markkinointiosaamiseen selvemmin kuin tekniseen osaamiseen.

Riepposen (1995) mukaan menestymistä yrittäjänä selittävät ammatilliset arvot. Yrittäjän persoonallisuustekijöihin ei voida ulkopuolelta vaikuttaa - toiset ovat luonteeltaan yrittäjiä, kun taas toiset hakevat työltään muuta sisältöä. Maaseutuyrittämiseen liittyy hänen mukaansa usein jonkin verran pakkoyrittämistä. Koska maataloudesta saatavat tulot ovat vähentyneet, on ollut pakko keksiä muita tulonlähteitä, ja näin on ryhdytty yrittäjiksi, vaikka yksilö persoonana ei yrittäjäksi sopisikaan.

Hietalan (1987) mukaan nimenomaan tietyyppiselle pienyrittäjyydelle ominaista onkin se, että yrittäjäksi on ajautettu. Vetävillä tekijöillä, kuten suoritusmotiivilla, ei yrittäjäksi ryhtymisprosessin alkuvaiheessa ole suurtakaan merkitystä, vaikka päämotiivina toiminnassa onkin yrityksen suoriutuminen. Suuryrityskulttuurin ja pienyrityskulttuurin rinnalla Hietala käsittelee "kolmannen sektorin" itseapu-/naapuripukulttuuria, jossa motiivit nousevat myyteistä, eli uskosta erilaisiin oikeiksi ja hyväksi koettuihin asioihin (esimerkiksi luonnonsuojelu, mystiikka), ja suoritusmotiivi liittyy työn itsensä tuottamaan tyydytykseen ja yhteisöllisyyteen. Lähinnä maaseudulta löytyy Hietalan mukaan yrittäjyyttä, joka on lähellä tätä "kolmannen sektorin kulttuuria".

Agnes Bolso ja Andreas Hompland käsittelevät artikkelissaan (1995) yritysten perustajille annettavaa julkista tukea ja siihen kohdistuvia ristiriitaisia odotuksia eri osapuolten välillä lähinnä koskien maaseutuyrittäjyyttä, ja näihin liittyen rationaalisuuden erilaisia merkityksiä eri osapuolille. Artikkelissaan he erittelevät neljä yrittäjätyyppiä, jotka muodostuvat kahdesta ulottuvuudesta. Ensimmäinen ulottuvuus liittyy osapuolten odotuksiin liiketoiminnan rahallisista puolista, lähinnä liikevaihdosta ja työvoimatarpeesta. Tällä ulottuvuudella äärimmäisyyksiä edustavat käsitteinä "kotitalouselinkeino" ja "yritys". Kotitalouselinkeinoa luonnehtii se, että yritykselle ei ole ensisijaisesti tuottotavoitteita, vaan kiinnostusta herättää liiketoimi, joka sopii kotitalouteen. Yrityksen liikeideaan taas kuuluu työn tarjoaminen useille ihmisille ja selvä tuotto sijoitetulle pääomalle. Toinen ulottuvuus tyypittelyssä koskee yrityksen takana olevaa yksilöä ja hänen motiivejaan, eli onko hän yrittäjähenkinen vai sopeutuja. Artikkelissa käytetyn esimerkin mukaisesti sopeutujan motiiveja yrityksen perustamisen

taustalla voivat olla esimerkiksi oman aseman vakiinnuttaminen omassa yhteisössä ja siellä oman toimeentulon, työn ja mielekkään elämän turvaaminen. Yrityksen perustaminen ei tällöin merkitse katkosta tai suurta muutosta elämäntavassa, vaan päinvastoin edustaa jatkuvuutta paikallisyhteisöön sopeutumisessa.

Taulukko 1. Yrityksen luonne yrittäjätyyppin ja yritystyyppin mukaan.

	<u>Yritys</u>	<u>Kotitalouselinkeino</u>
Klassinen yrittäjä	1)	3)
Sopeutuja	4)	2)

Edellä mainitut kaksi ulottuvuutta yhdistämällä saadaan neljä tyyppiä (taulukko 1):

- 1) Yrittäjä joka perustaa yrityksen. Kyseistä yrittäjätyyppiä luonnehtivat kärsimättömyys, energisyys, suuri riskinottohalukkuus ja halu irrottautua entisestä elämästä ja tuttavapiiristä (yhteisöstä), sekä tietyssä määrin valmius itsensäkieltämiseen ja rahan sijoittamiseen. Kyseisenlainen yrittäjä haluaisi yrityksellään olevan myös laajempaa yhteiskunnallista merkitystä, eli sen olisi kyettävä myös työllistämään ulkopuolisia.
- 2) Sopeutuja, jolla on kotitalouselinkeino. Lähtökohtana kyseisellä yrittäjätyyppillä on hänen oma perheensä ja tietonsa, joiden pohjalta hän nähdessään uuden mahdollisuuden tarttuu siihen tekemällä pienen sijoituksen ja mahdollisesti pieniä lisäinvestointeja. Hän ei tee tarkkoja kunnianhimoisia suunnitelmia, vaan on tarpeen vaatiessa valmis lykkäämään ja muuttamaan niitä.

Nämä kaksi yrittäjätyyppiä ovat ideaalityyppejä weberiläisessä mielessä. Kaksi muuta ovat seuraavat:

- 3) Yrittäjä, jolla on kotitalouselinkeino. Yrittäjä ilman yritystä, eli yrittäjän ominaisuudet omaava yksilö, jonka tapa suhtautua rahoitukseen estää yrityksen perustamisen. Tuotannon luonteeseen, esimerkiksi sen pienimuotoisuuteen, vaikuttavat kulttuuriset ja ideologiset tekijät. Käytännön syinä voivat olla vaikkapa myyntityön vaatiman itseluottamuksen puute tai tuen, rohkaisun ja käytännön mahdollisuuksien vähäisyys.
- 4) Sopeutuja, joka perustaa yrityksen. Artikkelin kirjoittajat toteavat sopeutujan perustamista yrityksistä vain sen, että ne saattavat näyttää houkuttelevilta, mutta ovat usein taloudellisessa mielessä kannattamattomia ja päättyvät konkurssiin.

Bolson ja Homplandin (1995) mukaan yrityksen perustamiskoneisto näyttäisi suosivan yrittäjää, jolla on liikeidea, tai yrittäjää, jolla on tehokas maatalouselinkeino, joka on muutettavissa yritykseksi. Sopeutujan kotitalouselinkeinoa he kutsuvat "rumaksi ankanpoikaseksi", joka on muutettava joksikin muuksi tullakseen tukemisen arvoiseksi - "ankanpoikasesta on tehtävä joutsen". Tämä muutosprosessi tapahtuu lähinnä tukea haettaessa, jolloin matkalla yrittäjän päästä mahdollisesti yritysneuvojan kautta viranomaisten pöydälle tietyn tyyppiset "epätoivottavat" yritykset katoavat. Samalla päätöksenteosta katoavat yrityksen perustamisen motiivit sekä myös muiden kuin taloudellisten valintojen perustelut - siis sosiaalisen ja taloudellisen toimintaympäristön kokonaisvaltainen hahmottaminen. Bolso ja Hompland kritisoivatkin sitä, kuinka viranomaistaho ei kiinnitä huomiota siihen, kuinka pienimuotoinen yritteliäisyys, kutsutaan sitä sitten vaikka kotitalouselinkeinon harjoittamiseksi, voi nivoutua yrittäjän elämänmuotoon loogisella tavalla.

5. ARVOJEN, KULTTUURIN JA ELÄMÄNTAVAN MUUTOKSEN DYNAMIIKKA

Suomessa kalastuksella on perinteisesti ollut suuri merkitys ja ammattikalastuksen perinteet monilla alueilla ovat vahvat. Osaltaan juuri vahvat perinteet ovat, ironista kyllä, kalastuksen kehittämisen esteenä, koska perinteisiä kalastusmenetelmiä ja asenteita ei helposti muuteta vastaamaan nykypäivän vaatimuksia (Hyytinen 1995,10). Uuden hyväksymistä jarruttavia seikkoja ovat muun muassa arvosidonnaisuus, ryhmänormit ja traditio, ja siksi työikäytyminen yleensäkin ja siihen liittyvät asenteet muuttuvat hitaasti (Asp & Peltonen 1979,67). Työ on Hehlmanin (1974, ref. Asp & Peltonen 1979,9) mukaan suunnitelmallista ja kestäväluonteista tavoitteellista toimintaa, jolla pyritään luomaan, säilyttämään tai edistämään taloudellisia, sosiaalisia ja muita arvoja. Muutosvalmius työelämässä on siis olennaisessa yhteydessä arvoihin.

Sosiaalinen arvo on moniselitteinen käsite, mutta kaikille sen määritelmille on yhteistä se, että arvojen katsotaan toimivan valinnan perusteina (Asp & Peltonen 1979,62). Käsite "arvo" viittaa siis joukkoon ilmiöitä, joita pidetään tavoittelemisen arvoisina käyttäytymistä motivoivina päämäärinä. Sosiaalisen järjestelmän pyrkimyksenä on kehittää arvomalleja, jotka saavat aikaan tarkoituksenmukaista käyttäytymistä yksityisissä jäsenissä ja ylläpitävät järjestelmää - näin toimivat myös työ- ja ammattiryhmät (mts,67). Tämä saattaa ilmetä negatiivisena suhtautumisena uudistuksiin ja muutoksiin. Arvomuutoksista puhuttaessa muutokset teknisellä ja taloudellisella tasolla ovat tyypillisimpiä, ja selkeiden arvomuutosten todennäköisyys kasvaa tilanteissa, joissa yksilön elämän taloudellinen perusta järkkyy. Tällöin perusarvoista turvallisuus, perinteet ja yhdenmukaisuuden tavoittelu herkästi aktualisoituvat. Esimerkiksi talouden laman aikana taloudelliseen turvallisuuteen liittyvät arvot aktualisoituvat päätöksentekotilanteissa herkemmin kuin hyvinä aikoina. Toiminta pysyvän epävarmuuden vallitessa kilpistyy helposti minimax-sääntöön, eli peliteoreettiseen strategiaan, jossa verrataan vaihtoehtojen huonoimpia tuloksia ja valitaan se vaihtoehto, joka on huonoista paras. Tavoitteena on varmuuden maksimointi, ja vielä niin, ettei valittuunkaan vaihtoehtoon panosteta kaikkea - ei siis pistetä kaikkia muniä samaan koriin (Kuisma 1989,31).

Arvot ovat suhteellisen pysyviä, ja ilmiökäytyminen on herkemmin muuttuvaa verrattuna hitaasti muuttuviin arvoihin ja normeihin. Esimerkiksi teknologiset uudistukset saatetaan ottaa käyttöön nopeasti, mutta yksilön arvot mukautuvat tilanteeseen paljon hitaammin, jos ollenkaan. Esimerkiksi ammattimaisten troolikalastajien tapauksessa on toiminnassa omaksuttu tehokkaiden pyyntivälineiden käyttö, mutta mahdollisimman suuren tehokkuuden tavoittelua suurien saaliiden muodossa ei välttämättä pidetä suuressa arvossa - kuten myöhemmin tullaan huomaamaan. Yhä kehittyvän ja tehostuvan teknologian rinnalla kalastajien keskuudessa saattavat vahvasti elää vanhat talonpoikaiset arvot - pidetään tätä sitten hyvänä tai huonona seikkana. (Jurvansuu 1995,18)

Kortteisen (1982,292-293) mukaan kulttuuriset ja taloudelliset rakenteet ovat vuorovaikutuksessa keskenään elämäntavan kautta, eli elämäntapa määräytyy taloudellisten suhteiden ja kulttuuristen arvo- ja merkitysjärjestelmien kautta. Elämäntapa siis tulkitaan arjen kulttuuristen ja taloudellisten määreiden leikkauspinnaksi. Durkheimin tuotantoon nojaten Kortteinen katsoo, että sekä yksilöiden että ryhmien toiminnallisia tavoitteita eli pyrkimyksiä elämäntapojensa muuttamiseen voidaan tulkita

heidän elämäntapojensa taloudellisten ja kulttuuristen määreiden välillä vallitsevien ristiriitaisuuksien kautta. Toimintaa voidaan tulkita selviytymisstrategiaksi, jossa "elämäntapojen muutoksen myötä syntyviä ongelmia pyritään ratkomaan sisäistettyjen kulttuuristen arvo-orientaatioiden mukaisesti" (Kortteinen 1982,294).

Kulttuurin ja elämäntavan suhde ei ole yksiselitteinen. Elämäntapaa ei voi pitää osakulttuurina, vaan elämäntapa on kulttuurin ilmentymä, "kulttuurin puitteissa mahdollinen elämän jäsentämisen tapa" (Roos 1988,12). Samassa kulttuurissa elämäntapoja jäsentää jokin yhteinen tekijä, jollaisina esimerkiksi suomalaisessa kulttuurissa Roosin mukaan on pidetty tietynlaista jäähmyyttä, käsitystä työn ja luonnon suuresta merkityksestä sekä eristyvyyttä ja talonpoikaisen kulttuurin ahdasta intiimisyyttä. Kulttuurista siis muovaa ihmisten elämäntapaa ja määrittää toisaalta sitä, kuinka joillekin elämäntavoille syntyy toisia paremmat edellytykset kehittyä ja säilyä (mts,23).

Kulttuuriset pohjaväret määrittävät elämäntapaa, mutta ihminen voi myös itse muovata näitä pohjaväreitä tekemällä yksilöllisiä valintoja. Esimerkiksi elämäntapatutkimuksessa on korostettu uudelleen organisoitumisen mahdollisuutta, jossa subjektin omilla intentioilla on merkittävä rooli elämäntavan rakentumisessa, vaikka se tapahtuukin tiettyjen rakenteiden puitteissa. Kulttuurin ja elämäntavan yhteiseksi nimittäjäksi Roos (1988,19) näkee habituksen eli "ihmisten henkilökohtaisten toimintataipumusten järjestelmän". Bourdieu (1979, ref. Harker ym.1990,10) määrittelee käsitteen habitus seuraavasti:

"The habitus is a system of durable, transposable dispositions which functions as the generative basis of structured, objectively unified practices".

Bourdieu'n käsite kuvaa rakenteen ja toiminnan yhtäaikaista käyttäytymisessä. Ihminen ei kuitenkaan ole vain merkitysten tuottaja, vaan myös aineellisilla seikoilla on suuri merkitys yksilön käyttäytymisessä. Habitus ei ole siis vain merkitysten tuottamiseksi sisäistettyä kulttuuria, vaan "kulttuurin antama kyky sopeutua mielekkäästi eli funktionaalisesti aineellisiin elinolosuhteisiin" (Sulkunen 1987,198). Habitus on täten se tekijä, joka määrää yksilön valintoja, joiden kautta taas havaittavissa oleva elämäntapa muodostuu. Merkitysrakenteen ja kulttuurin puitteissa yksilö siis tekee yksilöllisiä valintoja rakentaessaan identiteettiään ja elämäntapaansa.

6. DISKURSSIANALYYSISTA

Tieteellisessä yhteisössä ei ole yhtä yleisesti hyväksyttyä käsitystä diskurssianalyysista, vaan sillä kuvataan hyvinkin erilaisia tutkimustapoja. Diskurssianalyysi-nimikkeen alla on viime aikoina tehty tutkimusta niinkin erilaisilla tieteenaloilla kuin esimerkiksi antropologiassa, kirjallisuudentutkimuksessa, tiedotustutkimuksessa, sosiologiassa, psykologiassa ja semiotiikassa.

Jokinen ym. (1993,9-10) määrittelevät diskurssianalyysin "sellaiseksi kielen käytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä". Kielen käyttöä tarkastellaan osana todellisuutta itseään, todellisuuden rakentamisena - tukeudutaan siis sosiaalisen konstruktionismin näkökulmaan. Diskurssit Jokinen ja Juhila (1991,15) määrittelevät "säännömukaisista merkityssuhteista muodostuviksi erottelujen systeemeiksi", jotka "rakentuvat ja elävät sosiaalisissa käytännöissä, joissa hegemonia- ja valtasuhteet organisoivat niiden muotoutumista ja keskinäisiä suhteita".

Jokinen ym. (1992,132-4) kuvaavat diskurssianalyysia väljäksi teoreettiseksi viitekehykseksi, johon liittyy erilaisia analyysitapoja, erilaisia tarkastelun painopisteitä ja menetelmällisiä sovelluksia - sitä ei tulisikaan pitää metodina traditionaalisessa mielessä. Hoikkala (1990,160) kuvaa samassa hengessä diskurssianalyysia osuvasti "työkaluvarastoksi", josta sosiologi voi valita tarvitsemansa työkalut. Seuraavaksi esittelen lyhyesti lähinnä Jokisen ym. (1993,1-45) esitykseen tukeutuen diskurssianalyttisen viitekehyksen rakentumisen kannalta keskeisimpiä teoreettisia lähtökohtia - kattavampi esitys vaatisi jo oman tutkimuksensa.

1. Diskurssianalyysissa kielen käyttö nähdään käytäntönä, joka ei ole ainoastaan deskriptiivisessä suhteessa todellisuuteen, vaan joka aktiivisesti jäsentää, merkityksellistää, uusintaa ja muuntaa sitä. Kielen konstruktiivisuuden idea ei tarkoita sitä, että kielen käyttö jotenkin erotettaisiin "oikeasta" todellisuudesta. Diskurssianalyysin puitteissa tästä dikotomiasta pyritään eroon ja huomio kiinnitetään kielen käytön ja muun todellisuuden erottamattomaan yhteenkietoutuneisuuteen.

Konstruktiivisuuden ideaan liittyy läheisesti kielen jäsentäminen sosiaalisesti jaettuina merkityssysteeminä. Merkityssysteemin idean alkuperä voidaan johtaa Ferdinand de Saussureen ja hänen kehittelemäänsä käsitteeseen erottelujen systeemistä, jossa huomio kiinnitetään käsitteiden välisiin suhteisiin. de Saussure keskittyy kuitenkin lähinnä kielen rakenteen tarkasteluun, kun taas diskurssianalyysissa painotetaan kielen käyttöä ja siihen liittyvien merkityssuhteiden joustavuutta. Toiminnallinen ulottuvuus jää de Saussuren teoriassa taustalle, mutta ei puutu kokonaan, sillä näkeehän hän sosiaalisen toiminnan edellytykseksi merkkien vakiintumiselle (de Saussure 1983,112), eli merkityssysteemit rakentuvat osana erilaisia sosiaalisia käytäntöjä.

2. Diskurssianalyysissa todellisuuden katsotaan muodostuvan useiden rinnakkaisten tai keskenään kilpailevien merkityssysteemien kirjosta, joka merkityksellistää maailmaa, sen suhteita ja prosesseja eri tavoilla. Useimmiten ymmärretyksi tuleminen vaatii pidättäytymistä totunnaisiin konstruoinnin ja esittämisen tapoihin, mutta jo kahdenkin mahdollisen merkityspotentiaalinn rinnakkainen olemassaolo voi murtaa näkemykset tarkasteltavan kohteen yksiselitteisyydestä ja tulkintojen yk-

sioikoisesta totuudellisuudesta. Analysoitava materiaali voi olla hyvinkin ambivalenttia ja avointa useille erilaisille tulkinnoille.

Diskurssianalyyseissa ei pidättäydytä tutkimaan ainoastaan diskursseja sinänsä, vaan huomio voidaan kiinnittää myös toimintaulottuvuuteen, siihen kuinka ne aktualisoituvat erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. Diskurssit eivät ole käytännöistä irrallaan eläviä, ihmisen toimintaa ulkoapäin determinoivia staattisia merkityssysteemejä, vaan jatkuvasti liikkeessä olevia ja muuttuvia kokonaisuuksia (Foucault 1986,74-76). Diskursseja voidaan tarkastella myös valtaulottuvuudella, koska valtasuhteiden verkostoissa eri diskurssit omaavat erilaisia valta-asemia. Ne voivat olla paitsi rinnakkaisia, myös kilpailevia. Niistä diskursseista, jotka voittavat artikulaatiokamppailun merkityssysteemien välillä, saattaa muodostua itsensänselvinä pidettyjä "totuuksia", jotka jättävät varjoonsa vaihtoehdot diskurssit. Tästä näkökulmasta diskurssianalyyseilla on paljon yhteistä etnometodologian kanssa, joka tutkii sitä, kuinka ihmiset tuottavat organisoitua arkipäivää itsensänselvinä pidetyillä tavoilla.

3. Diskurssianalyyseissa kontekstin moniulotteisuutta pidetään analyysejä rikastuttava tekijä. Se siis poikkeaa selkeästi tutkimuksesta, jossa luonnollisiin tilanteisiin liittyvät "häiriötekijät" halutaan eliminoida "puhtaiden" tutkimustulosten saamiseksi - tavoitteena ei ole laboratorio-olosuhteiden luominen. Aineiston vuorovaikutuksellisuutta pidetään arvokkaana asiana, koska se osaltaan kontekstualisoi sanottua. Analysoitavaa toimintaa tulee tarkastella tietyssä ajassa ja paikassa, joihin tulkintaa pyritään suhteuttamaan. Ajan ja paikan käsitteet eivät kuitenkaan ole yksiselitteisiä, vaan kutakin tilannetta voidaan jäsentää monilla eri tarkastelutasoilla. Myös vuorovaikutuksen kulku on merkitysten muotoutumisen kannalta keskeistä. Vuorovaikutuskontekstin huomioon ottaminen on erityisen tärkeää haastatteluaineiston ollessa kyseessä, jolloin haastattelijan esittämät kysymykset saattavat nousta analyyseihin kannalta hyvinkin keskeiselle sijalle.

4. Diskurssianalyyseissa tarkastelun kohteeksi otetaan sosiaaliset käytännöt, ei yksilöä. Tavoitteena ei ole tutkia kielen käyttöä tienä toimijoiden toiminnalleen antaman mielen hahmottamiseen tai selittää toimintaa ulkoisista syistä käsin. Kiinnostus kohdistuu enemmänkin minän rakentamisen/rakentumisen prosesseihin erilaisissa konteksteissa ja siihen joustavuuteen, jolla toimijalle yhden yhtenäisen minän sijasta voi rakentua monta eri konteksteissa realisoituvaa minää, jotka voidaan diskurssianalyyttisesti käsitteellistää joustavasti vaihteleviksi roolipositioiksi. Roolipositiot eivät ole valmiiksi tuotettuja paikkoja, joihin yksilöt valintansa mukaan asettautuvat, vaan ne tuotetaan sosiaalisissa käytännöissä ja niillä on kulttuuriset rajansa (Jokinen ym. 1992,96). Toimintaa ei siis pelkistetä staattisempien roolin tai identiteetin käsitteiden avulla, vaan avainsanoiksi nousevat dynaamisuus ja moninaisuus.

Diskurssianalyysi on viime vuosina herättänyt voimakkaita intohimoja tutkijoissa sekä puolesta että vastaan (käytyä keskustelua esim. Sosiologia 3/1990, 1-3/1992, 4/1994). On jopa esitetty koko diskurssi-käsitteen täydellistä hylkäämistä, koska "diskurssin suola on menettänyt makunsa eikä kelpaa enää edes tenttibluffaukseen" (Sulkunen 1992). On asetettu kyseenalaiseksi diskurssien tutkimisen tarkoituksenmukaisuus "todellisten" asioiden tutkimisen sijasta, etenkin jos tutkimus liittyy asioihin, joiden suhteen ihmisillä on todellisia ongelmia (Jokinen & Juhila 1991,49-50).

Jokisen ja Juhilan (1991,51-52) vastaus diskurssianalyyseihin käytännön relevanssin vaateeseen on juuri se, että vakiintuneiden ja vaiettujen diskurssien eli "totuuksien" ja "ei-totuuksien" välisen jännitteen esiin nostamisen kautta diskurssianalyysi kytkeytyy vahvasti osaksi vallan analyysejä. Tärkeää saattaakin olla vakiintuneiden totuusdiskurssien purkaminen, jolloin tarkastellaan esimerkiksi sitä, tuottavatko ne käytännössä ei-toivottavia seurauksia joidenkin ihmisryhmien kannalta (mts,73).

Diskurssianalyttinen tutkimus tuottaa vain osittaisia tarinoita sosiaalisesta todellisuudesta, koska yksittäisessä tutkimuksessa on mahdotonta paneutua kaikkiin tutkitavissa sosiaalisissa käytännöissä esiintyviin diskursseihin. Diskurssianalyysin avulla voidaan kyseenalaistaa näkemys, että vastakkaiset tulkinnat asioista eivät voisi olla samanaikaisesti totta - todellisuutta ei tarvitse nähdä yksiselitteiseksi ja mustavalkoiseksi. Vakiintuneita totuusdiskursseja purettaessa huomataan, kuinka itseäänselvyydet eivät olekaan absoluuttisia vaan rakentuvat osana valtasuhteita, sosiaalisissa käytännöissä. Myös Suoninen (1992,312-313) puolustaa diskurssianalyysin käyttökelpoisuutta. Hänen näkemyksensä mukaan diskurssianalyysin käyttö on mielekästä erilaisten tutkimusaineistosta jäljitettävien merkitysjärjestelmien nimeämisessä painotettaessa sitä, että kyse ei ole selkeärajaisista teemoista tai puheenaiheista. Ylläolevia diskurssianalyysin piirteitä ei tarvitse nähdä tutkimuksen arvoa vähätteleviksi seikoiksi. Diskurssianalyysin käyttökelpoisuus perustuukin siihen, että sen avulla tieteellinen tutkimus pääsee irtautumaan kaikkitietäjän roolistaan (Jokinen & Juhila 1991,45).

7. EMPIIRINEN OSUUS

7.1. Tutkimuksen taustasta ja tutkimusaineistosta

Tutkimuksen taustalla on RKTL:n vuosina 1994 ja 1995 tekemä laaja haastattelu-tutkimus, jonka keskeisenä tavoitteena oli tuottaa tietoa ammattikalastajien toiminta-strategioista ja kartoittaa kalastajien taloudellisia, teknisiä ja sosiaalisia mahdollisuuksia sopeuttaa toimintansa muuttuviin olosuhteisiin. Suoritin opintoihini liittyvän harjoittelujakson osallistumalla kyseiseen tutkimusprojektiin (Jurvansuu 1995). Tutkimusaineistoni perustana oli 46 merialueen troolikalastajan haastattelut, jotka sain käyttöni valmiiksi litteroituina. Näistä haastatteluista karsin pois kaksi, joissa kalastaja oli ns. "osamies", eli ei itse omistanut troolikalustoa, sekä kuuluvuudeltaan heikoimmat ja siten vähiten informaatiota sisältäneet haastattelut. Tutkimusaineistokseni jäi näin 28 merikalastajan haastattelut sekä lomakehaastatteluin kerättyjä taustatietoja. Lisäksi sain näkökulman laajentamiseksi käyttöni 10 satunnaisesti valittua sisävesialueen troolikalastajan teemahaastattelua sekä aineistoa kaikkien sisävesialueen troolikalastajien (n=19) lomakehaastatteluista.

Valitsin harjoittelutyössäni käyttämästäni aineistosta lähemmän diskurssianalyttisen tarkastelun kohteeksi kymmenen merialueen kalastajan haastattelut. Koska haastatteluita oli tekemässä useita eri ihmisiä ja niitä voisi kuvata suhteellisen vapaamuotoisiksi teemahaastatteluiksi, oli niiden yleinen taso läpi haastatteluaineiston melko kirjava. Valintaperusteinani käytin etupäässä haastatteluiden kattavuutta ja monipuolisuutta (haastatteluiden teemoista liite 1).

Lomakehaastattelut koostuvat noin 40 pääkysymyksestä, jotka valottavat muun muassa kalastajien taustaa, motiiveja, taloudellista tilannetta, resursseja ja toimintastrategioita. Näiden kysymysten pohjalta tarkoitukseni on aluksi luoda yleistä kuvaa suomalaisesta ammattimaisesta troolikalastajasta.

7.2. Troolikalastamisen erityispiirteistä ja ammattikalastajien tyypittelystä

Aluksi muutama sana troolikalastamisen erityispiirteistä. Troolaajat vastaavat Smithin ja MacKelveyn (1986) jaottelun mukaisesti ominaisuuksiltaan muita kalastajaryhmiä selkeämmin spesialisteiksi luokiteltavia, koska he ovat yleensä erikoistuneet yhteen kalastusmuotoon (troolikalastukseen), joka on saattanut vaatia suuriakin investointeja. Spezialistin suunnittelujänteen on siksi oltava pitkä, kalastuksen tulisi olla jatkuvaa kalliiden investointien kuolettamiseksi ja toiminta vaatii vakaan toimintaympäristön. Generalistit puolestaan käyttävät useita kalastustapoja joustavasti vaihdellen ja toiminnan aikaperspektiivi on lyhyt. Tästä syystä saaliin määrässä ja laadussa voi olla suuriakin vaihteluita. Generalisteilla on yleensä myös spesialisteja korkeampi koulutus, eli he eivät välttämättä ole samalla lailla sidoksissa kalastusammattiin. Kalakaupan kannalta tärkeämpiä ovat spesialistit, jotka voivat tarjota kalaa markkinoille generalisteja tasaisemmin. (Niittykangas ym. 1993,124)

Oletuksena voisi olla, että suurempimuotoista kalastusta harjoittavat, eli juuri troolaajat, toimivat pienimuotoista pyyntiä harjoittaviin verrattuna enemmän taloudellisista lähtökohdista. Kalastajaryhmistä juuri heidän keskuudestaan voisi olettaa löytyvän kosketuspintaa moderniin yrityskulttuuriin liittyvään ajatusmaailmaan. Toisaalta olosuhteiden muuttuessa troolikaluston soveltaminen muihin käyttötarkoituksiin tai sen realisoiminen on hankalaa, mikä taas aiheuttaa kalastajissa paineita jatkaa kalastusta. (Salmi J & Salmi P 1994,2)

Sundell ym. (1989, ref. Niittykangas ym. 1993,124-125) ovat jakaneet ammattikalastajat ryhmiin tutkiessaan vähäarvoisen kalan kalastusta ja hyödyntämistä Päijänteellä. Tyypittelyssä he päätyivät seuraaviin ryhmiin:

- Erikoistuneet kalastajat: pyrkivät aktiivisesti kehittämään kalastustapojaan ja välineitään, pystyvät mukautumaan muuttuviin olosuhteisiin, mutta keskittyvät niissäkin kalastukseen.
- Aktiiviset sopeutujat: valmiita käyttämään kalastuksessa hankkimaansa osaamista uusilla ja aiemmista poikkeavilla tavoilla. Etsivät aktiivisesti uusia toiminnan mahdollisuuksia ja soveltavat uusia toimintaperiaatteita.
- Elämäntapakalastajat: kalastus elämäntapa, aktiivisuus suuntautuu kalastuksen ohella valitun elämäntavan ylläpitoon.
- Perinnekalastajat: kalastus usein myös elämäntapa, joka tarjoaa mahdollisuuden lisäansioihin. Usein iäkkäitä, passiivisia välineistön ja uusien toimintamallien kehittämisen suhteen.

Kalastajat voidaan jakaa muutoshalukkuutensa suhteen aktiivisiin ja passiivisiin sopeutujiin, jolloin kalastajan iällä ja ammatillisella tilanteella on suuri merkitys. Passiivisiin sopeutujiin lukeutuu enemmän vanhemman polven kalastajia, jotka aloittaessaan kokivat kalastuksen vakaaksi ammatiksi, joka on vapaa yhteiskunnallisesta ohjauksesta. Aktiivinen suhtautuminen ja aloitteellisuus uusien investointien ja velanoton suhteen on heille vierasta, mutta kalastukseen ollaan erittäin sitoutuneita. Nuoremman polven asenne ammattiin on jo lähtökohtaisesti erilainen. He ovat joutuneet aloittamaan ammatinharjoittamisensa suurellakin velkapääomalla - kalastukseen olennaisesti liittyvä epävarmuus on jo taloudelliselta perustalta tuttua alusta lähtien. Otteen yritystoiminnan harjoittamiseen on siis oltava aktiivinen, ja tarve ja halu muutoksenhallintaan vaikuttaisi selkeästi suuremmalta (Jurvansuu 1995,21).

7.3. Taustatietoja aineiston kalastajista

Tässä osiossa tarkastelen troolikalastajuutta ja -kalastajia lomakehaastatteluin kerättyjen tietojen pohjalta. Merialueen ja sisävesialueen kalastajat eivät näiden lomakehaastatteluiden valossa eroa monessakaan suhteessa merkittävästi toisistaan. Lomakehaastattelut koostuivat kalastajaryhmien kohdalla myös hieman erilaisista kysymyksistä (lomakehaastatteluista liite 2).

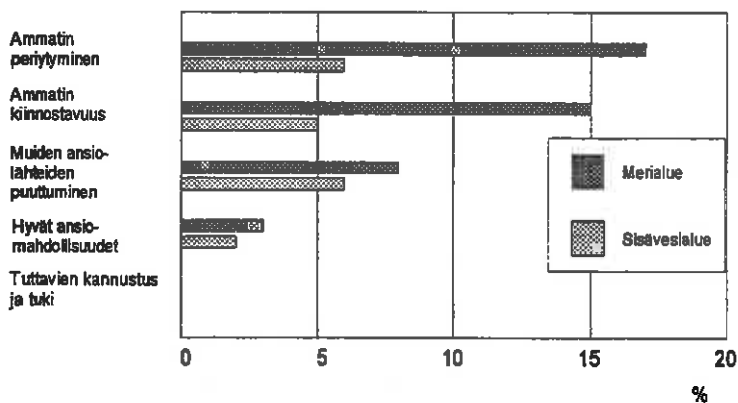
Merialueen 44 kalastajasta lähes puolet on pienillä aluksilla (pituus alle 18 metriä) ja ainoastaan seitsemän suurilla aluksilla (yli 28 metriä) kalastavia. Kaikki aineiston merialueen kalastajista ovat miehiä, eli kalastus näyttäisi edelleen olevan pohjimmiltaan hyvin miehinen ammatti. Kalastajien ikä vaihtelee 25 ja 73 vuoden välillä, keskimääräinen ikä on 50 vuotta. Suurimmat troolialukset ovat nuorempien kalastajien hallussa.

Kalastusta yleisesti on kutsuttu "ukkoutuvaksi" (Hyytinen 1995,15) harrastukseksi. Tämä ilmaisu näyttää pitävän paikkansa myös merialueen ammattimaisten troolikalastajien keskuudessa, vaikka troolikalastuksen voisi kuvitella teknologispainot-

teisen luonteensa ja kehittyvyytensä puolesta houkuttelevan myös nuorta verta kalastuksen piiriin. Sisävesialueen troolikalastajien keski-ikä on hiukan alhaisempi verrattuna merialueen troolikalastajiin, eli 46 vuotta. Ikä vaihtelee 33 ja 67 vuoden välillä, eli iällisesti he ovat merialueen kalastajia heterogeenisempi ryhmä. Mainittakoon myös, että sisävesialueen aineistoon kuului yksi naispuolinen kalastaja.

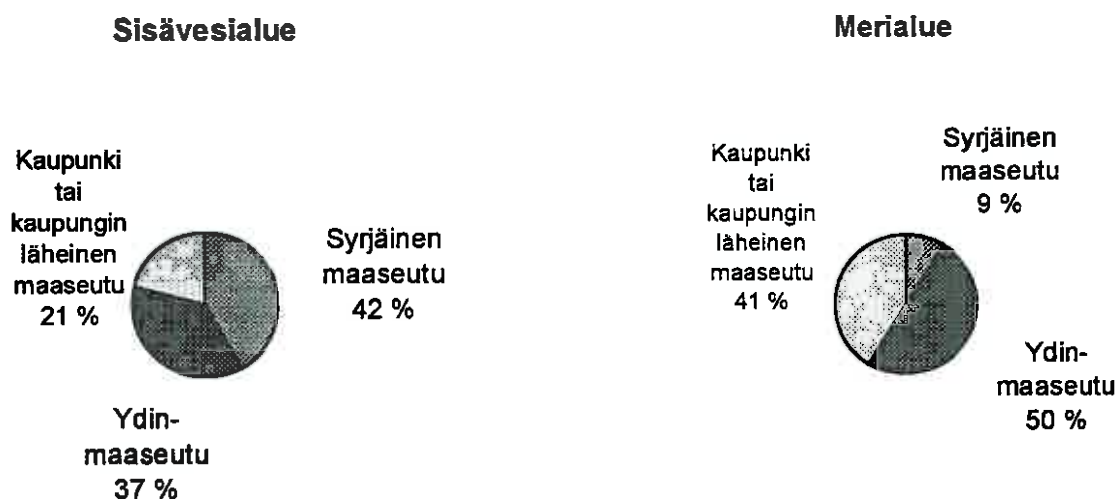
Yli puolet merialueen ja sisävesialueen kalastajista on hakenut tuntumaa työelämään myös kalastusammatin ulkopuolelta. Aiemmat tulonlähteet ovat troolikalastajien keskuudessa olleet pitkälti "merellisiä", eli kalastajien menneisyydestä löytyy merimiestaustaa, veneilyä, sukellustyötä, sekä myös maatilataloutta ja autoilua - kaikki suhteellisen vapaita ja avoimia toimia, joita määrittävät pitkälti samat kulttuuriset piirteet kuin kalastusta. 14 merialueen kalastajalla oli myös kalastuksen rinnalla muita tulonlähteitä. "Sivumammit" ovat samantyyppisiä kuin aiemmat tulonlähteet, eli esimerkiksi kalankasvatusta (n=5), pienimuotoista maatilataloutta (n=3) ja veneenrakennusta. Osa kalastajista yhdistää siis edelleen joustavasti monenlaisia toimintoja toimeentulonsa kokoon saamisessa. Muut ansiolähteet nähdään yleensä kalastuksen nykytilan kannalta välttämättömäksi keinoksi turvata ammatinharjoittamisen jatkuvuus. Useimmilla olisi halu toimia vain kalastajana (Jurvansuu 1995,14).

Vaikka kalastajista yli puolet ovatkin olleet työelämässä myös kalastuksen ulkopuolella, ilmaisevat kalastajaksi ryhtymisen motiivit kuitenkin pitkälti tietynlaista vaihtoehtomuutta. Useimmiten kalastukseen ryhtymisen pääasialliseksi syyksi merialueen troolikalastajien keskuudessa ilmoitettiin ammatin periytyminen, ja sisävesialueen kalastajien kohdalla vastaava vaihtoehto mainittiin yhtä usein kuin muiden ansiolähteiden puuttuminen. Etenkin saaristossa kalastus on ollut monelle ainoa vaihtoehto muiden ansiomahdollisuuksien puuttuessa. Myös merialueen kalastajien keskuudessa muiden ansiomahdollisuuksien puuttuminen on näytellyt merkittävää osaa ammatinvalinnassa, vaikka kiinnostus ammattiin onkin ollut enemmän ohjaava tekijä (kuva 1).

Kuva 1. Merialueen ja sisävesialueen troolikalastajien ammattiin ryhtymisen ensisijaiset motiivit (%).

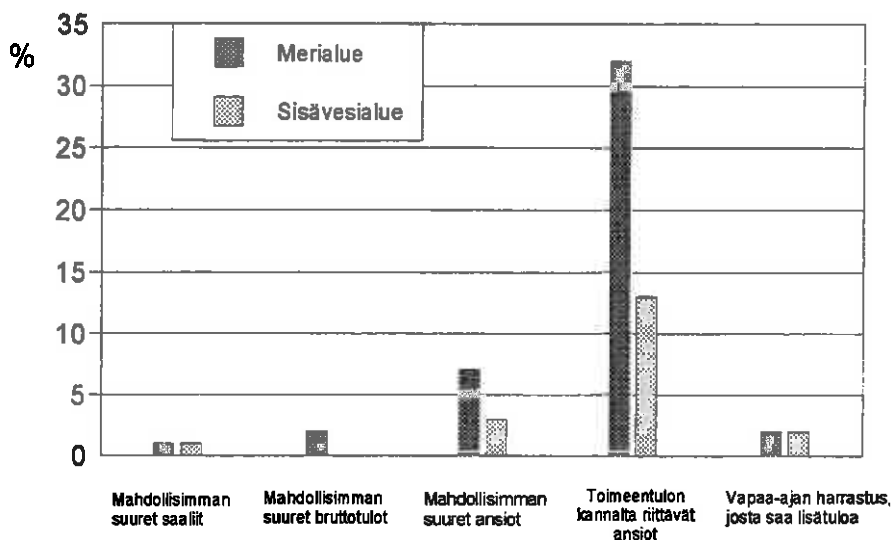
Ero aloittamismotiiveissa selittyy pitkälti kalastajien asuinalueen pohjalta. Sisävesialueen kalastajista suurempi osa asuu syrjäisellä maaseudulla ja ydinmaaseudulla verrattuna merialueen kalastajiin, joista peräti 41 prosenttia asuu kaupungissa tai kaupungin läheisellä maaseudulla (kuva 2).

Kuva 2. Sisävesialueen ja merialueen troolikalastajien asuinalueet.

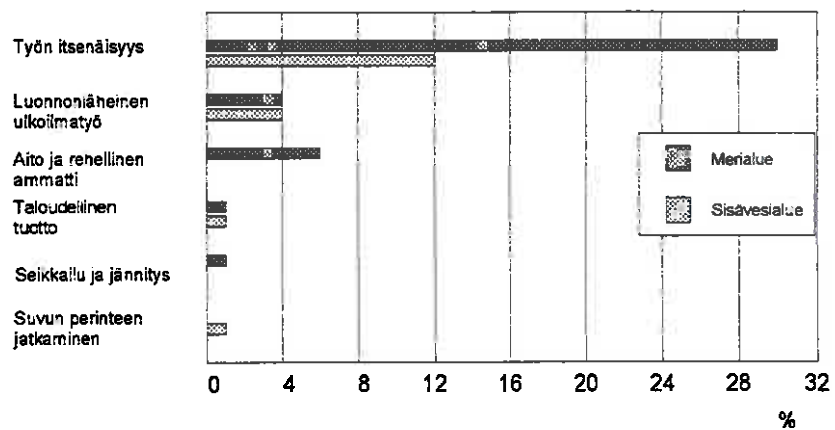
Yhteensä 18 merialueen kalastajaa (41 prosenttia) ilmoitti ammatin kiinnostavuuden (n=15) ja hyviksi koettujen ansiomahdollisuuksien (n=3) kuvaavan parhaiten kalastajaksi ryhtymistään, ja näiden motiivien voidaan katsoa ilmaisevan enemmän omaa harkittua valintaa. Sisävesialueen kalastajista kiinnostavuudella kalastuksen aloittamistaan perusteli vain 26 prosenttia kalastajista ja hyviksi koetuilla ansiomahdollisuuksilla 11 prosenttia (kuva 1).

Hyvät ansiomahdollisuudet ovat olleet vaikuttava tekijä lähinnä kalastuksen aloittamisvaiheessa, jolloin halpa kalastuslaina on tarjonnut suhteellisen edullisen tavan perustaa yritys. Tähän viittaavat myös kalastustoiminnan ensisijaisiksi ilmoitetut päämäärät. Suuri enemmistö kalastajista ilmoittaa päämäärän olevan toimeentulon kannalta riittävien ansioiden saavuttaminen. Vähiten tavoiteltavana pidetään sisävesikalastajien keskuudessa mahdollisimman suuria bruttotuloja ja merialueella mahdollisimman suuria saaliita. Ammattimainen asenne kalastukseen ilmenee siinä, että kalastusta ei nähdä troolikalastajien keskuudessa vain vapaa-ajan harrastukseksi, josta saada lisätuloa (kuva 3).

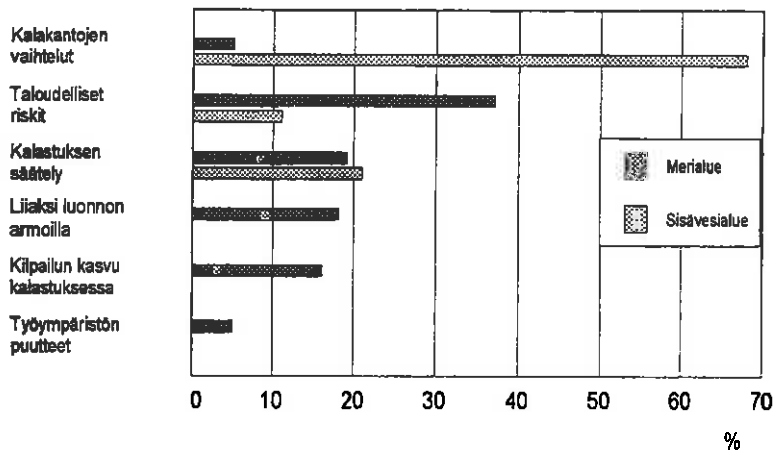
Kuva 3. Kalastuksen ensisijainen päämäärä (%).

Vaikka yleisimmäksi ammattiin ryhtymisen syyksi ilmoitetaan ammatin periytyminen, liittyvät ammatin parhaiksi koetut puolet muuhun kuin tietoisuuteen suvun kunniakkaan perinteen jatkamisesta. Ehdottomasti parhaiksi puoleksi koettiin ammatin itsenäisyys, se että saa olla "oma herransa". Muiksi ammatin eduiksi koettiin luonnonläheisyys ja se, että kalastus on "aito ja rehellinen ammatti". Kalastusammatin hyvät puolet liittyvät siis kalastajien mielissä ammatin ei-materiaaliseen puoleen, merellä olemiseen, vanhan ja uljaan ammatin perinteiden jatkamiseen, itsenäisyyteen ja riippumattomuuteen, vapauteen sekä kalastustapahtuman kiinnostavuuteen (kuva 4).

Kuva 4. Kalastuksen hyvät puolet (%).

Toisaalta kalastuksen kiinnostavuuteen liittyvät myös monella tavalla ilmenevä epävarmuus ja vaihtelevuus, jotka koetaan myös kalastuksen haittapuoliksi. Selkeästi ammatin suurimmaksi huonoksi puoleksi koettiin merialueella kalastukseen liittyvät taloudelliset riskit, kun taas sisävesialueella huolta aiheuttivat eniten kalakantojen vaihtelut ja kalastuksen säätely. Esimerkiksi kilpailun kasvua ei koettu sisävesialueella suureksi uhkatekijäksi (kuva 5).

Kuva 5. Kalastuksen huonot puolet.

Ammattikalastuksen muutoksessa olevan tilanteen kannalta kalastajien muutoksiin sopeutumisen keinot ovat luonnollisesti tärkeässä asemassa. Näitä keinoja voidaan tarkastella ulottuvuudella aktiivisuus-passiivisuus. Aktiivisina sopeutumisen keinoina voidaan pitää toimia, jotka vaativat lisäinvestointeja joko rahallisesti tai työpanoksen intensiteetin suhteen, eli jotka tähtäävät lähinnä kalastuksen kehittämiseen ja toiminnan monipuolistamiseen, uusien toimintamallien käyttöönottoon. Passiivisiksi sopeutumiskeinoiksi voidaan laskea esimerkiksi kalastuksen mahdollinen keskeyttäminen tai lopettaminen, menojen karsiminen ja muiden tulonlähteiden tehokkaampi käyttöönotto. Menojen karsimisen kalastajat olivat mielestään jo vieneet niin pitkälle kuin mahdollista (Jurvansuu 1995). Yli puolet merialueen kalastajista ei haluaisi luopua ammatistaan, vaikka siitä maksettaisiin heille korvausta. Luopumishalukkuudessa ilmeni suuria eroja riippuen kalastajan aluskoosta (taulukko 2).

Taulukko 2. Merialueen troolikalastajien suhtautuminen ammatistaan luopumiseen, jos tarjottaisiin vuosi- tai kertakorvausta (kalastajien %-osuus).

Aluksen koko	Ei aio luopua vaikka tarjottaisiin korvauksia	Ilmoittanut vuosi- tai kertakorvauksen	Yhteensä
alle 18 m	61	39	100
18-28 m	30	70	100
yli 28 m	12	88	100

Pienimmillä aluksilla kalastavilla sitoutuminen kalastukseen vaikuttaisi siis selkeästi voimakkaammalta kuin suuremmilla, joilla kalastukseen liittyy enemmän taloudellisia odotuksia ja sen taustalla on enemmän liiketaloudellista ajattelua.

Lomakehaastatteluissa suurimmiksi kiinnostuksen kohteiksi kalastustoiminnan kehittämisen ja täydentämisen suhteen nousevat selkeästi kalan aktiivinen markkinointi ja kalanjalostuksen kehittäminen, jotka vaativat aktiivisuutta ja kalastajakuvan laajentamista ainoastaan alkutuottajasta markkinointi- ja palveluhenkisempään suuntaan. Tämän suuntainen kiinnostus lienee lisääntynyt kalamarkkinatapahtumien yleistymisen myötä. Vaikka näitä toimintoja kohtaan tunnetaan suurta kiinnostusta sinänsä, ei niiden käytännön toteuttamismahdollisuuksiin ole kaikilla lähemmin tarkasteltaessa suurtakaan uskoa (Jurvansuu 1995,24-25). Kalan markkinointi ja jalostus ovat tavallaan vain kalastustapahtumaan liittyvien toimintojen laajentamista ja osallistumista itse kalan kulkuprosessiin merestä ostajan paistinpannulle. Vähiten kiinnostusta herättävät kalastusmatkailu ja kalastuksen valvontatehtävät sekä kalankasvatus, jotka eivät enää ole suorassa yhteydessä itse kalastustapahtumaan ja sitä seuraaviin prosesseihin. Ennemminkin halutaan suunnata resursseja pyyntikalustoon, itse kalastustapahtumaan liittyvien seikkojen kehittämiseen.

8. DISKURSSIEN RAKENTAMINEN

Elämäntapakalastajuuden ja modernin yrittäjyyden diskurssien rakentaminen kahdeksi selkeärajaiseksi kokonaisuudeksi on hankalaa, ja etenkin niiden rakentaminen täysin toisilleen vastakkaisiksi mahdotonta. Esimerkiksi suhde ympäristöön ja luonnon-resurssiin on monisyisempi kuin yksioikaisen mustavalkoinen asetelma. Nykyisin myös yritysmaailmassa tietynlaisen "vihertävän" ajattelun lienee yhä enenevässä määrin nostettava päätään, koska ekologisuus on kohoamassa myös vakavastiotettavaksi kilpailu- ja myyntivaltiksi. Aiheiden rajaukset ja tulkinnat ovat diskurssianalysissa toki teoriapohjaan sidottuja, mutta lopullisen vastuun työstään kantaa tekijä itse.

8.1. Elämäntapakalastajuuden diskurssi

Elämäntapakalastajuuden diskurssiin kuuluviksi katson yleisesti ottaen seuraavat seikat:

- ilmaisut jatkuvuudesta, pysyvyydestä, tulevaisuuden turvaamisesta, sitoutuneisuudesta, traditioiden merkityksestä - yleensäkin kalastukseen liittyvistä kulttuurisista ja sosiaalisista arvoista, joiden ilmaistaan menevän taloudellisten arvojen edelle ja joilla on yhteytensä talonpoikaiseen arvomaailmaan
- ympäristöstä ja luonnonresurssista huolehtimiseen sekä luonnonresurssin kohtuukäyttöön viittaavat ilmaisut
- ilmaisut, joissa ammattikalastus erotetaan selkeästi omaksi erityiseksi ammatikseen, poikkeavaksi verrattuna normaaliin yritystoimintaan
- ilmaisut, joissa kalastajan rooli rajoitetaan selkeästi alkutuottajan rooliksi

8.1.1. Jatkuvuus, tulevaisuus, pysyvyys, sitoutuneisuus, tradition siirtyminen

Ammattikalastus voidaan nähdä jatkumoksi, jossa kalastus on siirtynyt yleensä isältä pojalle sukupolvien ajan. Kalastuksen aloittamisen syyt kiertyvät tiukasti ammatin periytymisen ympärille. Kalastus on ollut osa kasvuprosessia perheessä/suvussa, jossa on kalastettu ainakin kotitarpeiksi. Ympäristönä ovat olleet perinteiset kalastusalueet, joissa kalastus on näytellyt merkittävää osaa ainakin vapaa-ajanharrastuksena. Tyyppillinen kertomus kalastuksen aloittamisesta ja kalastajan päätymisestä eri pyyntiryhmien kautta troolikalastukseen olisi esimerkiksi seuraava:

"No se oli saarella, isä oli vahtimestarina ja se oli siinä se vesi ympärillä aina, ja polovihousukokosesta, kun onkivapa olalla kulin, niin se iski kalastuskärpänen jo nuorena miehenä, ja siitä ajan kanssa sitten siirryin verkkokalastukseen ja sitten muottakalastukseen ja nyt troolikalastajana, ja se on semmosta kaukasta verenperintöä vissiin lähinnä, siinä on viihtynyt aina ja

siellä tuntee olevansa oikein kotonaan tuolla järvellä ja katkasee muut vapaa-ajanviettosysteemit aivan totaalisesti." (s7)

Kalastuksen aloittamisesta puhuttaessa useimpien kalastajien kohdalla kulttuuristen ja sosiaalisten tekijöiden merkitys korostuu, ja taloudellinen aspekti näyttelee hyvin marginaalista osaa. Kalastuksen aloittamista harvoin kuvataan tietoisesti mietityksi valinnaksi, vaan ilmaisuissa aloittamisesta korostuvat sen tietynlainen itsestäänselvyys, joissain tapauksissa jopa kohtalonomaisuus - on vain seurattu omaa luonnollista uomaa.

"No yleensä ne, jotka on kalastukseen lähössä, niin ... jollain tavalla ne on siihen vihkiintynyt. Yleensä sellanen, joka ei oo missään tekemisissä kalastuksen kanssa, niin harvoin lähtee kalastukseen noin yhtäkkiä, että minäpä ruppeen nyt kalastajaksi, vaan se on ylleensä semmonen pitkäaikainen homma ja se on yleensä jonkunnäkösen kehityksen kautta siihen kalastukseen ..." (s7)

"Nii, mää olen syntynyt kalastajaks, juu." (m3)

"Mie oon siellä ollu pienestä pojasta lähteen, isukka kalasti niin sen kanssa läksin varsin sillon kun venneeseen kykenin nousemaan." (s1)

"... on kasvanu siihen, että se on luonnollista, että lähetään kalaan." (s3)

Kalastus kuvataan siis ammatiksi, johon liittyy harvoin todellista ammatinvalintaa ja johon ei yleensä lähdetä varta vasten kouluttautumaan täysin muusta elämänympäristöstä. Kalastusammattiin kasvamista kuvaavat myös ilmaisut, joissa se suoraan määritellään elämäntavaksi, kuten seuraavissa:

"... silleen se on niinku elämäntapa, kun siihen on nuoresta asti kasvanu." (s3)

"Se on elämisen muoto, ja vaimo jos pitkä aika on jos ei pääse mukkaan, se on oikeastaa vailla jo mukkaan ..." (s7)

Kasvaminen kalastusammattiin, eli esimerkiksi ennen kalastusyrityksen perustamista jollain kalastusaluksella palkallisena työmiehenä työskentely, auttaa nuoria kalastajia myös hahmottamaan reaaliset taloudelliset näkymät yritystoiminnassa. Esimerkiksi seuraavassa puheenvuorossa vanhemman polven kalastaja korostaa varovaisuuden ja

¹ Lainausten perässä suluissa olevat merkit ilmaisevat pyyntiryhmää: m tarkoittaa merialueen troolikalastajaa ja s sisävesialueen troolikalastajaa. Sulkujen perässä oleva merkintä +v tarkoittaa haastatteluun osallistuneen kalastajan vaimon käyttämää puheenvuoroa ja +i haastatteluun osallistuneen kalastajan isän käyttämää puheenvuoroa. Olen karsinut haastatteluista pois enimmäkseen toistot ja täytesanat, kuten "tota", "niinku" jne.

maltin merkitystä yrityksen perustamisvaiheessa - toimintaa ei kannata aloittaa suurin taloudellisin odotuksin ja suurin taloudellisin riskein.

"... ettei se nää vaan sitä puolt, et kuip paljo tulee kaloist rahaa, vaan se näkee myöskin sen, kui pal siitto menoo, et se osaa siis tehrä ... oikealaise, semmose yritykse, mikä kannattaa, ettei se ajattele siin mitään, ettei miljoonat vilku silmis ..." (m1)

Monille kalastus on ollut ainoa varteenotettava vaihtoehto, esimerkiksi asuinpaikan takia.

"vad kan du göra när man bor så här ut i skärgården, vad finns det för alternativ, nolle." (m6)

Kalastusammattiin ryhtymistä katuvia ilmaisia ei aineistosta liiemmin löydy. Myös Merikarvian ammattikalastajia koskevassa haastatteluihin perustuvassa tutkimuksessa on todettu, että periytyvyydestä huolimatta valtaosa tutkimukseen osallistuneista kalastajista ei kokenut ammatinvalintaansa pakon sanelemaksi tai epäonnistuneeksi valinnaksi, vaan kalastus oli heille "lähinnä vapaata perinteiden jatkamista" (Aarnio 1993,78).

Kalastuksen aloittaminen ei ole tapahtunut aina ainoastaan perityllä henkisellä pääomalla eli isältä perityllä tieto-aidolla, vaan tradition jatkuminen voi olla myös konkreettista kalastusvälineiden siirtymistä isältä pojan käyttöön.

"Sanoisinko ehkä 25 vuotta sitten isukka lopetti ja mie alotin ja ostin isukalta ne vehkeet ja niillä jatkoin sitten." (s1)

Talonpoikaisessa ajattelussa onkin koettu tärkeäksi se, että poika jatkaa tilanpitoa, ja samalla lailla myös kalastusammatti on perinteisesti siirtynyt perheessä sukupolvelta toiselle. Tietynlaista murrosta kalastuksen kuvassa ja siihen liittyvien epävarmuustekijöiden suuresti lisääntyntä määrää saattaa kuvata se, että harvalla kalastajalla on enää haaveena saada poikansa jatkamaan kalastusperinnettä ainakaan ammattimaisella tasolla. Kouluttautumista muulle alalle monet kalastajista pitävät suositeltavampana vaihtoehtona. Lapsia ajateltaessa ammatin taloudellinen epävarmuus näyttäisi ajaneen tradition jatkumisen tärkeyden tai ammatin yhdessä harjoittamisen mielekkyyden yli. Seuraavassa kalastajien vastauksia kysymykseen siitä, suosittelisivatko he kalastusammattia omille lapsilleen:

"En mä ainaka suosittelen kyll, jos joku muu mahdollisuus o. Kyll jotta muuta, pääsee helpommall." (m2)

"Han måst alla gånger ha en utbildning fören han börjar i alla fall, det ska nog mor se till." (m6)+v

"Som läget ser ut i dagens läge, så rekommenderar det inte åt honom ..."
(m6)

"Tuntuu vuan niin, että ei oikein pysty sen kalastuksen varraan, kyllä pittää yrittää kouluja käyvä, että joku ammatti." (s9)

Kyseisenlaiset kommentit eivät luultavasti ole vain kalastajan suojautumista pettymystä vastaan tilanteessa, jossa kalastus yhä vähemmässä määrin houkuttelee nuorta polvea ammatin pariin. Myös jotkut kalastajat, joiden jälkikasvusta kalastus jo näyttäisi saavan perinteenjatkajan, ilmaisevat epäilevänsä valinnan järkevyyttä kalastuksen nykytilanteessa.

"Mie oon sitä mieltä, että suattas olla että ois parempi, jos ehtis jonkun muun ammatin ... Kyllä miusta ainakin aika epävarmalta näyttää etteenpäin tää kalastushomma." (s1)

"Ei ne tarvitsisi jatkaa, mutta mihinkä niihin piän kiäntää, mutta tämä vanahempi tuntuu että se varsin tuota hommoo tekköö, mutta toinen nuorempi niin vois vaikka tehdä muuta ..." (s2)

Vain yksi kalastajista tuo suoranaisesti esille toiveen siitä, että kalastusammatti jatkuisi perheessä, hänkin vain lisäammatin muodossa (*"Toivottavasti sais vaikka molemmat tai tää poika ainakin siitä semmosen lisäammatin ..."* (s8)). Joissain puheenvuoroissa isä ei ainakaan pitäisi epätoivottavana sitä, jos näkisi jälkipolvensa ammattinsa jatkajana. Tuntuisi kaikesta huolimatta siltä, että mikäli ammattikalastuksen tilanne ei näyttäytyisi kalastajien silmissä niin epävarmalta, niin halu siirtää oma osaaminen nuoremille sukupolville saattaisi elää monen kalastajaisän mielessä. Käytännössä sisävesialueella kymmenellä aineiston kalastajalla yhdeksästätoista myös muita perheenjäseniä osallistuu kalastustoimintaan, merialueella kahdeksallatoista kalastajalla neljästäkymmenestäneljästä. Monessa kalastusyrityksessä toimii myös kaukaisempia sukulaisia, kuten veljiä ja enoja. Perheyrittäminen on siis edelleen yleinen yritysmuoto ammattikalastuksessa.

Omalla kohdalla taloudellinen epävarmuus koetaan psyykkisesti kuormittavaksi tekijäksi, mutta kun kalastus on kerran aloitettu, aiotaan sen harjoittamista jatkaa taloudellisten puitteiden aiheuttamista ongelmista huolimatta. Vesille on päästävä, vaikka kalastusmatka ei tuottaisikaan kannattavuuden takaavaa saalista.

"... jos ois viisas ollu, niin maissa ois pysynny ... en tiid sitten, kai se veri vettä." (s1)

Toisaalta kalastajan asema alkutuottajana merkitsee sitä, että toiminnan pyörittäminen edellyttää kalan tasaista toimittamista markkinoille. Työn tuotos, eli vakinaisten ja pitkäaikaisten kauppasuhteiden luomisen tuottama hyöty, on korjattavissa konkreettisesti vasta viiveellä. Tärkeäksi koettu jatkuvuus myös vakaiden ja luotettavien kauppasuhteiden tasolla konkretisoituu jälkimmäisessä allaolevassa puheenvuorossa. Kyseisellä kalastajalla on ollut sama ostaja aina nuottakalastuksen harjoittamisesta lähtien. Tässäkin on huomattavissa se, että käytäntönä ei välttämättä ole myyminen

korkeimman tarjouksen tehneelle ostajalle ja näin (lyhyen tähtäimen) voiton maksimointi. Markkinoiden tarpeiden tyydyttäminen saattaa merkitä välillä myös vähemmän kannattavien pyyntimatkojen tekemistä, ja näin kalastaja joutuu toimimaan yhä enemmän markkinavoimien armoilla.

"Nii huanol palkal, ja eikä sitä voi niin ku laskett sitä palkka joka päivä tasaseks. Et se tule vaan paremmilt päivilt, tule ne palkat, ja nämä on niin ku kauppasuhteitte hoitamissi nämä huanommat päivät, et sillo tämä hommma pyäri." (m3)+i

"... kyllä ne suunnilleen sitä sammoo maksaa, että ei niissä oo, tietysti voiphan niille sen muutaman joskus, mut siinä voip sit ottaa niin paljo sitten et se ei otakaan sit toisena päivänä niitä kaloja se vakituinen ottaja, siinä voi hävitä sitten. ei myö oo ruvettu siihen, se on niin hyvä kun yks on joka vuan viäp ..." (s2)

Edes tietoisuus siitä, että jossain muussa ammatissa leipä saattaisi olla leveämpää, ei ole riittävä kimmoke alanvaihtoon. Kun jonain päivänä ammattimainen kalastus on syystä tai toisesta lopetettava, ei kalastamista sinänsä aiota lopettaa - sen luonne vain muuttuu ammattimaisesta toiminnasta harrastustoiminnaksi:

"No en oo harkinnu, siinä vaiheessa on pakko lopettaa, jos ei oo kallaa yhtään järvessä, mutta en minä ainakaan meinoo vehkeitä hävittää." (s1)

"Kai sitä pärjäis samalla tavalla kuin ennenkin (jos joutuisi lopettamaan kalastuksen), mutta vaikeeta se on kun on tottunut käymään siellä vesillä, kai sitä pitäs käyvä sitten ongella." (s1)

Sitoutuneisuus ammatinharjoittamiseen on siis voimakasta, ja kalastus toimintana ylittää toimeentulon hankkimiseen liittyvät merkitykset. Toisaalta sitoutuneisuus ammattiin saattaa kummuta myös siltä pohjalta, että kalastajien ikärakenne ei nykyisessä työmarkkinatilanteessa suosi kalastamisen lopettamista. Muun työn saaminen ja kouluttautuminen uuteen ammattiin on monen kohdalla myöhäistä, mutta samalla ollaan liian nuoria jäämään eläkkeelle. Työttömyyskorvauksienkaan saaminen ei ole kalastajien kohdalla itsestäänselvyys. Ammatista luopumista estävät siis niin käytännölliset kuin myös enemmän kalastajan henkilökohtaisiin arvostuksiin liittyvät seikat.

"... tässä on sellasta veitten terällä oleskelua ollu pitkä aikaa, mutta ku tähän en joskus alakamu, ni se on pakko kahtua loppuu." (m8)

"Pittää liikuntakyky mennä, ennenkun kalastuksen lopetan." (s7)

"... kyl sitto vitsit vähissään (jos joutuisi kalastuksen lopettamaan), etku mää en ossaa muuta tehr ku kalastaa tai emmä o tehny muuta." (m4)

Kalastusta ei itse asiassa kuvata taloudellisesti kovinkaan kannattavaksi toiminnaksi. Monet kalastajat ovatkin tiedostaneet suurten pääomien keräämisen mahdottomuuden kalastusammatin kautta. Kuitenkin on haluttu identifioitua nimenomaan päätoimisiksi kalastajiksi, ja ainoastaan pakottavissa olosuhteissa harjoitettu myös muuta toimintaa. Eri tavoin korostetaan sitä, että on tietoisesti tehty valinta suurempien tulojen ja mieluisan toiminnan ja elämäntavan välillä - ja kallistuttu jälkimmäisen kannalle.

"Sillähän sitä oikeestaan pääasiallisesti viimeset viis vuotta niin työttömyyskorvauksella, paremmin pärjänny kun sillä kalastuksella." (s1)

"... kyllä se niin syvällä on juurissa kiinni se (kalastus), että ei se (ammattinvaihto) niinku onnistunu ja päätös oli kumminkin, että jatketaan vaikka kapeemman leivän." (s3)

"Kyl mä päätoiminen kalastaja, et sen on ainoastas, ainoastas kun perhe on lisääntyny, nii sillo on ollu pakko saada sit sitä leippä hiuka levemmäks." (m3)

8.1.2. Kokemus ja traditio kouluttajina

Kalastajat näkevät kalastusammatin oppimiseen ja hallintaan kaksi tietä, nimittäin käytännön kokemuksen ja tradition. Muodollista koulutusta ei niinkään arvosteta tai pidetä välttämättömänä alalle tultaessa, vaan kannukset on ansaittava muilla keinoin. Toisaalta moni haastatelluista kalastajista on aloittanut troomauksen ensimmäisten joukossa Suomessa, joten kotimaassa koulutusta alalle ei vielä ole tällöin liiemmin ollutkaan. Kyse ei kuitenkaan useimmissa tapauksissa ole koulutusmahdollisuuksien puutteesta sinänsä. Kalastajille tuntuu olevan kunnia-asia se, että he ovat käytännön miehiä, jotka oppivat yritys-erehdys-periaatteen kautta, käyttämällä hyväksi omaa käytännön kokemustaan ja kääntymällä mahdollisesti muiden ammattikuntansa edustajien puoleen. Kalastusammattia leimaavat itsenäisyyden ja vapauden aatteet saavat näin ilmauksensa niin henkilökohtaisella kuin myös ammattikunnan sisäisellä tasolla.

"... käytännön hommas sit vaa täytyy oppi ja toisilt kalastajilt vähä kattoo." (m5)

"No ei se koulutus koskaan pahhaa tee, vaan se että niinkun omalta kohaltani mie oon niin paljon pitkän linjan mies, että se on se koulutus saatu kantapään kautta joka suhteessa, että ite en tartte muuta." (s7)

"... det finns ju inga ida liksom ti gå i kursen för fiskande, de ska va fött till fiskare, du man måst va själv lärt ti det, jag menar och vad jag håller på här i tolv-tretton års tid men inte är jag full lärd fiskare ännu sku man säga, så det är ju praktik där." (m6)

"... mä en tiärä, mitä se ammattikalastajalinja pitää sisälläs, mut kyl mä epäilen, ettei siäl anneta semmost opetust, ko tosa käytännön kokemuksel saa tos, ko o mukan tommoses paatis, et siäl torella näkee kärest pitäen niit kaikkii. Se on teoria-aineita siäl, mä luule." (m1)

Nykyisin suosiossa oleva jatkuva muodollinen ammatillinen kouluttautuminen ei siis tunnu kalastajista tarpeelliselta, vaikka edellä erään kalastajan puheenvuorossa tulikin esille se, että kalastajakaan ei ole koskaan täysinoppinut. Ammattikunnan erityisosaimista (ja erityisyyttä muutenkin) oman alansa suhteen korostaa se ero, jota rakennetaan ulkopuolisten asiantuntijoiden ja itse kalastajien välille. Kalastajilla on hallussaan vuosikymmenien tietotaito joko itse opittuna tai vanhan polven kalastajilta siirtyneenä, ja tutkijoilla ja muilla asiantuntijoilla on tähän pääomaan hyvin vähän lisättävää. Itse kalastustapahtumaan keskittyvät kalastajat ovat kentällä käytännön työssään ja päätöksentekijät ja virallisesti tunnustetut asiantuntijat kaukana kentästä, ja näiden kahden tahon kohtaaminen on ongelmallista.

"ko mä muistan pikkupoikan, kun vanhat miähet keskusteli, ne kalasti verkoil, nii ne keskusteli, et sinä ja sinä vuan, ni oli ja nii mont vuatta peräkkäi, ni oli niin paljon piäntä silakkaa, et piti uussii kaikki verkot tiheämmiks ja sit se taas vaihtuis, et saati isompaa kalaa ... et se vaihteli se kalan koko kausittain, ettei se mikään uus ilmiö ollu, et meilloli piänt silakkaa, ko sehä oli koettu jo, herrajumala, vuaskymmenii sitte ..." (m1)

"... tutkijat tekee vuaskausii töitä, kunnei niitte ois tarvinnu, ko täsä takavuasien käyrä juttuuttamas noit vanhoi kalastajii, ne ois saanu suaraan sen tiaron siält, ko olisivat kysyne, mutko siinno ilmeisest tämmöne pikkune ero, et se ... nolottaa, ku on käyny kouluu paljo, ni mennä kysymää tommoselt kalaajijält, ko just ja just osaa ehkä kirjoittaa, niin ja tunnustaa, et se tiätää jotain ... paljon siis semmosii asioi ja mitä mä ole huomannu, ku on tutkittu, ne saattavat olla tärkeitäki, mut ne ei vakuuta siis meikäläsit tääl ketää ... nii, käytännön miäst ne ei vakuuta." (m1)

Lomakehaastatteluista ilmenee, että kalatalouden ammattikoulutusta on ainoastaan kolmella merialueen kalastajalla ja yhdellä sisävesialueen kalastajalla. Valtaosa kalastajista harjoittaa ammattiaan kansa- tai kansalaiskoulupohjalta (merialueella 70 prosenttia, sisävesialueella 53), merialueella 20 ja sisävesialueella 26 prosentilla on ammatti- tai keskiasteen koulutus.

8.1.3. Vahva yhteisöllinen sisältö

Kalastukseen liittyvä traditionaalisuus on yhteydessä myös maantieteelliseen paikallisuuteen, koska kalastus nähdään etenkin merialueella rannikon ja saariston asuttuna säilymisen kannalta tärkeäksi tekijäksi. Kalastusta ei nähdä jokaiselle halukkaalle ja kyvykkäälle sopivaksi ammatiksi, vaan sitä näyttäisi edelleen leimaavan vahva yhteisöllinen aspekti. Ammattimaisen kalastuksen ja kalastajayhteisöjen säilymistä esimerkiksi seuraava kalastaja haluaisi nähdä tuettavan luomalla etupäässä saariston asukkaille mahdollisuudet ammatinharjoittamiseen:

"... jos nyt ajatellaa, et näinki, et saaristo säilyis vähä viäl sitte asuttuna nii et annettais nyt niil etusija, ketkä sitä asuttaisiva sit ja elelisivä siäl nii, et ehkä säilyis se ammatti siäl sitte." (m9)

Yhteisöllinen aspekti tulee selkeästi esille myös kahdella muulla tavalla, eli suhteessa yhteistyön onnistumiseen kalastusyrityksen sisällä ja kalastajien kokemaan ammattinsa yleiseen arvostukseen. Kuten jo aiemmin tuli esille, eivät kalastajat koe ammattinsa nauttivan suurtakaan arvostusta etenköän viranomaisten taholta, mutta myöskään muun ympäröivän yhteiskunnan ei katsota suovan sille sen ansaitsemaa arvonantoa. Perinteiset kalastusalueet ovat niitä paikkoja, joissa kalastusammattia ja kalastajaa arvostetaan, joissa kalastaja voi tuntea olevansa "kuningas":

"... men fiskarn har nog alltid i skärgårdsmiljöer, hade fiskarna alltid räknat sig liksom kung ..." (m7)

"... aika paljo porukkaa on siinä muodos just kalastukses mukana, ne tietää, mitä tää ammatti on, ni sen myötä ne myöski jonku verran arvostaa tätä ..." (m10)

Näillä alueilla kalastuksen arvostus nousee sen sosiaalisista ja kulttuurisista puolista. Muun yhteiskunnan arvostus perustuu kalastajien mielestä toiminnan taloudellisiin aspekteihin, lähinnä sen tuottavuuteen. Tässä mielessä kalastusammattin arvonnousu laajemmassa mielessä ilmaistaan mahdolliseksi sen "vanhakantaisuudesta" huolimatta, koska nykyisin monen kalastajan toiminnassa pyörivät suuremmat rahasummat ja käytössä on suuremmat troolialukset ja uudenaikasta teknologiaa. Kyseisenlaisen yritystoiminnan yhteiskunnallinen arvostus nousee korkeammalle kuin perinteisen pienimuotoisen kalastustoiminnan.

"ammattin arvostushan on tasan ja tarkkaan sen mukaan, minkä verran siitä tulee rahaa ja minkänäkösellä autolla kalastaja ajaa ja minkänäkösessä talossa asuu (naurua), se valitettavasti on näin ..." (s4)

"Kanske den numera i om är att det har blivit trålfiske, det blivit fråga om större båtar och större omsättningar på det vise med pengar, då kanske statusen åt någon fiskare ser lite bättre ..." (m7)

Jos kalastusammattia ei harjoiteta yksin vaan yhteistyössä kalastusyrityksen sisällä, koetaan yhteistyön usein onnistuvan parhaiten oman perheen jäsenten tai kaukaisempien sukulaisten kesken. Myös taloudenhoito sukulaisuussuhteisiin perustuvassa yritystoiminnassa koetaan ongelmattomammaksi kuin täysin asia- ja ammattisuhteille perustuvassa toiminnassa. Allaolevassa sitaatissa kalastaja kuvaa tätä perheyrietyksen taloudellista toimintaa ja kannattavuutta, ehkä hieman huumorilla sävytettynä, seuraavasti:

"... myö tuon velipojan kanssa sitä tehdään ja siinä on emännät ja muksut vielä mukana, niin kun emännälle ei maksa mitään palkkaa, pittää sitä semmosena palkattomana siinä mukana, ja velipojan kanssa kun jakkaa sen rahan mitä siitä tulee, niin helevetin hyvästi pärjee ..." (s7)

Kuten todettiin, lähes puolessa kalastusyryksistä kalastustoimintaan osallistui myös muita perheenjäseniä. Esimerkiksi kalastajan vaimon roolin tärkeys monipuolisena ja joustavana taustavaikuttajana on tunnustettu, tosin perinteisesti enemmänkin paikallisyhteisön instituutioiden välisenä koordinaattorina kuin tuottajana (Gerrard 1983, ref. Salmi P ja Salmi J 1995a,12). Seuraavan siteeratun kalastajan mukaan yhteistyö kalastusyryksen sisällä on sujunut hyvin, koska työntekijät ovat olleet tuttuja ihmisiä, jotka ovat sosiaalistuneet "saariston tavoille", eli omaksuneet saman arvo- ja ajatusmaailman:

"I princip, joo de har nog varit, de har nog varit bekannta människor, som har haft skärgårds, hur ska vi säga, skärgårds vana ..." (m7)

Suurimmat ongelmat yhteistyössä etenkin vieraan työvoiman kanssa aiheutuvat taloudellisista seikoista:

"... raha on tietyst semmone, mikä on se ensimmäine ongelma aina ..." (m10)

"Siihe astiha se (yhteistyö) pyörii, kö rahat riittää, kyllähä sitä yllesä kitkaa tulee, ko alakaa tehdä tiukkaa ... ja vielähä tuot o homma pyöriny. Se vaa, että ku tietäävät penniä venny, ni siinä alakaa se vieteri lyhetä sitte, alakaa väsy painaa." (m8)

8.1.4. Luonnonressista ja ympäristöstä huolehtiminen, pyrkimys kohtuukäyttöön

Kalastajien suhde luonnonresurssiin ilmenee muun muassa puheissa ylikalastamisen vaarasta ja konkreettisesta oman kalastuksen rajoittamisesta sekä halusta tulla toimeen vähemmällä kalamäärällä - yleisesti ottaen huolenilmaisuihin koskien kalakantoja ja ympäristöä sekä luonnonresurssin kohtuullisen käytön tärkeyttä. Puheen tasolla suhde luonnonresurssiin tulee haastatteluissa esille pitkälti kalastuksen säätelyä koskevilla kannanotoilla.

Kalastajien suhde luonnonresurssiin on pitkälti yhteydessä laajempialaiseen luontokäsitykseen. Asenne luonnonresurssin ja luonnon suojeluun rakentuu kahden vastakkaisen käsityksen varaan. Toisessa luonto nähdään suhteellisen omalakisiksi ja itseään sääteleviksi organismiksi, joka automaattisesti pyrkii kohti tasapainoa, ja joka siis on suhteellisen riippumaton ihmisen toiminnasta. Luonnon katsotaan suojelevan itseään. Kalakantojen pidempiaikaiset muutokset ovat tästä näkökulmasta katsoen epätodennäköisiä ja ylikalastus mahdotonta. Luottamus luonnon sisäänrakennettuun taipumukseen pyrkii aina kohti tasapainoa aiheuttaa sen, että aktiivinen luonnonsuojellus ei tunnu tarpeelliselta.

"En nyt ainakaan usko, että tiällä (olisi muikun ylikalastusta), kun se rajottaa tämä järvi, että sitä ei saa kun parin kuukauven ajan tuolta isolta selältä, kyllä se luoja pittää siinä puolesa, sitä ei väkise ota sieltä ..." (s2)

"No tuosta kalastuksen valvonnasta en tiijä, sitä kyllä luonto aika hyvin valvoo kalastusta ..." (s6)

"... Suame rannikko o nii rikkonaine, et koska ei saa silakka sukupuutto, et sitä on turha toivot ..." (m3)

Kalastus ammattina koetaan myös jollain lailla itse itseään sääteleväksi, eli se kuvataan jonkinlaiseksi luonnolliseksi tasapainotteluksi luonnon kanssa. Kun kalakannat heikkenevät, vähentyy kalastajien kalastus ja kalastajien määrä lähes automaattisesti lyhyelläkin aikavälillä, ja kun kalakannat paranevat, voidaan kalastusta lisätä. Tämä nähdään jonkinlaiseksi luonnolliseksi kiertokuluksi huolimatta siitä, että kalakantojen tutkiminen ja tarkkailu on hankalaa. Toisaalta tämä näkökulma, ja luottaminen siihen, että kalakannat ikäänkuin itse säätelevät kalastajien toimintaa pyrkiessään kohti tervettä tasapainoa, ottaa vastuun pois itse kalastajan päätöksenteolta. Samalla se legitimoit kalastuksen sillä teholla, jolla kalaa on mahdollista saada.

Erään kalastajan (s6) allaolevissa puheenvuoroissa tuleekin esille ristiriita sen välillä, onko kalastustehokkuuden sääteleminen yhteydessä luonnon ja kalakantojen tilaan sinänsä ja näin todelliseen ekologiseen välittämiseen, vaiko enemmänkin taloudellisiin realiteetteihin, jotka loppujen lopuksi ohjaavatkin toimintaa enemmän kuin ympäristölliset tekijät. Joitain suoranaisesti kannattavuuteen liittyviä ilmaisujakin haastatteluista siis löytyi.

"... siinä on se säätäjä paikallaan, kun alakaa kala vähetä niin kyllä se kalastaja lähtee sieltä mielummin ennen konkurssii, että kyllä sitä yleensä hyvin vähän mielestäni tarvitsee säädellä, luonto on sen verran hyvä säätelijä, jotta se järjestellöö ne lissääntymiset ja vähenemiset jo ilman ihmisen sen enempää oikein puuttumatta." (s6)

"... jos se alkaa mennä, että siellä ei kannata tuota sillon niinku säätelee automaattisesti, kun se männee niin vähäseks se kalan saanti." (s9)

"Kun se on kuitenkin niin paljon vaativa homma, jotta en usko ylikalastukseen, että kyllä kun sieltä kala alakaa männä vähhiin niin ylleensä lähetään vähä ennen." (s6)

Useimmissa puheenvuoroissa kyse oli kuitenkin näkemyksestä kalastajan ja luonnon välisestä luonnollisesta vuorovaikutuksesta, josta puuttuu suoraan ilmaistu taloudellinen aspekti. Näissäkään ilmaisuissa ei välttämättä voida katsoa olevan kyse sinänsä välinpitämättömyydestä ympäristöä, lähinnä luonnonresurssia, kohtaan. Enemmänkin ne ehkä kertovat siitä luottamuksesta, jota kalastajat tuntevat omaa luonnontuntemustaan, kokemustaan ja ekologista tietämystään kohtaan vaikeasti havainnoitavan kalakannan ollessa kyseessä, sekä myös halusta uskoa siihen, että muutokset

kalakannoissa ovat nopeasti havaittavissa ja johtavat todellakin lähes automaattisesti oikeanlaisiin toimenpiteisiin.

"... miusta tuntuu että nää entisetkin (kalastajat) jonkun verran on vähentynyt tässä kalakantojen vähentymisen takia." (s1)

"Kyllä se riittää se kala, sanotaan, me ollaan aika paljonkin niinku kalastajien kesken tuossa niinku keskusteltukin näistä ja asioista ja punnittu sit tilannetta, että ylikalastetaanko vaiko ei, mutta mielestämme se ei oo ylikalastettu niinku muikkukannat on ollu niin heikossa ne määrät, että sieltä ei sitä kasvuakaan ole voitu pois pyytää, koska se kohdentu nyt pelkästään muikkuun se kalastus, että valamiudet on paljon suurempiinkin kalamääriin, jos kannat voimakkaasti nousee." (s3)

Toinen näkökulma korostaa ihmisen aktiivisen toiminnan merkitystä suhteessa luontoon ja luonnonresurssiin. Luonto hahmotetaan toimintakentäksi, jolla on tehtävä niin eettisiä kuin käytännöllisiäkin valintoja. Omaa kalastusta ilmaistaan itse tietoisesti säännöstellyn, ja lisääntyneeseen ulkopuoliseenkin säätelyyn voitaisiin olla valmiita alistumaan, mikäli ne koskisivat kaikkia kalastajia tasapuolisesti. Monissa kalastuskulttureissa tasa-arvoisuus onkin korostetusti esillä, joten kalastajien välistä eriarvoisuutta ei hyväksytä (esim. Acheson 1981). Kalastaja-ammattikunnan sisäiset yhdenmukaisuutta ja tasa-arvoa vaalivat normit voidaan toisaalta nähdä myös esteeksi kilpailun ja ammattikunnan sisäisten innovaatioiden ja kokeiluhengen syntymiselle.

"... jos silakkakanta mene huanoks, ni sillon tiätysten keväisin tarttis sit varmaa aikasemmi lopettaa se vetämine." (m5)

"... sillon meit syytettii liian tehokkaast pyynnist, et ko me ollaan sitä kaikki ollu aiheuttamas, ni eik jaeta se myäskin tasan, et panna semmone aikaraja esimerkiks, et viikonloppun ei kalasteta ... et mä katosi sen hyvi tasapualiseks, et se ois koskeru kaikkia, et mää olen nyt, päivät ollaan mereltä pois, ni se ois jo paljon, siis monta tonni kalaa säästää ..." (m1)

"No en minä nyt sanosi, että se ylikalastusta. Myö ainakin sitä vähän niinku säädely tuota tuossa, että jos sitä pikkusta siinä tulloo, myö ei sillon ruveta vetelemmäänkään, kun sitten pannaan niin semmone, että se pääsee ulos sieltä troolista ..." (s10)

"jos (kalastaja) oikein revittää sillon kun kalakanta on jostain syystä pirun heikko, niin se kyllä paskantaa ommaan housuunsa. Sillon pitää kalastusta löysätä, ja sitten kun sitä kalakanta virkiää aina kun nimenomaan muikusta puhutaan, kun se on semmone vaihteleva kanta, niin sitten sitä voipi lisätäkin sitä tehoo aina ..." (s7)

Ainakin puheen tasolla tämä kalastajan aktiivisen ja tietoisien roolin asema tuntuisi korostuvan suhteessa siihen näkemykseen, että luonto pitää itse huolen itsestään. Huoli kalakantojen huonontumisesta on johtanut ainakin asian ajatteluun ja mahdollisesti

konkreettisiin toimiin. Näin ollen tulevaisuuden takaava kestävä käytön periaate tuntuisi olevan tärkeässä asemassa kalastajien toiminnan suunnittelussa verrattuna pelkästään lyhyen aikavälin voittoa tavoittelevaan toimintaan, joka olisi ominaista modernille yrityskulttuurille. Toisaalta kalakannan säilyminen on myös taloudellisen toiminnan eli kalastamisella pärjäämisen suhteen määräävä tekijä.

"... jos sitä (kalaa) on, niin on ihan sama onko hinta mikä tahansa sillä kyllä pärjää, mutta jos sitä ei oo, se on ihan varma että ei pärjee." (s1)

Osa kalastajista ei vetoa suoraan kalakantojen huononemiseen kalastuksensa kohtuullisena pitämisen tai rajoittamisen suhteen, vaan kyse on enemmänkin yleisestä asenteesta omaan kalastukseen. Kalastus halutaan nähdä suhteellisen helpoksi ja pienimuotoiseksi toiminnaksi, joka niveltyy osaksi arkea ehkä pitkälti jopa harrastusluonteisena toimintana, elämäntavan perustana, johon siis liittyy muitakin kuin taloudellisia merkityksiä. Näin monille kalastajille riittäisi "joten kuten pärjääminen", mikäli se tarkoittaisi sitä, että kalastuksen intensiteettiä ei ole pakko entisestään lisätä, vaan kalastustehokkuus voidaan säilyttää myös tulevaisuudessa entisellä tasolla ja siis kalastustoiminta entisenlaisena. Toiminnan laajentaminen, tulojen kasvattaminen tai suuret saaliit eivät liiemmin tule itseisarvoisina tavoitteina esille kalastajien puheessa.

"Saalis, ei niin kauhia määrä kalasta, mutta koittas se markkinoida niin edullisesti ku suinki. Tottakai siinei ol mahdollisuuksii kaikil, mut jos se hyvi jaetaa jokaisen kesken, niin siin joten kuten mä uskoisin pärjää." (m1)

"Se on nyt meil riittäny tämä toistaseks täsä näin, ettei me ol kaivattu niin paljo kalaa kerralla ..." (m1)

Siirtymistään troolikalastajien pyyntiryhmäänkin kalastajat perustelevat, ei niinkään toiveilla tai odotuksilla suuremmista tuloista tai mahdollisuuksilla saada suurempia saaliita, vaan toimeentulon suuremmalla varmuudella ja vakaudella.

"... me päätettiin, et tota nyt tää naruje viruttamine riittää, et me painetaan troolivehkeet päälle, et siitä saa ... kyllä ainaki jotain tuloa ja se o niinku vähä varmempaa ja vakaampaa." (m10)

"Kyllä miun mielestä niin nuotalla on mahdollista, jos kaikki määnöö siihen nuottapyyntiin, kyllähän vähempi tulloo saalista mutta kai sitä sitten parempi jotakin on saaha, kyllä se trooli on kaikkein varmin ja helepoin." (s1)

Ideaalitilanteen kalastuksessa voisi seuraavien puheenvuorojen perusteella kuvailla sellaiseksi, jossa kalastustoiminta on mahdollista säilyttää pienimuotoisena, eli esimerkiksi velkojen takia ei tarvitse tavoitella suuria saaliita ja tuloja. Koska kalakantojen hyödyntäminen on tästä johtuen maltillista, pysyvät kalakannat kunnossa ja myös kalan hinta kohtuullisena. Tämä taas mahdollistaa omalta osaltaan pienemmillä saalismäärillä toimeentulemisen. Näin monilla kalastajilla tuntuisi olevan halua löytää ekologisesti optimaalinen kalakantojen hyödyntämistapa.

"... se olis tietysti ihannetilanne minu mielest se just, et kalakanta ois riittävän iso niin paljon, kun suinkin toi meri elättää ja itte pysyy hyväks kunnos, niin se määrä kalaa, mitä me saaraan kaupaks, niin me voidais kalasta se helposti siit, ei mejän tarttis ajella ton minnekän kauas tai vetää vuorokaus kaupal troolii, vaan mee voirais tehrä semmost ... lyhkäst päivä ja kalastaa semmonen määrä, mikä me saaraa kaupaks kohtuuhinnalla, mut sillo se erellyttää siäl niinku myäski semmost kalustoo, mikä ei ole liian kallist, et voiraan tulla piänemmäl tulol toimeen, et se menee läpi." (m1)

"... mää kalastan vaan elääksen semmottee ettei mun tarvi saara muut siit kokko, ko se, mitä mää elän ja kuluta, paati kulut, ettei tarvi velan koroi makseta. Se on tommosis paatis, se on valtava summa rahaa, kun on velkka isoi homma, et sen velan maksun tähren täytyy kalastaa valtavasti." (m1)

Laajempimuotoisen toiminnan mielekkyyden eräs kalastaja ilmaisee suhteessa muihin sosiaalisiin seikkoihin. Laajamuotoisen tehokkaan kalastustoiminnan (ja tätä kautta kalakannan suurimuotoisen hyödyntämisen) oikeutus ilmaistaan sen suhteena esimerkiksi työllistämiseen, joka on erityisesti rannikolla ja saaristossa asuvan väestön, eli myös suuren osan merialueen kalastajista, merkittävä ongelma. Tehokas kalastusvälineistö kuluttaa kalakantaa suurien saaliiden muodossa, mutta tätä kalakannan tehohyödyntämistä parempana vaihtoehtona esimerkiksi seuraava kalastaja pitää pienimuotoista toimintaa. Tällöin mahdollisesti paljon pienemmät tulot jakautuvat useamman kalastajan osalle.

"... kyl mä ole ainaki sitä miältä, et mitä enemmän paattei o, nii sitä suurempi mahdollisuus on, et joku saa jotta josta ja piänempi, ko se, et o tämmössi helkkarimoisi lotjui, mitä ne tartte jo siihe, että se toimi se homma, ne tartte kauhea kalamäärä. Mut ei ne ruaki silti tota noi nii ihmisiä niin paljo niin ko palkkallisesti ... Ei ne työllistä sitä mitä ne niinko kulutta." (m2)

Suuria saaliita ei myöskään nähdä itseisarvoksi, vaan kalastamista on nykyisillä kalakannoilla harjoitettava vain silloin, jos siitä koituu todellista hyötyä. Myymättä jäävän kalan heittäminen takaisin mereen tai myyminen halvalla rehuksi ei edusta kalastajille sellaista ammatinharjoittamista, johon he haluavat samaistua.

"man bör ha någon nytta av det som, att fisken aldrig få liksom kastas bort ..." (m7)

Periaatteellista asennetta ilmaistaan asettamalla talous marginaaliseen asemaan ja asettamalla elinkeinon harjoittamisen tarkoituksenmukaisuuden perustaksi nimenomaan kohtuullisuus. Toinen alla siteerattu kalastaja (m2) asettaa tästä näkökulmasta laajamittaisen rehunkalastuksen järkevyyden kyseenalaiseksi. Näin näemme, että rationaliteetin käsite saa perinteisestä muodostaan poikkeavan sisällön - rationaliteettia ei nähdäkään ammatinharjoittamisessa ja yritystoiminnassa ainoastaan talouden alalle ja voitontavoitteluun liittyväksi käsitteeksi, vaan ekologinen rationaliteetti näyttelee myös merkittävää osaa. Seuraavissa sitaateissa rationaalisuus asetetaan nimenomaan vastakkaiseksi suhteessa lyhyen tähtäimen taloudelliseen hyötyajatteluun. Rationaalista

ja tarkoituksenmukaista onkin pitää huolta kalakannoista. Toisaalta näissä puheenvuoroissa kritiikki kohdistuu kalastustoimintaan, jota kyseessä oleva kalastaja ei itse harjoita - idealismi saattaa hälvetä, kun kyseeseen tulevat omat tulot ja oma toiminta.

"Et en mää niin ku tuamitte kirjolohen kasvattajia, ja se o uus ammatti ja Suamess on suuret luannonvarat siihe, ku sitä oikein käytetä, ettei siin mennä liiallisuiksii ... ja sit, kun tule semmoseks, että täyty määrät olla valtava suuri, mikä ei ollenka, että vaa katota siihe, mikä suur liikevaihto, mä nyt ota tost oikken suuret summat, et ei se ol tarkotuksenmukast sillo." (m3)

"Kyl mä uskoisi, et se kestäs tämän kalastuksen tää Suomen, tai tää Itämeri, mitä se o tähä mennes, mut ei varma oikein paljon sais lisätä sitä. Tätä mitä ruatsalaiset nyt on harrastanu ja tuannu tänne Suameen sitä rehukalastust, nii se ruppe olema kyl hiuka niinko, menemä yli mun ymmärryksen, et onk siin mittä järki sitt enä." (m2)

Nimenomaan rehukalastuksessa ristiriita taloudellisten realiteettien ja toisaalta kalastajien arvomaailman välillä on suuri. Tämä on ongelmallista etenkin merialueen kalastajien kohdalla, koska rehunkalastus on monille heistä elinkeinonharjoittamisen taloudellinen selkäranka. Rehunkalastus on ollut merkittävä tekijä myös kalastajien kokemassa ammattinsa arvostuksen vähenemisessä. Aiemmin silakankalastajalla oli tärkeä rooli väestön ravinnontarpeen tyydyttäjänä, kun taas nykyisin monen kohdalla koko vuoden saalis saattaa kulkeutua minkkien ruoaksi rehuna (Salmi J & Salmi P 1991,125).

Rehunkalastus yhdistetään laajemmankin mittakaavan yhteiskunnallisiin ongelmiin, ei ainoastaan kalakantoihin liittyviin, mutta siitä luopumista ei taloudellisessa mielessä koeta mahdolliseksi. Toimeentulon saaminen pienemmällä saalismäärällä esitetään toivottavaksi asiantilaksi, jonka esteenä on kuitenkin kalan hintapolitiikka, joka pakottaa kalastajat kalastamaan suurempia määriä vastoin omaa tahtoaan. Nämä moraaliluonteiset ilmaukset osoittavat ristiriidan taloudellisten pakkojen ja toisaalta omien henkilökohtaisten arvojen välillä. Mielenkiintoista onkin se, että kalastajan aktiivista roolia ympäristönsuojelussa korostavat ja todella kalastustoiminnan ekologista puolta problematisoivat puheenvuorot ovat lähes järjestelmällisesti merialueen kalastajilta. Sisävesialueen kalastajat tuntuvat omaksuneen huomattavasti ongelmattomamman suhtautumisen luonnonresurssin hyötykäyttöön, vaikka taloudellisten uhkien määrä esimerkiksi lisääntyneen kilpailun takia nimenomaan merialueella onkin katsottu huomattavan suureksi.

"No, tottakai, ei me kalastettas rehukala, jos me saatas siit silakast sillo simmost hintta, et me piänemmäl kalamääräl tultas toime, ni asia o täysi selvä ... " (m3)

"... meijän täyty ruveta tätä meijän kalakantaa säästämää, silakkakantaakin, olkoon se sitte muutte miälest nii runsas ja iso, suuri tahansa, niin nois muis mais ne ei kato hyväl silmäl sitä, et me noinki hyvää elintarviket ajetaan niitten rehuks ... ja hurja se onkin ... jossaan maassa voi nährä nälkää ja me ajetaan tommost tavaraa rehuks, ni kyl siin periaattees sillo ne, joskus ne yleisöosaston kirjottajat osittain oli oikeas siin asias ... se o muutenki nurja tilanne sikäli, jos ajatellaan noit kehitysmait, misä kärsitään nälkää, niin

syöttää hyvää silakkaa minkil, et joku miljonääri muija kävelee se turkki kaulas sit tuala ..." (m1)

Seuraavassa sitaatissa eräs kalastaja kuvaa kalastusammatin muuttumista uransa aikana niin yleisellä kuin henkilökohtaisella tasolla. Nykyisin kalastukseen liittyy hänen mukaansa luonnonresurssin tuhlaamista, joka on yhteydessä luonnon kunnioittamisen katoamiseen yleisellä tasolla. Itse hän ilmaisee kalastuksensa, rinnastettuna metsästysharrastukseen, nykyisin olevan enemmänkin tradition harjoittamista, jossa saalismäärällä sinänsä ei ole suurtakaan merkitystä.

"nu är det kanske lite slöserie med naturresursser, vet Du, titta opp det här vå goda strömming nu att köra det till forder ... Ja, man hade respekt. Det är samma sak, vet Du, som jag var mycket intresserad jägare, när jag var yngre och ännu lite jägare, men numera är jag lika nöjd, när jag skjuter "bomm", som när skjute så, att det blir resultat ... numera är man inte alls så där, vet Du, att man får inte ut för att jaga, att man får mycket fåglar, utan man får ungefär ut för att det är tradition ..." (m7)

Tietynlaista kiteytymää useimpien kalastajien ajattelutavasta voisivat edustaa seuraavat erään kalastajan puheenvuorot, joissa tulevat esille avainilmaukset, eli suurin tuotto oikein menetelmin ja mahdollisimman suuri pysyvä tuottavuus vesistöissä.

"... eihän meillä kalastajilla oo tarkoitus, että sieltä tuhottas ne kalat, vaan että pietäs se järvi tuottosana ja saatas sieltä jatkossakin kalaa, se on tään elinkeinon edellytys, että kalakannat säilyis hyvänä ... päästäs mahdollisimman pitkälle tässä tuottavuudessa, järven suurin tuotto saatas talteen, ja että oikein menetelmin se sieltä lähtis." (s3)

"... kalastuslain henkikin on, että pyritään siihen mahdollisimman suureen pysyvään tuottavuuteen vesistöissä, ja se ei oikein mahdollistakaan muuten kun oikein kohdennetulla ammattikalastuksella ainakin isoissa järvissä ja vesissä ..." (s3)

Jälkimmäiseen puheenvuoroon sisältyy myös ajatus kalastusammattiin sisäisesti liittyvästä luonnonsuojelullisesta funktiosta - kalastajan ei tarvitse suuntautua ympäristön ja kalakannan suojelemiseen ammatistaan erillisenä toimintana. Itse kalastaminen on jo sinänsä luonnonsuojelullista toimintaa, koska se pitää huolen kalakantojen kunnosta poistamalla liian kalan. Kalastus on siis kalastajien mielissä itsessään luonnonsuojeluammatti.

"... jos sitä vaan arvokalloo pyyvetään ja roskakalat jätetään järveen lisimään, niin se on arvokalalta osa ravinnosta pois ja saattaa vaikuttaa siihenkin kehitykseen, että järvessä pitäs se oma palassinsa pittää, mikä siihen luonnostaan kuuluu." (s7)

"Sillon ku kala sopivaste vähennettä, nii kala on tervempä sillo" (m3)

"... ainakin tässä mejän kalastuskunnassa sitä mukaan, kun sinne on tullu nuoria kavereita, jotka on maatalouskoulun käyneitä, jopa agronomeja saattaa olla joku maatilan isäntä, ne ymmärtää tämmöstä biologista tuotantoa ja ne käsittää sen, että voidaan kalastaa ja on järkevää kalastaa ..." (s4)

Suoranaisesti ympäristönsuojelullista termistöä käyttävät enemmän nuoremman polven kalastajat, joiden voidaan siis katsoa olevan jo sosiaalistuneempia spesifiin ympäristöajatteluun. Esimerkiksi seuraava kalastaja pitää suurimpana kalastukseen liittyvänä epävarmuustekijänä - ei esimerkiksi kalan hinnan alhaisuutta tai kilpailun lisääntymistä alalla vaan - ekologisia tekijöitä:

"Kyllähän ne (suurimmat epävarmuustekijät) vieläkin on ne kalakantojen vaihtelut ja järven rehevöityminen ja happamoituminen, ja sehän aiheuttaa sitten kalakantoihin muutoksia ..." (s3)

Kalastukseen katsotaan etenkin suhteellisen pienimuotoisessa mittakaavassa harjoitettuna liittyvän vihreitä arvoja. Nämä arvot eivät välttämättä kohota ammatin yhteiskunnallista arvostusta, joka on enemmän sidoksissa taloudellisiin tekijöihin, mutta niiden sosiaaliset aspektit ovat myös merkityksellisiä - varmasti myös muussa mielessä kuin keinona saada tiedostavaa naisseuraa helpommalla...

"Tää on sellasta kevyttroolausta verrattuna tuohon merihommaan ja sillä kevyellä kalustolla ja pienemmällä saaliilla pystytään sitten toimeen tulemaan ... jotain vihreitä sekottaa siihen (naurua), ekoajattelua, kyllä se on semmonen kalastusmuoto, vaikka monet pitää sitä rajuna, ryöstökalastuksena ..." (s3)

"... kyllä mä sanosin, että sillä on niinku taloudellinen arvostaminen ei välttämättä toisaalta, niinku sitä pidetään, että se on vihreä laji ja luontoystävällinen, eksoottinen, semmosia arvostuksia siinä on, sitten kun naistentansseissa käy, niin kun sanoo, että on kalastaja niin käy säkä heti (naurua) ilman sitä taskumatin kaivua." (s4)

Kaikesta edellämämainitusta huolimatta kalastustehokkuuteen on todellisuudessa ilmeisesti jouduttu panostamaan kaikissa alusryhmissä. Verrattaessa esimerkiksi aineiston merialueen troolikalastajien vuosien 1993 ja 1994 saalistilastoja huomataan, että reilusti yli puolella kalastajista saalismäärä oli kasvanut, monilla hyvinkin huomattavasti. Vuonna 1993 keskimääräinen saalis heidän kohdallaan oli 418 200 kiloa ja vuonna 1994 jo 643 500 kiloa. Ilmaisut, joissa korostetaan kalastuksen olevan toimintaa, jossa otetaan lähes automaattisesti huomioon ekologinen aspekti, saattavat ollakin enemmän ilmauksia halusta luoda edelleen kalastaajakuvaa perinteiseltä talonpoikaiselta pohjalta ulkopuolelta ammattikuntaan kohdistuvan kritiikin edessä.

8.1.5. Ammattikunnan erityisyys

"... tää on semmonen ammattikunta, joka ei elä sillälail, et tää lähtee neljän aikaa tehtaan portist pihalle ja sil on aikaa kuuden aikaa mennä johku palaverii johku kerhohuoneelle ..." (m10)

Kalastuskulttuurissa on vallitsevana käsitys itsenäisestä ja omillaan pärjäävästä kalastajasta, jonka voitaisiin toisaalta katsoa vastaavan myös stereotyyppiä modernista yrittäjästä, joskin ehkä hieman erilaisin seurauksin. Konkreettisesti tämä ilmenee kalastajien kohdalla esimerkiksi järjestäytymättömyytenä ja yleisesti koettuna ammattikunnan sisäisenä kyvyttömyytenä yhteistyöhön.

"Man kan nog inte få det där till gå ihop. Man nog inte påtvinga en sammanslutningavgifter av yrkesfiskare. som liksom är fria. vet Du." (m7)

"det är ett självständigt yrke och det är självständiga människor som är fiskare och det är där, där kommer problemet ... det är väldigt svårt och samarbete." (m6)+v

Kalastajien on vaikea sopeutua myös ammatinharjoittamiseen ulkopuolelta kohdistuvaan valvontaan ja tiukkoihin ennaltamäärätyihin aikatauluihin:

"Kaikki tommone valvonta, ni se on, se on simmost hankalaa ja joku on hyvinki pahollas siit, et häiritää" (m9)

"jos ajatellaan seittemältä töihin ja neljältä kotiin, siihen ei ihan heti sopeudu." (s3)

Kalastajalla on suuri halu olla "oman itsensä herra", ja moni haluaa harjoittaa ammattiaan työn raskaudesta huolimatta nimenomaan yksin, ilman palkattua työvoimaa.

"Ei siit tu mittä, et toinen on jossa muual ja, ko jotta tarttis osta, ja pitää sit yhtiökokous joka jeesuksen ruuvin tähden, niin ei siit tul mittä." (m1)

"Kyllä mä näkisin et yksin on vähemmän ongelmia, työt on niinkun kahteen mieheen tekee puoliks työt niin se helpottaa työntekoa, että se on kevympätä, mutta tuota kyllä se ainakin tällä hetkellä on parempi, että mä teen yksin, saa olla herra sitten kaikin puolin." (s5)

Käsitys kalastajan itsenäisyydestä saa ilmenemismuotonsa siis tietynlaisena asettumisenä yhteiskunnan ulkopuolelle ja ammatin erilaisuuden ja erityisyyden korostamisena suhteessa muihin "tavallisiin" ammatteihin. Jo edellä tuli traditioiden ja käytännön työn merkitystä käsiteltäessä esille tutkijoiden ja muiden asiantuntijoiden tiedon kyseenalaistaminen. Etäisyyttä viranomaistahosta ja valtiovallasta yleensä, sekä tähän liittyen

kalastukseen kohdistuvan yleisen arvostuksen puutetta, tuovat haastateltavat myös esille monissa kommentteissa.

Toisaalta siis riippumattomuus ulkoisista tahoista ilmaistaan yhdeksi ammatin parhaista puolista, mutta samalla kritisoidaan näiden tahojen ymmärtämättömyyttä suhteessa kalastustoimintaan. Kalastajat katsovat nykytilanteessa olevansa yhä enenevässä määrin ulkoisen päätöksenteon armoilla. Tämä puolestaan vaikeuttaa ammatinharjoittamista, koska kalastajan yhteiskunnallinen asema koetaan jonkinlaiseksi väliinputoajan asemaksi. Maaseutuelinkeinoista kalastuksen katsotaan jääneen selvästi maanviljelyksen jalkoihin päätöksenteossa.

"... (kalastusta) on piretty semmosen jonakin muinaisjännöksen, et se o semmone jäännne, tommone ihmeelline elinkeino tähä yhteiskuntaan ... ja se on ainaki meikäläist henkilökohtasesti ni pitäny varovaisen investoijan, semmosen, et kun ei tiärrä, minä päivän se on, kun Suamessaki valitettavasti se kalastus otetaa aika vähä huamioo, ni siäl voiraan tehä yhtäkkiä semmo-sii päätöksti, mik mullistaa ja heittää meijät täysin ... kanttuvei." (m1)

"Ei (kalastusta) ainaka valtiiovallan taholta (arvosteta), se tuntuu kyll, et ne ei oikei ol edes tiatossi, et mitä tää homma on." (m2)

"Maa- ja metsätalousministeriössäkään ei tiedetä, mitä se tarkoittaa, ku siel on etupäis keskitytty ohranviljelyyn ja siankasvattamiseen, sillälaililla et koko neuvottelu on pääpaino ollu sillä maanviljelyllä, kalastajat varmaan aika suurelt osalt kokee sen sillälaililla, että se on unohdettu ... ja että väliinputooja koko hommassa." (m10)

Kalastaja-ammattikunnan erottautumista muista maaseutuelinkeinoista tuodaan esiin myös kritisoimalla maatalouden tukiaispolitiikkaa. Sama asenne koskee usean kalastajan kohdalla myös suhtautumista kalastuksen lopettamiseen ja työttömyyskorvauksiin. Korvauksien saaminen ei ole heille itsestäänselvyys ilman kalastusomaisuuden myymistä, mutta monen kalastajan mielestä toimeentulo on joka tapauksessa ansaittava nimenomaan työllä - korvauksia ei missään muodossa edes haluttaisi nostaa (ks. Jurvansuu 1995,34).

Yleistä kalastajien keskuudessa on myös halu erottua myyjä- ja välittäjäportaasta arvojen tasolla, eli tehdä pesäero toisaalta kalastukseen liittyviin mutta kalastustapahtuman ulkopuolisiin toimijoihin, ja näin myös kalastuksen puhtaasti taloudelliseen aspektiin. Itse kalastaja-ammattikunnasta halutaan luoda rehellinen ja rehti kuva myyjä- ja välittäjäportaan epärehellisyyteen ja ahneuteen verrattuna. Kärjistetyimmän tämä tulee esiin erään kalastajan seuraavassa puheenvuorossa:

"... kun ihminen on vaan tällai ahne tietenkkin, ni siin helposti tulee se sit, kun koitetaa saara esimerkiks kuarmaa, määhä nyt ajattelis semmost tilannet, en minä ol henkilökohtasest mukana siin, mut ajattelen, et kui ihminen käyttäytyy tommotten, niin jossain tual, kun se toimittaja koko semmost kuarmaa, et se lähtee sinne menemään, nii siin tietysti pyritää saamaan täys kuarma ja muuta, jos sitä tavaraa ei ol, ni se helposti ... lykätään sitte, ko vähä pistää nokkii sinne mukkaa, kyl nes siäl menee, et saaraa kuarma täyteen ..." (m1)

8.1.6. Kalastaja vain alkutuottajana

Perinnekalastajuuden diskurssissa kalastajalle luodaan rooli ainoastaan alkutuottajana, jolle ei kuulu kalan laajempimittainen omatoiminen jatkojalostus, markkinointi tai muut kalastuspalvelut, kuten esimerkiksi kalastusmatkailu. Kalastajan tehtävä on ainoastaan kalastaa ja muu oheistoiminta kuuluu muille tahoille. Haluttomuus toiminnan monipuolistamiseen ilmaistaan yleensä ajanpuutteesta johtuvaksi. Kalastus on ammatti, jossa toiminnan perustana on kalastustapahtuma ja mahdollisesti siihen elimellisesti liittyvät toiminnot, kuten jättäminen ja lajittelu. Keskittyminen muihin toimintoihin nähdään melko mahdolliseksi.

"... tämä on simmonen ammatti jo sinänsä, et siin ei paljo enää pysty venumaa mihinkkäs, et tämä vie niin kaiken ajan, ja ettei siin oikeestas pysty enää muut kun, et kyl se täytyy jättää sit jo toiste huoleks kaikki tämmöset." (m9)

"Det (jalostus) kräver investeringar liksom som jag då som fiskare så jag orkar int eller vi hinner int vi som håller på och fiska, utan det måst ju vara såna då, man måst investera då anställa mer folk här i lande ..." (m6)

"... tulee ihan tarpeeks pitkät päivät kun jos siihen keskittyy siihen kalastukseen ... että ei oo ennee isommasti aikoo siihen markkinointiin, pitäis siihen pyrkiä, että kala lähtöö siitä rannasta." (s9)

Joissain ilmauksissa muita kalastuksen oheistoimintoja ei yksinkertaisesti lasketa osaksi kalastajien vaalimaa kalastajakuvaa - jalostus ja markkinointi vain "kuuluvat" muille tahoille. Kalastaja haluaa olla ammattimies nimenomaan ja ainoastaan kalastuksessa. Kalansaalis edustaa monille lopputuotetta, josta halutaan päästä eroon mahdollisimman nopeasti ja helposti. Omatoimisen markkinoinnin ja jalostuksen omaksuminen osaksi kalastustoimintaa vaatisi kalastajilta muutosta suppeaan käsitykseen kalastajasta ainoastaan alkutuottajana.

"Toinen kalasta ja toine jalosta ja se on kaks iha erillist hommaa." (m5)

"... tämä markkinointipual, mä olen sitä mieltä, et se kuulu noille kalaliikkeil, markkinoida se kala, ja ehkä jollekin, jollekin tota noi järjestöl." (m3)

"Kyllähän se paljon helepottas, jos olis semmonen tukku, mihkä sais tasaseen viijä nuo, että ei tarviis ruveta kauppailemaan sitä kallaa ennää, tai hakis mielummin kotoa, se olis ihanne semmonen." (s10)

Ammattitaidon säilyttäminen ja kehittäminen kalastuksen alueella ja kehityksen kelkassa pysyminen itse kalastustapahtumaan liittyvien teknisten seikkojen suhteen ilmenee tärkeämpänä tavoitteena kuin monipuolisempaan yrittäjäkuvaan pyrkiminen. Kalastajien toiminnassa on siis vahvasti aineksia elämäntapakalastajuudesta - kiinnostus kohdistuu lähinnä itse pyyntitoimintaan.

"... jos se kala lähtis kotopihasta tai tosta kalasatamasta liikkeelle, minä tehostaisin vaikka sinne kalastuspuolelle sen verran sitä hommaa, että mitä se hintaan vaikuttaa." (s3)

Toiminnan monipuolistamiseen vaadittavia rahallisia investointeja ei olla valmiita tekemään, eikä kalastusyrityksen laajentamista lisätyövoimaa palkkaamalla nähdä mahdolliseksi tai edes tarkoituksenmukaiseksi. Moderniin yrittäjyyteen kuuluva halu toimia ulkopuolisten työntekijöiden työnantajana ei ole merkittävä motiivi useidenkaan kalastajien yritystoiminnassa:

"No en oo suunniteltu (jalostusta tai markkinointia), kun siihen tarviis sitte ottaa työvoimaa lissää, mie oon kattonu, että tää työ on tässä vaiheessa kaikkein paras." (s1)

Kalastus halutaan säilyttää pienimuotoisena toimintana, jossa voidaan säilyttää oma päätösvalta ja mahdollisimman suuri itsenäisyys. Toiminnan monipuolistaminen toisi omalta osaltaan mukanaan lisää epätoivottavaa sidonnaisuutta kalastuksen ulkopuolisiin viranomaistahoihin, koulutusvaatimuksiin ja ennaltamäärätyihin aikatauluihin. Näitä rasitteita ei aina koeta mahdollisesti saavutettavan taloudellisen hyödyn arvoisiksi.

"(kalastusmatkailussa) täytyy olla niin, siin täytyy ol kova, ehkä kova pätevyys ja sit ... vaaditaa kaik nämät turvallisuusvälineet, net täytyy olla sit ja katsastukset tulee ol varmaa hyvin paljo ankaremmaks jos ruvetaa henkilökuljetust enemmän kun kalastusporukka tarvitte. Niin, sieltä tulee rasittei vastaa aika vahvaste ja kaikennäköstä lainsäädänttö." (m9)

8.1.7. Jännitystarinat - kamppailua luonnovoimien kanssa

Haastatteluiden yhteydessä spontaanisti esiintulleita kalastajien kertomuksia mieleenpainuneista kalastusmatkoista eivät niinkään leimaa kalastuksen hyötynäkökulmaan liittyvät tekijät. Kertomukset eivät korosta suoranaisesti suuria kalansaaliita ja näiden merkitystä (mahdollisesti) suuren taloudellisen tuotoksen kannalta, vaan niissä on enemmänkin kyse jännityksestä, ympäristöön liittyvästä epävarmuudesta, kalastajan selviytymiskyvystä kamppailussa tekniikan ja meren voimien kanssa lähes väistämättä vastaantulevissa ongelmatilanteissa - *"sånt är livet som fiskare"*. Vaikeista tilanteista voi selvitä voittajana - ei välttämättä suuren kalansaaliin kanssa, mutta yhtä muistiinjäänyttä kokemusta rikkaampana.

"... det gick en storm, det blåste väl 20 sekunder, så va vi lastade till, och så kom det två stycken stora jäkla kuror och slo över hela båten och vatten fyllde däck och alltihop, så blev det förflytning i lasten så for lasten på ena sidan och så blev vi och ligga där ... sånt är livet som fiskare." (m6)

"... kerra meil oli kolme troolii olemas sillo ja me sinne lähdettiin sitte ja oltiin kaks päivää reissus ja tultin takasi, ei meil ollu yhtään troolii ehiää ja nipi nipi meil paistikalat oli ku me tultti, ja vähä haaraköysi poikki, et saatti ruvet Vaasast tilaamaa uussi, et ennenku voitti jatkat." (m9)

"Nii olla me vedetty yks, mut se melkei irtos pauloist. Se kyll tuli iha sen takia, et meni kala yhtäkki semmonen kaksKentviis tonni hyökkäs siihe kerral, nii se löi sen pauloist irti. Se oli hiuka vanha, heikkokuntone. Me saatti se ylös ja saatti kalat ylös kans ... Se teki kyl sen tempun just, et iha ko vedetti. Ne tuli äkkiä siihe, et meillä toppas vauhti. Meil oli se parve, kato se tämmöttes joskus ennen joulu, tai olik se joulu jälke hiuka, ko ne mene, ko ne odotta talvi, nii ne menee semmose paksuun parveen. Tämmönen pallo meni siihen ... Kyl se on siit vaa se pelastettava, mitä pelastettavis o. Ett ei se nyt, määrältäs kaksKentviisttonni, nii ei se mikkä semmo o, että kyl sitä o ollu monta kertaaki. Suurin saalis, mitä mää olen ollu mukan, et o yhdellä kerralla ollu, nii oli neljäkent tonni ... Vedetti semmosta piänt pohjatroolii siin ja painetti ympär, sillo tuuli kans aika perkelest, ja meinatti, et sit me nähti, et ny o oikei hyvin ja meni kala. Sit se pussi tuli pintaa. ko me vedetti sillai ko vedetti, mut siin o nii matala vettä, että ei se mittä nostanu, ja kala oli koko aika, nii meil oli pakko vettä. Se oli nii täynnä, se saakelin pieni trooli, et siihen ei kerta kaikkia menny enempä (naurua). Mut se kesti." (m2)

Konkreettisia kalastusmatkamuistoja kertoivat enemmän merialueen kalastajat. Haastatteluissa olisi ollut mielenkiintoista ottaa tarkoituksellisesti esille kalastajien mielempainuneita kalastuskokemuksia, koska ne olisivat voineet omalta osaltaan kertoa niistä seikoista, joihin kalastuksen merkityksellisyys kalastajien mielissä perustuu. Kalastuksen merkityksellisyys liittyynee pitkälti nimenomaan itse kalastustapahtumaan - siitä saadaan suurin nautinto ja sen takia alalle on ryhdytty. Jännittävät kalastustapahtumat ovat luultavasti myös asioita, joita kalastajien on hauska muistella ja kertoilla alaa tuntemattomammille haastattelijoille.

8.2. Modernin yrittäjyyden diskurssi

Modernin yrittäjyyden diskurssiin kuuluviksi katson:

- ilmaisut talouden ja taloudellisten arvojen ensisijaisuudesta ammattikalastuksessa, rahan merkityksen, tuottavuuden, riskinottovalmiuden, kilpailun ja voitonpyynnin korostamisen
- välinpitämättömyyden ympäristön ja luonnonresurssin suhteen
- ilmaisut, joissa ammattikalastus rinnastetaan suoraan normaaliin yritystoimintaan

8.2.1. Raha, tuottavuus

Koska ammattikalastuksessa nykyään kyse on yritystoiminnasta, on luonnollista, että talouteen ja tuottavuuteen liittyvät teemat ovat tärkeässä asemassa kalastajien puhuessa ammatinharjoittamisestaan. Eräs aineiston nuorimmista kalastajista määritteleekin kalastuksen ytimekkäästi, täysin taloudellisista lähtökohdista, seuraavasti:

"... kalastusha o sitä, että polttoainetta vaihetaan kallaa. Se on, jos kärjistetään se homma, että mitä vähemmällä polttoaineella saa enämpi kaloja, ni sen paremmin käy..." (m8)

Kun tarkastellaan kalastajien puhetta ammattinsa taloudellisesta kannattavuudesta, ovat hallitsevassa asemassa ilmaisut, joissa korostetaan sitä, että kalastuksesta saadaan riittävä toimeentulo, mutta ei juurikaan ylimääräistä voittoa. Riittävä toimeentulo taas tarkoittaa lähinnä sitä, että juoksevat kulut saadaan hoidettua ja näin kalastuksen jatkuvuus taattua. Kyseisissä kannanotoissa kalastuksen tuottavuuden voidaan siis katsoa olevan kalastajien mielestä riittävä - taloudelliset odotukset eivät edes ole erityisen korkeat.

"Niin ku tämmäsil vanhoil paateil, ku saa määrätty toimeentulo asti, ni niitte kans voi sit jatka taas seuraava vua ja eikä ol semmosis loukus niin ko sit, ku teke ison velan.." (m3)

"en minä oo ollenkaan tyytymätön tulokseen ollu. se on tuottanu heikkoinaktiin vuosina ihan hyvin sen toimeentulon, ei oo tarvinnu vielä sosiiaaliluukulle lähtee." (s6)

Muutamassa puheenvuorossa kalastuksen aloittamista perustellaan ainakin osittain myös taloudellisista lähtökohdista. Tällöin kyse on kuitenkin ainoastaan yhdessä tapauksessa ollut usko kalastuksen hyvään taloudelliseen tuottavuuteen:

"... rahan takia tai sen taloudellisen tuloksen takia, että minusta se kalastaminen oli kannattavaa ja siitä jäi hyvä liksa, mä lopettin koulun käynnin ja rupesin kalastaan .." (s4)

Taloudellista kimmoketta kalastuksen aloittamisessa ovat näyttelleet lähinnä halvat kalastuslainat. Taloudelliset seikat harvoin ovat kalastuksen aloittamisessa päämotiivi, vaan niillä on enemmänkin instrumentaalinen arvo - ne mahdollistavat ammatinharjoittamiseen ryhtymisen, johon perimmäinen halu kumpuaa pitkälti muista seikoista.

"No siin tuli oikkeestas simmone vaihe, et olis tarvinnu santsata siihen vanhaan yritykseen melkosesti rahaa ja mää rupesin siin funtsimaa sitä, et eiks sitä jotta muutaki voisis sil rahal ajatella ja oli siin ainaki nii suur ero, et tämmösen yrittäjän täytys käyttä valla omaa rahaa, mut tähän kalastuksee ... et kun siihen oli saatavis tämmöst edullist, edullista lainaakin, ja muuton kaikki ja tämä ranniko läheisyys täsä sit vaa houkutteli jollan taval, et tykkäs, et jos se toisillakkän käy, nii et miksei se ittel kävisis ko ihan rannal täsä ollaa." (m9)

Kalastuksen kannattavuudesta puhuttaessa nousevat tärkeään asemaan kalan hintaa koskevat väittämät, joissa kalastajan saama hinta esitetään liian alhaiseksi ja toivotaan hinnan nousua:

"Hyvä olis jos se nousisi tää tuoreen kalan hinta ja tuo tietenkkin ois tuo vähempiarvosen kalan niin sille sitä hintaa, että paremmin kannattas sen talteenotto." (s9)

"... viime talvenki olis ollu sen verran jäätä, että olis pystyny nuottama, mut se on menny vähä samaks kun tämä troolauski, et se on kannattamatont ku siin tarttis olla tommone kuus miestä, ja ei saa kaloi mihinkkäs myyty semmosest hinnast." (m9)

"se vaan pitäs saaha se suhde kääntyyn toisee suuntaan, mitä se viime vuasina on ... ko aikonaa sai, yhellä kalakilolla sai kaks litraa polttoainetta, mutta mitehä tänä päivänä. Pittää olla kolome kilua kaloja, että saa yhe litran polttoainetta." (m8)

"Jaa nå visst har det väl ändrat på sätt och vis, ekonomin har ju blivit svårare liksom, det där med priser och sånt.." (m6)

Hinnan todetaan olleen jo pidempään laskusuunnassa, ja viimeisessä ylläolevassa puheenvuorossa nimenomaan kalastuksen taloudelliseen aspektiin liittyvät seikat mainitaan suurimmiksi tekijöiksi, jotka kalastajan uran aikana ovat muuttaneet kalastusammatin luonnetta. Hinnan alhaisuuden syiksi mainitaan mm. kalastajien keskinäinen kilpailu, polkumyynti, harrastuskalastajien toiminta ja yleinen troolikalastusta vastustava mielipide (kalan hinnasta ja hinnanmuodostuksesta kts. Vesala ym. 1996). Nykyisellä kalan hintatasolla kalastustoiminnan jatkaminen nähdään vielä mahdolliseksi, mutta hinnan jatkuva lasku merkitsisi jo jäämistä kannattavuusrajan alapuolelle ja siten monen kalastajan kohdalla jopa kuoliniskua ammatinharjoittamiselle.

"..et joltei (rehukalastusta) kiället, ni jos hinta pysy ny kohtuullisestikin, joltei se kovin paljo putto sit, siin ois semmone, et sanotaa et kenel nyt on nämä investoinnit tehty jo, ni ne viäl palkkas saisiva, mut uure tieysti ois vaikkeemppa alotta ..." (m5)

"vaik hinta pysys ny sit samana eli 2,60, ni silti me joudutaa jo se 200 000 markkaa ottamaa siit 2,60 enemmän se tuleva vuade aikan ja nyt jos sitä viäl pudotetta, yritetään pudotuspaineit saada, ni tota ni se jää jo kannattavuude alapualel sitte." (m4)

Vaikka kalastus onkin kehittynyt ammattimaistumisensa myötä monella tavalla, ei seuraava kalastaja katso sen vaikuttaneen kalastuksen kannattavuuteen sinänsä. Kehittynyt pyyntikalusto ja kalastustoiminnan laajentuminen ovat vain johtaneet siihen, että kalastustoiminnan ylläpitämiseksi on pakko pyörittää suurempia rahavirtoja. Kalastajan itsensä kohdalla tämä kehitys ei ole johtanut suurempiin henkilökohtaisiin tuloihin.

"Isompi pääoma ja isommat rahat pyörii, vaan niinhän tuo nyt näyttäs siltä, että sitä tulosta ei nyt oo paljon eroja nyt siinä on vähemmän niin, ja loppujen lopuks se kätteen jäävä, niin siinä ei oo kyllä eroja." (s9)

Eräs toinen kalastaja kuvaa ammatin taloudellisen kannattavuuden paranemista kalastuksen ammattimaistumisen myötä. Kärjistetysti hän kuvaa kalastuksen olleen ennen enemmänkin toimintaa, jota on rahoitettu - jonka harjoittamisesta on itse asiassa maksettu. Tämäkin puheenvuoro korostaa kalastukseen liittyviä ei-taloudellisia merkityksiä:

"Niin tähän astihan se on ollu sillä keinoin, että niin kauan kalastan kun rahat riittää, sano entinen kalamies tuolla Oulujärven rannalla, kun se oli kova kalamies ... kyllä se tulevaisuudessa männee että kalastaja pärjee jo niillä omillaan, että ei sen tarvi tosiaan mettää kaataa aina vuosittain muutaman hehtaarin, että pystyy kalastaa ..." (s7)

Elämäntapakalastajuuden diskurssin yhteydessä käsiteltiin kalastajien varauksellista suhtautumista perinteisen kalastajakuvan laajentamiseen. Lähinnä sisävesialueen kalastajien joukosta löytyy kuitenkin myös positiivista suhtautumista toimintatapojen monipuolistamiseen. Tosiasiaksi tunnustetaan se, että raaka-aineiden tuotannossa jalostusarvo jää yleensä suhteellisen pieneksi.

"... tää on niinku kaikessa tuotannossa nähtävissä se, että se joka tuottaa raaka-ainetta, se on aina köyhä jätkä ja se markka alkaa pyöriä vasta sitten, kun sitä jalostetaan ..." (s4)

Jos jalostusarvoa ei haluta kasvattaa (eli kalastaja ei esimerkiksi halua monipuolistaa toimintaansa ryhtymällä omatoimiseen jalostustoimintaan) tai sitä ei saada kasvatetuksi, jää ainoaksi keinoksi kohottaa elinkeinotoiminnasta saatavia tuloja raaka-ainetuotannon mittakaavan laajentaminen - kalastajan tapauksessa siis voimaperäisempi kalastustoiminta. Esimerkiksi kalan laadun parantaminen, aktiivinen omatoiminen markkinointi ja jalostus sekä kalastusmatkailu nähdään konkreettisiksi keinoiksi parantaa kannattavuutta - kalastusta lisäämällä se ei monen mielestä ainakaan nykyisellä hintatasolla onnistu.

"ei niinkään tällä kalastuksen lisäämisellä ... mutta jalostuspuoli, sillä se saadaan kannattavuutta parannettua." (s5)

Toiminnan monipuolistamiseen on kuitenkin syytä ryhtyä järjestelmällisesti ja suunnitelmallisesti, jotta voitaisiin varmistaa ylimääräisen panostuksen tuoma hyöty.

"Kyllä siinä on järkee siinä jalostusasteen nostossa, mutta siihen pittää mennä sillä keinoin vähän suunnitelmallisesti ... kaikki investoinnit siihen puoleen ja se työmäärän lissäys pittää laskee, että mitkä on ne resurssit, että millä siihen lähtee ja mitkä on investoinnit ja sitten siihen mikä on se hyöty ..." (s7)

"... om man ska sortera, så bör man få ut tio procent, mycket under tie lönar sig inte sortera, så pass mycket jobb, och så pass mycket mera, det blir hemska mängder med fisk, det bör vara tio procent ..." (m7)

Toimintatapojen monipuolistaminen saattaa siis parantaa kannattavuutta, mutta samalla se on ristiriidassa niiden kalastajien ammatinharjoittamiseensa liittämien perusarvojen kanssa, joita perinnekalastajuuden diskurssissa käsiteltiin. Ammatin riippumattomuus, vapaus ja itsenäisyys kärsisivät, kun aikatauluun sitoutuneisuus lisääntyisi, tarve uusinvestointeihin kasvaisi ja vaadittaisiin yhä enemmän muodollista koulutusta ja tiedonhankintaa myös kalastaja-ammattikunnan ulkopuolelta. Esimerkiksi lisääntyvän kalastajien välisen markkinointiyhteistyön ja omatoimisen markkinoinnin katsotaan kuitenkin myös muusta kuin puhtaasti kannattavuusnäkökulmasta hyödyttävän ammattikuntaa. Perinteisesti suuri osa elintarvikeketjun työstä on tehty etäällä kalastajan vaikutuspiiristä, ja taloudellisesti kalastajat katsovat olevansa liiaksi ostaja- ja markkinoijaportaan armoilla, jotka taas eivät ota toiminnassaan huomioon kalastajan etuja.

"tällä hetkellä, kun sen markkinoinnin hoitaa ... melkeinpä sataprosenttisesti joku muu kun kalastaja, ni se tapahtuu sen markkinoijan ehdoilla ja kalastaja on se, joka siit eniten kärsii." (m10)

"... det har ju alltid varit så att det är uppköparna som bestämmer och beslutar, fiskarna tackar och bockar och är glada att de får och fiska ..." (m6)+v

"... jos meil oli sanotaa puoltoist-kaks tonnii kaloi nii hän sano, et se riittä hänel, et tulkka maihin vaan, et sit lopulta sanottii, et kyl se voi hänel riittää, mut meil ei se riittä, et me saadaan siit liika pien ansio viel, et kyl meidän tarttis saad vettä pidemppi päivi ..." (m9)

Muutamit kalastajista harjoittavatkin kalan omatoimista markkinointia. Konkreettisesti käytetyt keinot kannattavuuden parantamiseksi kuitenkin vahvistavat perinteistä kalastajakuvaa etenkin merialueen, mutta myös sisävesialueen kalastajien keskuudessa. Nämä keinot ovat käytännössä monen kohdalla tarkoittaneet pidempiä pyyntimatkoja niin ajallisesti kuin alueellisesti. Tähän viittaavat myös aiemmin esiin tulleet merialueen kalastajien nousseet saalismäärät.

"jos kala männöö kaupaks kalastetaan vaikka monta viikkoa yhtäkyttä joka päivä." (s1)

"tiätysti, ku o paljo velkaa, ni harvemmin tuulee nii lujaste, ettei lähdetä." (m1)

"Siin o se kannattavuus viety nii alas sitte, että siinä o pakko painaa ympäripyöriä vuorokautta, jos meinaa jotaki kautta jäähä, ja jos joku paikka laukiaa, nii saat ajatella vaa, että joo, että siihe se kesä saldo meni." (m8)

8.2.2. Suhtautuminen riskinottoon ja investointeihin

Kalastajien suhtautuminen taloudelliseen riskinottoon on melko varovaista. Virheinvestointeihin ei kalastuksen nykytilanteessa katsota olevan varaa, joten kannattavuutta halutaan parantaa lähinnä valitsemalla suhteellisen pieniä ja mahdollisimman varmoja investointikohteita - siis tukeutumalla minimax-sääntöön. Investoinnit suuriin aluksiin ja / troolikalustoon merkitsisivät sitä, että pääomakustannusten ollessa suuret vaaditaan tulevaisuudessa korkeampia tuottoja, eli uskon ammatin mahdollisuuksiin ja tulevaisuuteen olisi oltava luja. Esimerkiksi aineiston merialueen kalastajien keskuudessa halukkuutta uusiin investointeihin oli selkeästi eniten nuorempien kalastajien keskuudessa. Heidän asenteensa kalastuksen tulevaisuudenmahdollisuuksiin oli optimistisin ja innostus ammatinharjoittamiseen vielä suurta (Jurvansuu 1995,32). Voimakasta riskinottovalmiutta ja uskaliaasta kokeilemistä ei yleisesti juurikaan esiinny. Monille ainoaa näköpiirissä olevaa tulevaisuuden investointia edustivatkin EU:n vaatimat kylmätilat.

"Mulla oli semmonen näkemys, että jos siihen yrittää ja paneutuu niin siitä ei perseelle putoa, että sitä suap pois sillä yrittämisen kovuudella, ja investoinnit oli sitä luokkaa, että vaikka siinä ois miten käyny, niin siinä ei ois tullu takkiin pahemmin jäläkeen. Pienellä liikenteeseen, ei tartte kiiruhtaa, niinkun sanotaan." (s7)

"askel kerrallaa, jos jollaki pienellä saa, pienellä investoinnilla saa ... tota tulosta paranemaa, ni sitä o valmis tekemää toisen pienen investoinnin ja jos nää pienet investoinnit yhteensä antaa mahdollisuuden sitte isompaa investointii, et näkyy selvästi, et niist o jotaki hyötyä, ni sillo täst o valmis tekemää ... mut tällä hetkel tuntuu silt, ettei o kovin suuri motivaatioita pistää mitää suurta peliin, että tää on niin epävarmaa tämä työ." (m10)

"En oo harkinnu enkä varsin investoi mitään ennenkun näkköö varman piäle, mikä on tilanne." (s1)

Omasta riskienottamisestaan puhuessaan kalastajat viittaavat myös kalastustapahtumaan, ympäristöön ja kalan saamiseen liittyviin riskeihin, ei niinkään suoranaisesti taloudellisesta näkökulmasta ilmaistuihin riskeihin. Itse kalastustapahtuman tärkeys korostuu tässäkin suhteessa ammattitoiminnan perustana.

"... met tehrää riskin pääl. Riippuu, paljonko se on kaloja sil hetkel näkyvis tai on kaloi. Jos tuuli on 20 metri sekunnissa ja me tietetää, et siällon isoo kalaa ja on määrää, me otetaan riski eli sillo riski kannatta, met tietetää, et jos se onnistuu, ni me saaraan paljon kaloi ... mut jos kaloi o vähä näkyvissä, ni me lasketa 0 metril, me orotet, et tuuli puttoo eli et me piänennetää riskii ... Itte mun pitää ratkasta, et otank mää riski, mut mää en ota riski, jollei ok kaloi." (m4)

"joo, siinä on se tietty jännitys ja riski tavallaan se, että tuskin on kahta samanlaista järveä." (s3)

Kalastusteknologia on kuitenkin vaikuttanut siihen, että kalastustapahtuma sinänsä on menettänyt suuren osan vaarallisuudestaan, ja siihen liittyviä riskejä on saatu minimoitua. Taloudelliset riskit ovat nykytilanteessa eniten ongelmia aiheuttava seikka:

"Kyllä se on ihan turvallista, mutta en tiedä onko se taloudellisesti turvallista." (s1)

Ammattikalastuksessa yleisesti ottaen uusien investointien rahoitus sinänsä ei ole ollut ylityspääsemätön ongelma. Hankaluudet tulevat esiin myöhemmin, kun kalastussektorin toimintaedellytykset edelleen heikkenevät esimerkiksi säätelyn, kalan hinnan laskun tai kalakannoissa tapahtuvan taantumisen myötä (Salmi P ja Salmi J 1995b,77).

8.2.3. Suhtautuminen teknologiaan

Vaikka troolikalastus onkin pitkälle teknistynyttä, ei kehittyvästä teknologiasta yleensä odoteta taloudellisen tuoton paranemista tai mahdollisuutta saada suurempia saaliita. Yleisesti kalastajat ovat hyvinkin tyytyväisiä troolikalastuksen nykYTEknologiaan ("*Den tekniken som finns nu så det finns ju inte bättre helt enkelt ...*") ja omaan kalastusvälineistöön, eli parannusta ammatinharjoittamiseen ei haeta ammatin lisääntyvän teknistymisen kautta.

"... kalastustekniikkaan, siihen ei kannata polttaa rahaa kovin paljon, ongelmat on muualla ... tätä pyydystekniikan kehittäminen on, jotenkin semmosta se on, onko se jotain statusarvoja ..." (s4)

Edellisessä sitaatissa kalastaja näkeekin kalastusammatin teknistymisessä lähinnä tiettyjä statusarvoja, jotka, kuten aiemmin jo on todettu, ovat yhteydessä ammatin yleiseen arvostukseen. Ainoastaan yksi merialueen kalastaja katsoo kalastustoiminnassa teknologiaan panostamisen ainoaksi keinoksi taloudellisen voiton maksimointiin, jonka hän myös ilmaisee olevan toiminnan lähtökohta:

"... tietenki tänä päivänä lähtökohta jokaisessa toiminnas on se, että se tuotto pitää ... jollakin taval maksimoida, eihän ... tässä sitei voi oikeestaa maksimoida muulla, kun pyyntivälineillä ja apuvälineillä." (m10)

Teknologiaa arvostetaan yleisesti lähinnä siksi, että se helpottaa itse kalastustoimintaa fyysisesti ja tekee troolikalastuksessa saaliin saamisesta varmempaa verrattuna muihin pyyntimuotoihin. Samalla nykyinen kalastusteknologia mahdollistaa eri kalalajien ja erikokoisen kalan tasaisemman kalastamisen.

"Ei (kalastusteknologia) tarvihe siihenkään kehittyä että (tulee) enemmän (kalaa), mutta kyllä helepottaa hommaa, siihen se mielestäni tähtää ..." (s6)

"... verkkokalastus on, se on nappityötä, se on perkeleen kova työ päästellä muikkuja sata, kakssattaa killoa verkosta, niin kyllä tuossa (troolikalastuksessa) tulee niinku kerta läjällä, että on se huomattavasti ruumiillisesti helepompaa." (s7)

"ehkä verkkokalastus on kumminkin sitten, se on hyvin valikoivaa kalastusta, se ottaa vaan yhdenkokosen kalan, ja trooli ja nuotta tuo kaikenkokosia eri lajeja yhdel vedol." (s3)

"Joo kyllähän nykykalastustekniikka mahdollistaa aika laajalti sen kaikkien kalalajien suhttasasen kalastuksen." (s3)

8.2.4. Kilpailu

Suhtautumisessa kilpailuun ja sen lisääntymiseen eroavat sisävesialueen ja merialueen kalastajat toisistaan selvästi. Merialueen kalastajille lisääntyvä kilpailu muodostaa todellisen uhan, lähinnä Suomen ulkopuolelta tulevat suuret kalastusyrietykset, joiden kanssa kalastajat eivät usko voivansa kilpailla menestyksekkäästi.

"Vi får nog en sån konkurrens situation, att vi här oppe i Norden klarar inte på den. Kommer det två hårda vintrar efter varandra, så då är det slut med oss." (m7)

"No se tietää sitä, että ku tänne tulee 35-metrisiä tehovetureita kaks kappaletta, jotka vetää kolmes päiväs 400-500 tonnii silakkaa ja ne myy ne Suomeen rehuks, ni se asettaa ton suomalaisen kalastajan, joka vetää pienillä vehkeillä aika eriarvosee kilpailutilanteeseen ..." (m10)

Ulkopuolelta tulevaa kilpailua vastustetaan myös kalakantojen kestävyysliittävistä näkökulmasta. Suomalainen ammattikalastus ei ole uhkatekijä kalakantojen kestävyydelle, mutta tehokkaammat kilpailevat kalastusalukset sitä jo ovat.

"en mä en usko, et se kala sillä kalastamisella loppuu, mitä suomalaiset harrastaa. Se on taas asia erikseen, et jos tulee noit tehovetureita, joissa on 35-metrisii paatteja, jos on parivetotroolit ... ni sitä mä en tiedä, et kestääks tän Itämeren kalakanta, puhumattakaa, et Suomenlahden kalakanta semmosia vetäisi ..." (m10)

Kalastajien keskuudesta ei siis löydy suurtakaan sisäistettyä kilpailuhenkisyttä, halua näyttää osaamisensa muille tai pärjätä paremmin kuin muut kalastajat. Vaikka monen kalastajan asenne kiristyvän kilpailutilanteen paineessa vaikuttaa melko alistuneelta ja toivottomalta, löytyy puheenvuoroista myös jonkinasteista dynaamisuutta ja päättävyyttä - siis piirteitä, jotka yhdistetään moderniin yrityskulttuuriin. Kilpailuvaltini ei kuitenkaan nähdä perustuvan suurempiin saaliisiin ja toiminnan tehostamiseen, vaan

enemmänkin toiminnan rehtiyteen (kalastustahan pidetään "aitona ja rehellisenä ammattina") ja tuotteen laadun säilyttämiseen kalan hinnasta riippumatta, jotta pidempiaikaiset kauppasuhteet saataisiin säilytettyä.

"myöskin täytyy pystyä kilpailemaan, mut ei laarun ja määrän kustannuksel. Siin ei saa laatu päästä laskemaan ... se ostaja ei välttämättä osta toist kertta silt kaverilt, kuka se oli, kenelt se saa huano, koska se huanon tavaran maine kiirii paljo paremmin, ko se hyvä." (m1)

Sisävesialueen kalastajien keskuudessakin kilpailutilanne on tiedostettu, mutta siihen suhtaudutaan positiivisemmin, tai ehkä välinpitämättömämmin. Järvikalan menekille ei nähdä ulkopuolista uhkaa. Näin varsinaista kilpailua ei oikeastaan edes katsota olevan, tai kilpailu saattaa olla jopa kalastustoiminnan mielekkyyden polttoaineena toimiva seikka. Kilpailua sisävesitroolaajien keskuudessa kuvataankin useissa puheenvuoroissa positiivisilla määreillä, esimerkiksi seuraavasti:

"se on tälläsellä terveellä pohjalla sitten, että se on semmosta kehittävää laatua." (s4)

"Kyllä se periaatteessa aika terveellä pohjalla on sitten, siinä on sitä pientä kilpailua jatkuvasti (nauraa)." (s9)

Kilpailu ei kalastajien keskuudessa siis yleisesti ole erityisen strategista, eikä se innoita alan innovaattoreita toiminnan kehittämiseen. Monen kohdalla kilpailuasenne liittyyne enemmänkin oman aseman vakiinnuttamiseen omassa kalastaja- ja lähiyhteisössä hyvänä kalastajana:

"tietynlainen jännityshän siinä aina on, mitenkä onnistuu ja saa kalaa, että siinä itsensä kanssa aina välillä lyö veikkaa tai kalakaverin kanssa, että (nauraa) mitäs tänään tulee, ja naapureitten kanssa ..." (s3)

8.2.5. Ilmaisut normaalista yrittäjyydestä

Kuinka suuressa määrin kalastajat sitten itse ilmaisevat edustavansa normaalia yrityskulttuuria? Aineistossa esiintyy joitain puheenvuoroja, joissa kalastajat rinnastavat toimintansa suoranaisesti normaaliin yritystoimintaan, esimerkiksi seuraavasti:

"se on yritystoimintaa niinku moni muukin toiminta, se on yrittäjä se kalastaja ..." (s3)

"... kyllä se oli kantapään kautta opeteltava vuan sillonkin ja katottava, että ei se näin oookkaan hyvä. Minä luulen jotta jokainen yrittäjä tekee myöskin virheinvestointeja." (s6)

"... meikäläisen on vähän vaikea päästäkin (työttömyyskortistoon), kun on niinkon yrittäjä tavallaan myöskin ..." (m1)

"... fast man är egen företagare så är man ändå inte en egen företagare, utan man är företagare ur en annan företagare." (m6)+v

Kuvaavia ovat edellämainitut ilmaisut, joissa kalastaja samaistetaan yrittäjään, mutta ilmaistaan kuitenkin kalastajan aseman yrittäjäkentässä olevan erikoislaatuinen verrattuna muihin yrittäjiin, ja kalastajan edustavan myös jotain muuta kuin tavallista yrittäjyyttä - kalastaja on *"niinkon yrittäjä tavallaan myöskin"*. Viimeksi esitetyssä sitaatissa kalastajan vaimo viittaa kalastajayrittäjän alisteiseksi nähtyyn asemaan ostoportaaseen verrattuna.

Edellämainitun kaltaiset kalastajuuden yrittäjyysaspektia koskevat puheenvuorot ovat aineistossa melko harvinaisia. Yrittäjyysnäkökulmasta ei myöskään korosteta omaa arvopohjaa tai ajatusmaailmaa eli omaa sisäistä suhdetta kalastukseen yritystoimintana, omaa kilpailu- ja yrittäjähenkisyyttä. Ainoat sisäistä yrittäjyyshenkisyyttä kuvaavat ilmaukset liittyvät kalastaja-ammattikuntaa leimaavaan haluun olla itsenäisiä ja tulla toimeen omillaan - erään kalastaja sanoin:

"Tottakai ilmeisesti tuntuu olevan aika monella kalastajalla, että niillä tuntuu olevan aika vaikeeta olla niinkun toisen renkinä" (s5).

Hallitsevina ovat enemmänkin tietyllä tavalla ulkoiset yrittäjyyden kriteerit, eli esimerkiksi ulkoisen ammatinharjoittamiseen kohdistuvan kritiikin edessä oman toiminnan puolustaminen yritystoiminnan laajemmilla yhteiskunnallisilla funktioilla, esimerkiksi työllistämisenäkökulmalla ja kalastuksen kansantaloudellisella merkityksellä.

"Kyllä mielestäni se ammattikalastuskin on, se on elinkeino muiden joukossa ja siinä on jopa useista työpaikoistakin kysymys, kun kehittämismahdollisuuksia lisättäs niin, se on sellanen uusi tie lamavarojen hyödyntäjä ..." (s3)

"Ja silti me ollaa työntäjä, meillon ny saakuta, meillon ny neljä miähti ja viires vaihtomiäs ja tommonen paatti, ni kyl me ny tyä annetaa ihmisil, ettei se siit kiinni ol ..." (m4)

Ainoastaan kolme aineiston kahdestakymmenestä kalastajasta, kaikki nuorempaa kalastajapolvea edustavia, mainitsee tehneensä laajempia kannattavuuslaskelmia ja pidemmän aikavälin suunnitelmia yrityksensä perustamisen yhteydessä. Näissä tapauksissa ei ole turvauduttu ainoastaan lähiyhteisön tukeen, perinteiseen kalastajien keskinäiseen neuvonantoon ja lähiympäristöstä saatuihin vaikutteisiin, vaan on aktiivisesti haettu tietoa myös kalastaja-ammattikunnan ulkopuolelta.

"sit mä rupesin miettimää, ottamaa selvää eri vaihtoehtoista, kiertelin ja kattelilin erilaisii aluksia ja sitten Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen eri saalistilastoista hankin tietoa ja siitä, että mitä vuosittain mitäkki kalaa tulee ja minkälaisii määriä, ja niistä tekemällä erilaisii laskelmia tein kolme erilaista kustannuslaskelmaa ja tämmöstä arviota siitä, että mitä on mahdollista saada ..." (m10)

"sillonko tää tehtiin kauppa ja kaikki, ni meil ol neljä vai viide vuode suunnitelmat tehty ja kat, kui tulee jatkumaa ja mitä pitäs tienata ja kuluttaa, ne on kaikki, polttoain ja palkat ja lyhennykset ja me tehti oikee semmone suunnitelma, et kyl mää oon paperei, niin paljon papereita, kun on tehty tätä hommaa, että menis läpitte ..." (m4)

Yrittäjyysnäkökulma onkin hyvin pitkälti sidoksissa kalastajan ikään, ei ainoastaan esimerkiksi kalastusaluksen kokoon. Seuraava pitkäkökko sitaatti kertoo erään nuoren kalastajan suulla siitä arvo- ja asennemuutoksesta, joka on nähtävissä nuoren kalastajapolven ajatusmaailmassa verrattuna vanhemman polven kalastajiin.

"... tässä on tietenkkin se, että nää on aika nuoria nää kalastajat, me ollaan hyvin samanikäsiä, siinä 35-45 välissä kaikki, ja näillä kaikilla on samanlainen tai mun mielestä hyvin pitkälle samanlainen motiivi siihen kalastamiseen, että sitä tehdään jos siitä saa rahaa, jos se on tämmönen bisnes tai yritystoiminta niin kalastetaan, mutta jos se ei kannata niin okei, tehdään jotain muuta, ne ajattelee sen pelkästään taloudellisesti niin sitten on helpompi löytää sellasia asioita siltä pohjalta, siis me voidaan tehdä tällasta yhteistyötä, jos huomataan, että siitä on kaikille markkoina hyötyä ... sitten kun sen yritystoiminnan ajattelukin on jo semmosta, että se perustuu siihen, että saahaan siitä kalasta mahdollisimman hyvä hinta ja mahdollisimman hyvä tulos siitä yrityksestä." (s4)

Toki yrittäjähenkisyys on varmasti myös yksilön henkilökohtainen ominaisuus. Aineistosta ei oikeastaan löydykään kuin yksi, juuri edellä siteerattu erityisen vahvasti yrittäjähenkinen kalastaja, jonka puheessa yrittäjyys ja liiketaloudellinen ajattelu olivat hyvinkin suuressa määrin esillä ja jonka haastattelusta aineiston yrittäjyyttä suoranaisesti koskevat puheenvuorot lähinnä ovat.

Yrittäjyysnäkökulman voimistumisesta, pitkälti vanhojen kalastajien jäädessä pois alalta, on kyseisen kalastajan mukaan kalastaja-ammattikunnan kannalta monenlaisia seurauksia. Nuoria kalastajia yhdistää se, että heille ammatinharjoittamisen päämotiivina on kannattavuus. Taloudellisen tuottavuuden nousu kaikkien yhteiseksi intressiksi mahdollistaa laajemman kalastajien välisen yhteistyön. Jos kalastustoiminta ei kannata, löytyy valmiuksia ja halua siirtyä muulle alalle tai siirtää toiminnan painopistettä tarpeen mukaan. Sitoutuneisuus kalastukseen siis vähenee taloudellisten intressien noustessa hegemoniseen asemaan.

"mä oon miettiny sitä että tällä lailla, että tutkitaan ja katotaan tässä tämä kalan jalostus ja markkinointipuoli, jos mä löydän siitä järkevän yrityspohjan niin mä siirrän sitä painopistettä siihen ja jätän tuon kalastuksen vähemmälle tai kokonaan pois ... sitten kun tavallaan tälläsen kehittymisen ja laajentumisen mahdollisuuteen tulee stoppi, niin siinä vaiheessa pitäs miettiä sitä, että

lähetäänkö hakemaan niitä uusia linjoja, uusia suuntia sille, vai lopetetaanko ja aloitetaanko jollain ihan muulla, tää on ihan normaalia tällästä yrittäjän elämää ajatella tälleen ..." (s4)

Rakenteellisesti yrittäjähenkisyys johtaa lisääntyvään kalastusalan sisäiseen erikoistumiseen, työn jakamiseen erilaisiin yksiköihin ja toiminnan verkostoitumiseen.

"..että olis semmosia (yrityksiä), jotka on erikoistunu, jotka satsais ja investois laitteisiin ja systeemeihin, järjestäis markkinoita, ja sitten niitten ympärille vois jollai tapaa verrata alihankintaverkostoon, niin että tälläset osa-aikakalastajat toimis alihankkijoina siinä ja tietyt toiminnat tehtäis yhdessä tämän saman yrityksen kanssa ..." (s4)

Modernin yrityskulttuurin piirteiden omaksumisen ei siis välttämättä tarvitse johtaa itseisarvoisesti laaja-alaisempaan ja aina laajentumiseen pyrkivään yritystoimintaan. Se voi merkitä myös nimenomaan erilaisten ja erikokoisten yritysten elinmahdollisuuksien paranemista kalastusalan erikoistuvassa vuorovaikutusverkostossa. Myös pienimuotoisella toiminnalla ja perheyrittäjäillä, siis pitkälti perinteisiä kalastusyrittäjiä muistuttavilla yrityksillä, ja osa-aikakalastajuudella voi olla kalastajan mukaan tärkeä funktio kalastusalalla myös tulevaisuudessa.

"... minusta se pääpaino kannattais laittaa luomuruokaa käsityönä pienissä yksiköissä tehtynä tällästä huipputavaraa, laatua, se ois minusta se idea, ja se yrityskuva taas siinä vois olla tämmönen pieni joku perheyrittäjä, tai isompi, se voi olla myös tämmönen kalastajien yhteinen liittymä, kalastajat teettäjä jossakin alihankkijalla tai sitten joku kalastusyrittäjäkin voi tehdä jotakin ..." (s4)

Myös jotkut vanhan polven kalastajat pitävät uudenlaisen ajattelutavan tuloa nuoren kalastajapolven mukana kalastusalalle positiivisena seikkana, eli kalastusalan ja kalastajuuden muuttumattomuus sinänsä ei kaikille vanhoille kalastajillekaan ole suinkaan itseisarvo:

"... alla dom där alla gamla invanda systemena har blivit för mycket. Det är nog bra, om vi få lite nytt blod i vår kår för att vi får också nya ideer och vi får nya synsätt, vet du. Nya människor ser på ett annat vis på näring." (m7)

Kalastaja-ammattikunnasta löytyy siis myös sisäistä muutoshenkisyyttä etenkin nuorien kalastajien keskuudessa. Ongelmat voivat tulla myös ulkoapäin, ympäröivän yhteiskunnan asenteesta kalastusammattiin. Seuraavan nuoren kalastajan mukaan kalastaja-ammattikunnan yrittäjälunonetta ei ulkoapäin tunnusteta eikä hyväksytä suurempimuotoista ja kalan saannin tasaisuuden takaavaa kalastustoimintaa:

"ne ei ikinä ajattele sit et nytton yrittäjä, saara semmone paatti, mikä tuara säännöllistä niinko raaka-aine maihi ... et saaraa teollisuure rulla tasanen, ja sillonko mä olin tos ammattikalastajaliitos, ne sano, et tarttis otta ... yläpääst poies, ne kaikki tehommast paatti poies." (m4)

Kalastuksen elämäntavallisia puolia korostava perinteinen kalastajakuva ei nouse siis ainoastaan kalastaja-ammattikunnan itsensä keskuudesta. Sen säilymistä saattavat edistää myös ympäröivän yhteiskunnan taholta siihen kohdistuvat ulkoiset odotukset.

8.2.6. Välinpitämättömyys suhteessa luonnonresurssiin ja ympäristöön

Välinpitämättömyys ympäristöä ja luonnonresurssia kohtaan tulee esille ensinnäkin lausumissa, jotka ilmaisevat kalastajan passiivista asennetta tilanteessa, jossa hän myöntää ainakin mahdollisesti olevan kyse kalakantaan kohdistuvasta uhasta ja johon periaatteessa voisi vaikuttaa omalla toiminnalla, esimerkiksi kalastuksen rajoittamistoimenpiteillä. Ilmaisut koskevatkin pitkälti kalastajien suhdetta säätelyyn. Seuraavissa kommentteissa tunnustetaan periaatteessa suojelun ja rajoitustoimenpiteiden tarpeellisuus, mutta todellinen valmius itse maksaa osittainen hinta näistä toimenpiteistä on vähäistä. Ei uskota - ehkä haluta uskoa - säätelyn toimivuuteen ja konkreettisiin vaikutuksiin.

"Kyl se ainakin tääl sit näyttää silt (että olisi syytä säädellä silakan kalastusta), mut mää en tiedä, auttaaks edes säätely, et jos ei silakka viihdy muuton tääl ... mut tosiaan toi, et en sitä voi sanno, et jos nyt olis ettei kalastettais tääl ollenkaa, et sais silakka ihan rauhas tääl kutee nii, et olisiks siit ja jatkos jotta tuntuvaamppa, en tiedä sitte." (m9)

Seuraava kalastaja näkee suojelutoimenpiteiden taustalla erilaisia eturistiriitoja, joiden pohjalta suojelupäätöksiä sitten tehdään. Nämä oletetusti itsekkäistä taloudellisista intresseistä tehdyt päätökset murentanevat kalastajien mielissä suojelun uskottavuutta:

"Loppuje lopuks se lohen suajelu tattaa olla siin vähä sivuseikka, vaan siis siitä riirellään, että kuka saa ne vähät, mitä o jälel, ni kalastaa missäkin ... ne ovat vihasia, kukka omistaa niit jokivesiä ja jokivarsia ja mahdollisest möisivät jotakin turisteil, kalastuslupia ja muita, ja ku siäl ei ole kaloja, niin ne tiätysti ovat katkerii siitä, mikä ei välttämättä tarvitte johtuu lainkan siit, ettei siäl ol kaloja ja nouse kaloi sinne, et sitä kalastettais liiaks ..." (m1)

Useimmiten mainittu kalastajien hyväksynnän saava keino säädellä kalastusta on rajoittaa ei-ammattimaista kalastusta.

"Laxfiske så tror jag liksom då över nord regleras lite men att jag vet inte, ta bort alla fritidsfiskare så sköter det sig själv." (m6)

"... jos on joku tommone uhattu, ni kyllä se tiätysti näin on, että niit pitää tiätysti suajella ja muuta, mut millä tavalla se tehdään, niinko lohen kalastuksessaki on nyt kylläkin valitettavasti niin, että siäl suurin osa niist on semmosii ei-ammattilaisii ... se tarttis sitte rajottaa niitte kohral, että semmonen sais kalastaa, kuka on puhtaasti ammattimias, et sillei ole mitään muut mahrollisuutta, kun kalastaa sitä kalaa." (m1)

Kalastajien keskuudessa on havaittavissa halua rajoittaa myös uusien kalastajien alallepääsyä. Kalastajakunta halutaan pitää suhteellisen pienenä, myös jotta kaikkia yhdistäisivät samanlaiset intressit, hyvä ammattitaito ja samantyyppinen asenne ammatinharjoittamiseen. Havaittavissa on siis suuntaus professionaalistumiseen. Monet kalastajat kannattavatkin uusien kalastajien alalletulon rajoittamisessa lisenssijärjestelmää. Ensisijaisesti uusien kalastajien alalletuloa haluttaisiin rajoittaa taloudellisista syistä eli se on keino parantaa kalastuksen kannattavuutta. Sitä ei niinkään perustella ekologisilla ja kalakantojen kestävyteen perustuvilla syillä.

"pitäis olla luvavvarane se homma, etko aikasemmi sanosin täsä, et kalastajien lukumäärä pitää pitää semmosen, et ei ole liian paljo ylituatantoo." (m1)

"aikaa myöten kuitenkin menetelmät tulee kehittymään, siis pystytään kalastamaan liikaa, siis jos nyt pystytään kalastamaan, sillä tavoin liikaa, ei niin että biologinen tuotanto vaaranis, mutta sen kalastuksen taloudellinen tulos olis parempi, jos kalastusta hiukan vähennettäis ..." (s4)

Oman ryhmänsä muodostavat puheenvuorot, joissa otetaan kantaa ympäristön tilan huononemiseen, mutta syiden katsotaan olevan muualla kuin kalastajien toiminnassa. Tämä taas oikeuttaa oman toiminnan jatkamisen entisenlaisella teholla. Kalastus ei vaaranna kalakantoja, vaan uhkatekijät löytyvät esimerkiksi maatalouden ja teollisuuden piiristä.

"Kyllä on laihoi kaloi tääl ollu. Se on ihan, ehkä sota-aikkaset myrkyt alkava nyt sitte poksahdella, että niist tule nyt niitä sit. Sitä ei tiärä, ja ehkä maatalouren suur apulannan käyttö, se on surulla tunnustettava, et se teke, fosforit ja typet, ne ova ollu niin suurta osaa näytelly täsä näi, et se on, siit ei päästä mihenkä." (m3)

"... ne ympäristömyrkyt, niitä jostain syystä tonne vesistöön kaloihin tulee, ja ne tekee käyttökelvottomaks kalakantaa ..." (s5)

"se on mun henkilökohtanen käsitys, kun mä kuljen ja katon niitä ojii, jokia, ku siäl olen kulkenu joskus, ni ne on kyl se näkösi, et vois ajatella, et ei minkännäköst elollist olentoo siäl elä semmoses, ilmeisest ne sopeutuvat sitten vielä, en ole asiantuntija tähän, mut toisaalt se tuntuu vähän epätoivoselt suajella sitä, vaikka mitä tehtäis." (m1)

Esimerkiksi seuraavassa kommentissa asetetaan vastakkain suomalainen ammattikalastus ja sitä, ja samalla kalakantoja, uhkaava ulkomailta tuleva kilpailu ei vain markkinoilla, vaan suoranaisesti kalavesillä.

"... emmä usko, et se kala sillä kalastamisella loppuu, mitä suomalaiset harrastaa, se on taas asia erikseen, et jos noit tulee, noit tehovetureita ... ni sitä mä en tiedä, et kestääks tän Itämeren kalakanta, puhumattakaa et Suomellahden kalakanta semmosia vetäisi ..." (m10)

Joistain haastateltujen puheenvuoroista löytyy myös uskoa markkinoiden ohjaavuuteen. Kun kalastetaan liikaa, hinnat laskevat, kannattavuus laskee, ja näin kalastajien ja kalastuksen määrä vähenee. Näin kalastuksen taloudellinen kannattavuus ikäänkuin säätelee kalastajien ja kalastuksen määrää oikealla tavalla.

"kyllä se on liikakalastus aika mahdoton juttu loppujen lopuks, minusta ainakin, enempi se kalastus sätelee ite itteään, että kun kustannukset ylittää kannattavuuden, niin kyllä se loppuu sitten ja järveen jää kalaa ihan varmasti silloin." (s5)

"Käykö siinä niin, että vain isot jäävät vai käykö siinä niin, että isoil o liian suuret kulut, ne häviää ja piänenee, jompi kumpi täs tapahtuu. Et se tietysti pienentää vielä sitä riskiä, et se kala loppus ..." (m10)

"... ainakaa ei minkäänköst oo semmost vaaraa, et kalakanna ois romahtanu ja sit mä näe viäl, et tämä troolaus tääl, ni pikkuhiljaa muutenki hiipuu, mut isoi näit sit tiätyst ol muutamii, muttei nekkä mahrottomii sit pysty ..." (m5)

Kalastusammatin tulevaisuus nähdään yleisesti ottaen niin synkäksi, että se väistämättä karsii kalastajien määrää. Tästä seuraa se, että varmistukseensa pysymisensä niiden "eloonjäämiskilpailun voittajien" joukossa, joiden on mahdollista jatkaa ammatinharjoittamistaan, on oletettavasti kalastettava menetyksekkäästi - mikä taas tarkoittaa samalla myös määrällisesti paljon. Tämä sama kiertokulku voidaan nähdä myös osasyynä kalakannan mahdolliseen ylihyödyntämiseen. Kun hinnat laskevat, joudutaan kannattavuuden takaamiseksi kalastamaan yhä enemmän, mikä taas pitää hinnat alhaisina. Aiemmin onkin jo todettu, että taloudellisesti huonoista jaksoista huolimatta sitoutuneisuus kalastusammatin harjoittamiseen on hyvin voimakasta ja halukkuus ja mahdollisuudet muille aloille siirtymiseen ovat monen kohdalla joka tapauksessa huonot.

Omana ryhmänään erottuivat väitteet kalakantojen hyvästä, jopa selkeästi parantuneesta tilasta. Kalan aseman uusiutuvana luonnonvarana katsotaan takaavan sen, ettei sitä voida ylihyödyntää.

"Kalahan on uusiutuva luonnonvara, jotta kyllä minä näkisin sen, en minä siinä niinkään näkisi uhkia ..." (s6)

Mikäli kalakanta näyttää heikentyneeltä, ei kyseessä katsota olevan kalan kokonaismäärän vähentyminen, vaan esimerkiksi kalaparvien käyttäytymisestä johtuva "näköharha":

"Kyl sitä kalaa voi olla, mut se vaa, ei se parveudu simmossen tiuhaan parveen enää, ku aikasemmi." (m9)

Monissa puheenvuoroissa tuodaan myös esiin vesistöjen hyvä kunto, johon puhdistustoimenpiteet ovat vaikuttaneet. Vesistönsuojeluun suhtaudutaan siis hyvinkin myönteisesti. Toisaalta kalastajathan näkevät vesistöjen suhteen suurimmiksi ekologisisiksi vaaratekijöiksi lähinnä maatalouden ja teollisuuden päästöt, joten vesistöjen suojele ei vaadi heiltä itseltään aktiivista otetta.

"... nythän on kalaveet lähteny monissa paikoin puhistumaan. niitähän on puhistettu, ja mitä on näihin lehtitietoihin luottamista, niin joka puolelta näkyy vuan, että siellä ja täällä on se ja se vesistö pikkuhiljaa puhistumassa ja näin päin pois, että kyllä minä sen puolen näkisin olevan vielä suhtikoht kunnossa." (s6)

"Nyt ainakin näyttäs siltä, että puhistummaan päin on ollu tämä tilanne ja jos ne nyt vähentää noita päästöjä, niin sehän pitäs parantuu paremmin." (s9)

Suurempaa huolestumista vesistöjen saastumisesta ei haastatteluissa siis tullut juuri-kaan esiin, vaikkakin taloudelliselta kannalta syytä kalan menekin huonouteen saatetaankin hakea vesistöjen saasteista.

Esiintyy myös argumentteja, joissa vahvasti kyseenalaistetaan muiden asiantuntijoiden toiminta ja tieto. Tämäkin voidaan katsoa välinpitämättömyyden osoitukseksi ympäristöä kohtaan. Esimerkiksi tutkimustoiminnan tulisi kalastajien mielestä keskittyä juuri vesistöjen tutkimiseen ja niiden suojeeluun, mutta kalakantojen ja niiden käyttäytymisen ja kalastajien toiminnan tutkiminen saa voimakasta kritiikkiä.

"... ne o ollu siinä nek kalat merel, ni ne ei tiärä ollenka, mitä ne kilpaille siinä alla, kattoo ... heh ... iha turha spekilaatio, kato, tämä on ny vaa sem-mone niinko, että tutkitaa, et on tyätä vaan ... pääasia, et ne tutkijat pitää vaari, ettei veret likastu ja saastu. Kyl se loput sit hoita ittellee, kato, luanto hoitaa loput ..." (m4)

"... ofta man funderar lite med dessa forskare, att om man måste bara forska för att få ha sitt jobb kvar ... man kommer och föreläser om miljögifter som då är up to date på 80-tale, då blir man lite, det är jättebra och forska om miljön, det är inte alls frågan om det, men det måste ju vara fakta allt sammans, man kan inte komma med resultat från 80-talet då ..." (m6)+v

Tutkimustyön tarpeellisuus sinänsä saatetaan tunnustaa, ja kritiikki kohdistuukin lähinnä tutkimustulosten ajankohtaisuuteen, luotettavuuteen ja julkaisuperiaatteisiin. Näin voimakkaasti esitetyt kannanotot ovat epäilemättä yhteydessä haastatteluja edeltäneeseen Kansanterveyslaitoksen silakan myrkkypitoisuudesta tekemään tutkimukseen ja sen julkistamiseen - sen seurauksena silakan kysyntä markkinoilla putosi joksikin aikaa selvästi. Voimakkaan kritiikin takaa löytynevät siis allasiteeratun

kalastajan sanojen mukaan lähinnä ne taloudelliset seuraukset, joita tutkimus oli tuottanut:

"Man sku bara veta vad dom förstör dom här forskarna ekonomiskt." (m6)

Kalastaja-ammattikunnan ulkopuolisten ihmisten suhtautumista kalastukseen ja sen vaikutuksiin esimerkiksi kalakantojen kannalta monet kalastajista hieman ihmettelivätkin. Seuraavassa puheenvuorossa nuori yrittäjähenkilö kalastaja kritisoikin sitä vanhaa kalastuskuvaa, joka perustuu pienimuotoisuudelle ja johon yhdistetään vihreitä arvoja, ja jota ulkopuolinen yhteiskunta ilmeisesti haluaisi vaalia. Nykyisen kalastustoiminnan hän rinnastaa normaaliin yritystoimintaan, jonka pohjan muodostaa liiketaloudellinen kannattavuudelle ja tuottavuudelle perustuva ajattelu. Tämä ei kuitenkaan merkitse välttämättä ekologisen aspektin huomiotta jättämistä.

"... niin ilkeätä ja kauheen vaikea asia tää tällänen taloudellinen kannattavuus yhdistettyinä tälläseen biologiseen tuotantoon, ja yleisestihän sitten mielletään sellanen vihreä ajattelu, että jos joku kannattaa ja tuottaa, se on varmasti jotain saastuttavaa ja likasta ja se täytyy kieltää, elikkä siinä on tietysti tällänen näkökohta myös, että tuota on tahoja, jotka haluais tällästä pienmuotosta toimintaa, ja sitten ei ymmärretä sitä, että sillä yrityksellä pitää, että se on niinku yhteiskunnalle hyödyllinen, sillä pitää olla veronmaksukykyä ..." (s4)

Useissa ilmaisuissa yhdistyvätkin luontevalla tavalla ympäristönsuojelullinen ja taloudellinen aspekti. Elinkeinon harjoittamisen ja toimeentulon edellytyksenä on terve ja riittävä kalakanta, joten luonnonresurssin suojelemisella on tärkeä merkitys suhteessa kalastuksen taloudelliseen aspektiin. Tästä näkökulmasta pienimuotoinen kalastus puolustaisi paikkaansa. Kalavesien suojelun tärkeys tunnustetaan myös siltä kannalta, että kalavesien puhtaus ja sitä kautta kalan hyvä laatu on varteenotettava kilpailuvaltti nykyisillä kalamarkkinoilla.

"No mitä enempi ne niitä meriä sotkee niin jos sisävejet pysyy puhtaana, niin sisävesikalalan arvo nousee." (s7)

"... kun ajatellaan vesistöjä ja kalakantoja ja kalakantojen vaihteluita ja koko tätä biologista tuotantoa, on ihan selvä, että sitä ei, jos pyritään parhaaseen tai suurimpaan mahdolliseen tuottoon ja sen hyödyntämiseen, niin ei sitä voida pelkästään rakentaa taas hyvin tehokkain ja taloudellisesti ajattelevien erikoistuneitten yritysten varaan, kyllä siinä on ihan selvä siivu niinku tälläsellä pienimuotosuudelle ja tälläsellä osa-aikakalastukselle, ja jonkun maaseutuelinkeinon tukielinkeinoksi tai lisätuloksi ..." (s4)

9. JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO

Ammattikalastus on murrostilanteessa, jossa toimintaympäristön muutokset aiheuttavat muutoksia itse ammattikalastus- ja -kalastajakuvaan. Kalastuselinkeinoon - elämäntavan - perustana olevat taloudelliset määreet ovat muuttuneet ja muuttumassa nopeasti. Ammattikunnan sisäistä tilaa eräs kalastajan vaimo kuvaa seuraavasti:

"Sen är det ju det också att hela koren är nog egentligen lite rädd för förändring på något sätt, att det är en gammal traditions sen en kor eller yrke, hur sku jag säga, och alla är rädda för förändringar, det tar många år innan man vågar alls." (m6)+v

Esimerkiksi Ollila katsoo maaseutua kohtaavien muutospainoiden herättämän pelon olevan seurausta siitä, että "maaseudun ihmisten on vaikeata nähdä omassa elinpiirissään eläen muun yhteiskunnan heille asettamia muutospaineita" (Ollila 1993,52). Esimerkiksi ammattikalastuksen nykytilanne vaikuttaisi kuitenkin siltä, että ulkoiset muutospainoidet on tiedostettu. Kysymys onkin lähinnä siitä, kuinka näihin muutospainoidisiin vastataan - kuinka ratkaistaan syntynyt ristiriita elämäntavan kulttuuristen ja taloudellisten määreiden välillä. Kannattavuustasolla tarve muuttaa toimintatapoja on tiedostettu, mutta syvempi arvomuutos on vielä edessä.

Yleisesti ottaen nykyisessä ammattikalastuksessa on edelleen runsaasti elämäntapakalastajuuden piirteitä, ja talonpoikainen arvo- ja ajatusmaailma vaikuttaa vahvasti toiminnan taustalla, vaikka Sundellin ym. (1989) aiemmin esitellyn jaottelun mukaan suurinta osaa kalastajista voitaisiinkin asenteeltaan pitää erikoistuneina ammattilaisina. Kalastustoiminnan keskiössä on itse kalastustapahtuma, ja valmius laajentaa yrityskuvaa sisältämään myös muita, kalastustapahtuman ulkopuolisia, toimintoja on suhteellisen vähäistä. Taloudellinen epävarmuus merkitsee monien kalastajien kohdalla turvallisuusarvojen nousua hallitsevaan asemaan päätöksentekotilanteissa. Tämä on selkeästi huomattavissa etenkin merialueen kalastajien kohdalla, jotka kokevat suurimmiksi uhkatekijöiksi ja kalastuksen huonoiksi puoliksi kilpailun kasvun ja taloudelliset riskit. Uuteen toimintatilanteeseen kiristyvässä taloudellisessa tilanteessa pyritään sopeutumaan vanhalta arvopohjalta, mieluummin tehostamalla entisenlaista toimintaa kuin sitä monipuolistamalla. Kalastajakuva halutaan luoda ainakin ulospäin pitkälti samanlaiseksi kuin ennen. Sisävesialueen kalastajien keskuudessa suuremmalta vaikuttava muutoshalukkuus ja joustavuus saattaa osaltaan juontaa juurensa pienviljely-metsätyökulttuuriin liittyneestä suuremmasta liikkuvuudesta työstä ja toimesta toiseen.

Yritystyyppi kalastusyritysten ollessa kyseessä vastaa piirteiltään pitkälti kotitalouselinkeinoa. Esimerkiksi selkeän tuoton saamista sijoitetulle pääomalle ei ilmaista toiminnan keskeiseksi motiiviksi, vaan kalastuksenharjoittaminen perustuu pitkälti sille, että halutaan turvata riittävä toimeentulo mielekkäällä toiminnalla, joka sopii niin kotitalouteen kuin kalastavalle yksilöllekin. Toiminnan motiivina voitaisiin pitää "it-sensätoteuttamisen suuntaan painottuvaa suorituspäätöksiä" (Hietala 1987,189). Kalastus ei kalastajille edusta katkosta elämäntapaan, vaan pikemminkin jatkuvuutta. Voittoon yrittämisen motiivina ja hinnoittelun perusteena suhtaudutaan kriittisesti, ja tärkeämpiä seikkoina pidetään henkilökohtaisia arvoja, ihmissuhteita, rehellisyyttä, yhteisöllisyyttä. Yritystoiminnassa on käytännön tasollakin edelleen piirteitä esimerkiksi Gemeinschaft-tyyppisestä yhteisöllisyydestä, eli arvostetaan läheisiä, jatkuvuutta edustavia suhteita vastakohtana puhtaasti ammatillisille ja asiakeskeisille suhteille.

Arkikäsitys kalastajasta ei vastanne suunnitelmallisen ja kunnianhimoisen yrittäjän kuvaa. Kalastus nähdään varmasti usein työksi, jossa kalastaja lähtee vesille pyytämään sieltä juuri sensuuruisen saaliin kuin mahdollista ilman suurempaa strategista suunnittelua tai toiminnan sisällöllistä jäsentämistä. Kuitenkin esimerkiksi tarkasteltaessa kalastajien suhdetta luonnonresurssiin ja ympäristöön huomataan, että omaa toimintaa pyritään suunnittelemaan ja jäsentämään jo tässäkin suhteessa niin käytännön tasolla kuin arvotasollakin - tehdään niin eettisiä kuin käytännöllisiäkin valintoja. Näiden valintojen perustana ei kuitenkaan ole välttämättä pelkästään taloudellinen laskelmointi, vaan niitä voi määrittää myös sosiaalisista, ekologisista ja eettisistä tekijöistä kumpuava rationaliteti.

Kalastajan habitus onkin siis yksilökohtainen sekoitus talonpoikaisuutta ja yhä enemmän myös liiketaloudellista ajatusmaailmaa. Pitkällemenevien yleistysten teko koko kalastaja-ammattikuntaa koskien tuntuu kuitenkin jokseenkin vaikealta ja epäoikeudenmukaiselta. Jo pelkästään troolikalastajat ovat heterogeeninen joukko kalastajia, joiden muutosvalmius ja arvopohja ovat sidoksissa monenlaisiin muuttujiin, kuten ikään, asuinpaikkaan, kalastusyrittäjän luonteeseen ja kalastajien persoonallisuuteen liittyviin yksilöllisiin piirteisiin. Tällä hetkellä kalastajajoukko tuntuu olevan jakautunut pitkälti kahteen eri "leiriin". Toisessa ovat nuoret kalastajat, joiden asenne ammatinharjoittamiseensa on selkeästi yrittäjyysshenkisempi. Seuraavassa sitaatissa vahvasti yrittäjähenkinen nuori kalastaja kuvaa perinteistä ammattikalastajuutta, mutta ottaa itse etäisyyttä kyseiseen kalastuskuvaan, vaikka myöntääkin siihen liittyvät edut:

"... jos koko ammattikalastusporukan ottaa, niin motiivia varmasti löytyy laidasta laitaan, ja siellä on hyvin pitkälti tällänen, on tälläisiä elämäntapakalastajia, jotka niinku kerran kalastajia, aina kalastajia, meni huonosti tai hyvin ne aina kalastaa, ne vaan valittaa ja rutisee vähän enempi silloin kun menee huonosti, ja ne suhtautuu sillä tapaa, että se on tälläisen elämäntapa heille ja se on se ainoa ammatti, mitä ne haluaa tehdä, ja sitten siinä tietenkin on ihan hyviäkin puolia, sehän on ainakin varmaa, että siinä kalastetaan tai ainakin yritetään kalastaa, kun se tärkein tai se ylivoimaisesti tärkein asia siinä ei ole tämä taloudellinen tulos, vaan että siinä tulee muita avuja mukaan." (s4)

Muutos troolikalastajien ammattikuvassa lienee väistämätön. Jos kalastusmuoto säilyy tulevaisuudessa edes jossain määrin kannattavana ja houkuttelevana toimintana, muuttavat nuoret alalle tulevat kalastajat perinteistä ammattikalastajakuvaan, koska heidän asenteensa ja aktiivisuutensa ammatinharjoittamisen suhteen on erilaista. Liiketaloudellisen ajattelun asema ammattikalastuksessa vahvistuneekin vanhan polven kalastajien siirtyessä pois alalta. Nuoremman kalastajapolven suhtautuminen jo ammatin aloittamiseen on erilainen. Siihen liittyy kannattavuuslaskelmia ja pidemmälle vietyä suunnitelmallisuutta, sekä sitä kautta varmasti myös suurempia tuottavuuteen liittyviä odotuksia.

Liiketaloudellisen ajattelun voimistumisen ei välttämättä tarvitse merkitä itseisarvoisesti laajentumiseen ja lyhyen tähtäimen voiton maksimointiin pyrkivän yritystoiminnan hegemoniaa. Erikoistuneessa ja verkostoituneessa kalastusalan kentässä myös pienimuotoisella, ekologisesti kestävä pohjaa vaalivalla ja laatuun panostavalla yritystoiminnalla voi olla tärkeä asema. Edellä käsiteltyjen, pitkälti äärimmäisyyksiä edustavien ja kärjistettyjen diskurssien väliltä löytyneekin se tila, jossa kalastaja voi tehdä yksilöllisiä valintoja rakentaessaan omaa identiteettiään ja elämäntapaansa.

10. LÄHTEET

- AARNIO, J. 1993. Kalastus - perinteiden jatkamista vai vapaa valinta? Teoksessa SALMI, J. & SALMI, P. (toim.). Sisävesi- ja rannikkokalastaja muutospainneiden alla. Arkipäivän ongelmat ammattikalastajien kertomana. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Kalatutkimuksia 72. Helsinki.
- ACHESON, J.M. 1981. Anthropology of fishing. *Annual Review of Anthropology* 10,275-316.
- AHPONEN, P. & JÄRVELÄ, M. 1983. Maalta kaupunkiin, pientilalta tehtaaseen. Tehdastyöläisten elämäntavan muutos. WSOY:n graafiset laitokset. Juva.
- ALARINTA, J. 1993. Muuttuva työ ja maaseutu. Teoksessa RANNIKKO, P. (toim.). Maaseudun uusi aika. Maaseututkimuksen vuosikirja 1993. Joensuun yliopisto, Maaseutuinstituutti. Joensuu.
- ANTTILA, V. 1979. Kyläyhteisöjen kulttuurinen integraatio. Teoksessa TOMMILA, P. & Heervä, I. (toim.) 1979. Muuttuva kylä. Turun yliopiston kylätutkimusryhmän loppuraportti, ss.250-291. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Vaasa. 1980.
- ASP, E. & PELTONEN, M. 1979. Työn sosiologia. Otava. Keuruu.
- BACKMAN, N-E. 1995. "Kalastustroolareiden romutus alkaa. EU myönsi ensimmäiset romuttamistukirahat kalastajille". Helsingin Sanomat 2.12.1995, A5.
- BOLSO, A. & HOMPLAND, A. 1995. Maaseudun uusi aika 2/1995, s. 55-60.
- FIRTH, R. 1967. Teemoja taloudellisessa antropologiassa. Teoksessa VALTONEN, P. (toim.) 1987. Kulttuuri ja talous. Kirjoituksia taloudellisesta antropologiasta. Suomen Antropologinen Seura. Mäntän Kirjapaino Oy. Mänttä.
- FOUCAULT, M. 1986. *The Archaeology of Knowledge*. London.
- FOX, R. 1978. *The Tory Islanders*. Cambridge University Press. Cambridge.
- HARKER, R. & MAHAR, C. & WILKES, C. (ed.) 1990. *An Introduction to the Work of Pierre Bourdieu. The Practice of Theory*. The MacMillan Press Ltd.
- HIETALA, K. 1987. Yrittäjyyden edistäminen. Myyttejä. Mielikuvia. Asenneilmastoja. Yliopistopaino. Helsinki.
- HOIKKALA, T. 1990. Teun A. van Dijkn diskurssianalyysi. Teoksessa MÄKELÄ, K. (toim.) 1990. Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Gaudeamus. Helsinki.
- HYYTINEN, L. 1994. Johdanto - Kalastuksesta ja kalavesiltä lähtevät muutospainneet. Teoksessa HYYTINEN, L. & KUPIAINEN, H. (toim.) 1995. Kalaveteen piirretty viiva. Kalastus ja kalastaja yhteiskunnallisten muutosten pyörteissä (artikkelikoelma), s.9-23. Helsingin yliopisto. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus. Julkaisuja 37. Pieksämäki 1995.
- JOKINEN, A. & JUHILA, K. 1991. Diskursseja rakentamassa. Näkökulma sosiaalisten käytäntöjen tutkimiseen. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos, tutkimuksia sarja A/2.
- JOKINEN, A., JUHILA, K. & SUONINEN, E. 1992. "Diskurssianalyysin kirjavat kasvot". *Sosiologia* 2/1992.

- JOKINEN, A., JUHILA, K. & SUONINEN, E. 1993. Diskurssianalyysin aakkoset. Vastapaino. Tampere.
- JURVANSUU, S. 1995. Ammattikalastus tuulten pyörteissä. Merialueen troolikalastajien muutosvalmius ja suhde ammattiinsa. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Kala- ja riistaraportteja 37.
- JÄRVIKOSKI, T. 1981. Alternative Movements in Finland. The Case of Koijärvi. Acta Sociologica, vol. 24, n:o 4 1981,313-320.
- KATILA, S. 1991. Maaseutuyrittäjien yrittäjyysmotivaatio. Helsingin kauppa-keakoulun julkaisuja M-52. Helsinki.
- KORTTEINEN, M. 1982. Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Otava. Keuruu.
- KUISMA, J. 1989. Maaseudun elämäntavan muutos ja sen suhde joukkoviestintään. Oy Yleisradio Ab. Suunnittelu- ja tutkimusosasto 28.11.1989. Sarja B 8/1989. Hakapaino Oy. Helsinki 1990.:
- LAPPALAINEN, A. 1995. Kalastuskulttuuri muuttuvassa yhteiskunnassa. Teoksessa HYYTINEN, L. & KUPIAINEN, H. (toim.). Kalaveteen piirretty viiva. Kalastus ja kalastaja yhteiskunnallisten muutosten pyörteissä (artikkelikokoelma). Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus. Julkaisuja 37. Pieksämäki.
- LEINONEN, K. & LEHTONEN, H. 1992. Virkistyskalastuksen motiivit. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Kalatutkimuksia 52:81-101. Helsinki.
- MALINOWSKI, B. 1922. Argonauts of the Western Pacific. London
- NIITTYKANGAS, H., LÄÄPERI, R., SALO, H., SUNDELL, P. & LAUKKANEN, T. 1993. Sisävesialueen ammattikalastuksen rakenne ja kehityksen edellytykset. Jyväskylän yliopisto. Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus. Julkaisuja 126. Jyväskylä.
- NIITTYKANGAS, H. 1993. Löytyykö pienyrityksiä maaseudulle? Teoksessa RANNIKKO, P. (toim.). Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen vuosikirja 1993. Joensuun yliopisto, Maaseutuinstituutti. Joensuu.
- NÄRHI, P. 1993. Kalastus ammattina. Teoksessa SALMI, P. & SALMI, J. (toim.) 1993. Sisävesi- ja rannikkokalastaja muospaineiden alla. Arkipäivän ongelmat ammattikalastajien kertomana. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Kalatutkimuksia 72. Helsinki.
- OLLILA, P. 1993. Maaseudun haasteet ja maataloustieteiden uusiutuminen. Teoksessa RANNIKKO, P. (toim.) 1993. Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen vuosikirja 1993. Joensuun yliopisto. Maaseutuinstituutti. Joensuu.
- PAJALA, V. 1986. Raportti asenteista. Pellervo 1, 6-11.
- PENNANEN, J. 1986. Talviapajilla. Ammattimaisen talvinuottauksen sata vuotta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- POLANYI, K. 1944. The Great Transformation. New York. Repr. Boston 1957.
- RAJANTI, T. 1992. "Mikä ihmeen diskurssianalyysi?". Sosiologia 1/1992.
- RANNIKKO, P. 1982. "Gemeinschaft ja Gesellschaft Ferdinand Tönniesin sosiologiassa". Teoksessa Yhteiskuntatieteiden kentältä. Turun yliopisto, julkaisuja c34. Turku.
- RANNIKKO, P. 1989. Yhteisötutkimuksesta yhdyskuntatutkimukseen. Sosiologia 3/89,222-231.

- RIEPPONEN, O. 1995. Maaseutuyrittäjänä menestyminen. Helsingin yliopiston Maa-seudun tutkimus- ja koulutuskeskus, julkaisuja 40. Mikkeli.
- ROOS, J.P. 1988. Elämäntavasta elämäkertaan. Gummerus. Jyväskylä.
- SAARISTO, K. 1994. Pyhä luonto ja ekologinen rationaalisuus. *Sosiologia* 3/94,204-213.
- SALMI, J. & SALMI, P. 1991. Silakan kalastuksesta monilajikalastukseen. Pohjois-Satakunnan rannikon ammattikalastuksen muutokset. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Kalatutkimuksia 30. Helsinki.
- SALMI, J. & SALMI, P. 1994. Projektisuunnitelma: Ammattikalastuksen profiilit. 21.12.1994. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos.
- SALMI, J., SALMI, P. & SETÄLÄ, J. 1994. Ammattikalastajien kalan markkinointi. Ongelmat ja kehittämisedellytykset Pohjois-Satakunnan rannikolla. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Kalatutkimuksia 83. Helsinki.
- SALMI, P. & SALMI, J. (toim.) 1993. Sisävesi- ja rannikkokalastaja muutospainneiden alla. Arkipäivän ongelmat ammattikalastajien kertomana. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Kalatutkimuksia 72. Painatuskeskus Oy. Helsinki.
- SALMI, P., JUVONEN, L., LAAMANEN, K., PIIPPONEN, M. & PITKÄNEN, M. 1994. Kenen ehdoilla kalavaroja hyödynnetään? Onkamojärven kalastuskiistan taustoja. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Kalatutkimuksia 82. Helsinki.
- SALMI, P. & SALMI, J. 1995a. Elinkeinon ja elämäntavan rajavesillä. Ammattikalastuksen ja kalastajayhteisöjen tutkimuksista Suomessa ja ulkomailla. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Kala- ja Riistaraportteja 30.
- SALMI, P. & SALMI, J. 1995b. Pyyntitapojen ja pyyntistrategioiden merkitys kalastusyritysten toiminnassa. Vuoksen vesistön ja Selkämeren ammattikalastuksen muutoksista. Teoksessa MANNINEN, K. & WESTMAN, K. (toim.). Pyyntitavat ennen ja nyt - symposium (30.11.1993 Riihimäki), ss.67-78. Kalastusmuseoyhdistyksen julkaisuja 8. Helsinki.
- de SAUSSURE, F. 1983. *Course in General Linguistics*. Duckworth. London.
- SHANIN, T. (ed.) 1971. *Peasants and Peasant Societies. Selected Readings*. Basil Blackwell Ltd. 2.edition 1987.
- SMITH, C. & McKELVEY, R. 1986. Specialist and Generalist. Roles for Coping with Variability. *North American Journal of Fisheries Management* 6,88-99.
- SULKUNEN, P. 1987. Johdatus sosiologiaan. WSOY. Juva.
- SULKUNEN, P. 1992. "Tosiaan, mikä ihmeen diskurssi?". *Sosiologia* 3/1992,ss.232-234.
- SUONINEN, E. 1992. "'Diskurssista' Sulkuselle". *Sosiologia* 4/92.
- TOMMILA, P. & HEERVÄ, I. (toim.) 1980. Muuttuva kylä. Turun yliopiston kylätutkimusryhmän loppuraportti. Tietolipas 84. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- VALTONEN, P. (toim.) 1987. Kulttuuri ja talous. Kirjoituksia taloudellisesta antropologiasta. Suomen antropologisen seuran toimituksia 19. Helsinki.
- VESA, R. 1990. Nykypäivän sisävesikalastus ei ole pelkkää huoletonta kalastusta. Kalastaja 5.

VESALA, K., HONKANEN, A., JURVELIUS, J., SALMI, J. & SALMI, P. 1996. Enemmän hinnan kuin luonnon armoilla. Ammattikalastajatutkimuksen kvalitatiivista metodiikkaa. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Kala- ja riistaraportteja nro 61. Helsinki.

WEBER, P. 1994. Valtamerten suojelu. Teoksessa BROWN, J.R. (toim.). Maailman tila 1994. Worldwatch Institute: Raportti kehityksestä kohti kestävää yhteiskuntaa.

